

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η μετάβαση από το Δημοτικό Σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στο Ενιαίου Τύπου Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο. Τι πραγματικά άλλαξε και ποιόν ωφέλησε;»

ΟΝΟΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΦΟΙΤΗΤΗ: Πλατή Γιαννούλα

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Χανιωτάκης Νικόλαος

ΒΟΛΟΣ 2019

Η Πλατή Γιαννούλα, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η μετάβαση από το Δημοτικό Σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στο Ενιαίου Τύπου Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο. Τι πραγματικά άλλαξε και ποιόν ωφέλησε» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή / και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

Πλατή Γιαννούλα

Περίληψη

Η εισαγωγή του Ολοήμερου Σχολείου ως επίσημος θεσμός στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έγινε πράξη το 1997 με το Νόμο 2525/1997. Με τον όρο Ολοήμερο Σχολείο εννοείται το σχολείο εκείνο που το πρόγραμμά του επεκτείνεται μέχρι τις απογευματινές ώρες και σκοπός του Ολοήμερου Σχολείου, όπως αναφέρεται στην εγκύκλιο Φ.13.1/767/Γ1/884/3-9-1998 του Υπουργείου Παιδείας, είναι α) η υποχρεωτική εφαρμογή του προγράμματος διδασκαλίας μαθημάτων του σχολείου β) η προετοιμασία των μαθημάτων (μελέτη) της επόμενης ημέρας και γ) η εφαρμογή προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας σε προαιρετική βάση για αδύναμους μαθητές. Η μορφή, η δομή και το πρόγραμμα σπουδών του ολοήμερου προγράμματος άλλαξε πολλές φορές με την πάροδο των ετών, από τα Προγράμματα Δημιουργικής Απασχόλησης το 1989 μέχρι τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα το 2010 και τα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία το 2016. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη μετάβαση από τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία καθώς και οι προτάσεις τους για την βελτίωση της λειτουργίας του ολοήμερου δημοτικού σχολείου. Για τη διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ημιδομημένης συνέντευξης και το δείγμα αποτέλεσαν 15 εκπαιδευτικοί, οι οποίοι είχαν εργαστεί στο παρελθόν σε σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και έπειτα σε Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία και έχουν μια σφαιρική άποψη για τη λειτουργία και των δύο τύπων σχολείων. Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ενώ ο νέος τύπος σχολείου παρουσιάζει πολλά θετικά σημεία ως προς την λειτουργία του πρωινού τμήματος, η λειτουργία του ολοήμερου τμήματος κρίνεται δυσλειτουργική και προτείνεται η επανεξέταση και αναδιάρθρωσή του.

Λέξεις κλειδιά: Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία, Δημοτικά Σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ), Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία (ΕΤΟΔΣ)

Abstact

The introduction of the All-day School as an official institution in the Greek Educational System was made in 1997 by Law 2525/1997. The term All-day School is referred to schools whose program extends to the afternoon and the purpose of the All-day School, as stated in circular Φ.13.1 / 767 / Γ1 / 884 / 3-9-1998 of the Ministry of Education, is a) compulsory implementation of the school syllabus, b) preparation for the following day's study and (c) implementation of optional supportive curricula for weak students. The format, structure, and curriculum of the all-day program have changed many times over the years, from Creative Activities Programs in 1989 to Schools with a Uniform Reformed Educational Program in 2010 and the Uniform All-day Primary Schools in 2016. The purpose of this study is to investigate teachers' perceptions of the transition from Schools with a Uniform Reformed Educational Program to the Uniform All-day Primary Schools and their suggestions on improving the operation of elementary schools. The semi-structured interview method was used to conduct the research and the sample consisted of 15 teachers who had previously worked in Schools with a Uniform Reformed Educational Program and then in Uniform All-day Primary Schools and have a complete perspective on the operation of the two types of all-day schools. The study concludes that while the new type of school has many positive points concerning the operation of the morning section, the operation of the all-day section is considered to be dysfunctional and it is suggested to review and restructure it.

Key words: All-day Schools, Schools with a Uniform Reformed Educational Program, Uniform All-day Primary Schools

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Νικόλαο Χανιωτάκη για τη συμβολή του και την υποστήριξή του κατά την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Επίσης, οφείλω να ευχαριστήσω τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης που συμμετείχαν στην έρευνά μου, χωρίς τη συμμετοχή των οποίων δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωσή της. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της οικογένειάς μου για την υποστήριξη, την κατανόηση και την υπομονή που επέδειξαν καθ' όλη την διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	σελ. 3
Abstract	σελ.4
Ευχαριστίες	σελ.5
Πίνακας περιεχομένων	σελ.6
Εισαγωγή	σελ. 8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Η έννοια του θεσμού του Ολοήμερου Σχολείου	σελ. 11
1.2 Αναγκαιότητα δημιουργίας του Ολοήμερου Σχολείου	σελ.13
1.3 Σκοπός και στόχοι του Ολοήμερου Σχολείου	σελ.18
1. 4 Σύντομη Ιστορική αναδρομή	σελ.24
1.5 Τα Πιλοτικά ή Πειραματικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία	σελ. 27
1.6 Τα Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου	σελ.31
1.7 Τα Προαιρετικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία	σελ.35
1.8 Έρευνες από την ελληνική βιβλιογραφία	σελ. 38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Το Νέο Σχολείο	σελ.41
2.2 Το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα	σελ.44
2.3 Οργάνωση και λειτουργία των ΕΑΕΠ	σελ. 48
2.4 Αναλυτικό και Ωρολόγιο πρόγραμμα	σελ. 49
2.5 Διδακτικές προσεγγίσεις και ο ρόλος του εκπαιδευτικού	σελ. 60
2.6 Κριτική αποτίμηση	σελ.62
2.7 Έρευνες από την ελληνική βιβλιογραφία	σελ.64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Το Ενιαίου Τύπου Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο	σελ.69
3.2 Οργάνωση και λειτουργία των ΕΤΟΔΣ	σελ. 70
3.3 Αναλυτικό και Ωρολόγιο πρόγραμμα	σελ. 72
3.4 Διδακτικές προσεγγίσεις και ο ρόλος του εκπαιδευτικού	σελ. 78
3.5 Κριτική αποτίμηση	σελ. 79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Συγκριτική προσέγγιση των σχολείων με ΕΑΕΠ και των ΕΤΟΔΣ	σελ. 81
4.2 Κριτικές απόψεις για τα ολοήμερα δημοτικά σχολεία με ΕΑΕΠ	σελ. 85
4.3 Κριτικές απόψεις για τα ΕΤΟΔΣ	σελ.88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 Η έρευνα	σελ. 93
5.2 Σκοπός και στόχοι της έρευνας	σελ. 93
5.3 Το δείγμα	σελ. 94
5.4 Ερευνητικό εργαλείο	σελ. 95
5.5 Η διαδικασία	σελ. 96
5.6 Δυσκολίες κατά τη διεξαγωγή της έρευνας	σελ. 97
5.7 Ανάλυση συνεντεύξεων	σελ. 98
5.8 Συζήτηση	σελ. 139

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	σελ. 150
-------------------------	----------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερωτηματολόγιο συνέντευξης	σελ. 162
----------------------------	----------

Εισαγωγή

Η θεσμοθέτηση του ολοήμερου σχολείου αποτελεί μια καινοτόμο πράξη στην πορεία και εξέλιξη του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, μια αναμόρφωση του εκπαιδευτικού συστήματος, η οποία ουσιαστικά επιβλήθηκε στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα από τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας αλλά και της σύγχρονης παιδαγωγικής σκέψης.

Οι παιδαγωγικές και κοινωνικές επιδιώξεις του ολοήμερου, σύμφωνα με τον Παπαχρήστο (2010) , αφορούν:

α) Τον εμπλουτισμό του Αναλυτικού Προγράμματος, β) Τον επαναπροσδιορισμό των μεθόδων διδασκαλίας και της διδακτικής πράξης, γ) Την ανάπτυξη ουσιαστικής διαπροσωπικής επικοινωνίας, την αποδοχή της ετερότητας μέσα από τη βαθύτερη γνωριμία της κουλτούρας του “άλλου”, δ) Τον εμπλουτισμό της γλωσσικής δυνατότητας και την ανάπτυξη της φαντασιακής-συμβολικής ικανότητας των μαθητών, ε) Την ενισχυτική διδακτική παρέμβαση, την παιδαγωγική φροντίδα, την ενίσχυση των μαθησιακών αποτελεσμάτων και την καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής, στ) Την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των γονέων και των τοπικών κοινωνιών με στόχο το “άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία”.

Αρχικά δημιουργούνται τα Προγράμματα Δημιουργικής Απασχόλησης για τα παιδιά εργαζόμενων γονέων, έπειτα τα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία-Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου, τα Πιλοτικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία και το 2010 θεσπίζονται τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, τα οποία λειτουργούν παράλληλα με τα κλασσικά ολοήμερα σχολεία. Το 2016 το Υπουργείο Παιδείας καθορίζει τον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου σε όλα τα δημοτικά σχολεία της χώρας με λειτουργικότητα από 4/θέσια και άνω και αναμορφώνει το διδακτικό ωράριο και ωρολόγιο πρόγραμμά τους, το οποίο θα εφαρμοστεί από το σχολικό έτος 2016–2017. Τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα αποτέλεσαν μια πολλά υποσχόμενη καινοτομία για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Έγιναν πολλές αλλαγές στο ωρολόγιο πρόγραμμά τους, διευρύνθηκε το ωράριο λειτουργίας τους, έγινε εισαγωγή νέων διδακτικών αντικειμένων και απασχολήθηκαν εκπαιδευτικοί διαφόρων ειδικοτήτων. Εντούτοις,

το 2016 το Υπουργείο Παιδείας εισάγει τον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου, με αναπροσαρμογές στο ωρολόγιο πρόγραμμα και μείωση του ωραρίου λειτουργίας, περιορισμό ωρών ειδικοτήτων και σημαντικές αλλαγές στο ολοήμερο πρόγραμμα. Η εισαγωγή του νέου τύπου σχολείου προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από τους εκπαιδευτικούς κύκλους καθώς, ενώ η κυβέρνηση έκανε λόγο για ένα δημοκρατικό σχολείο που θα λειτουργεί με βάση τις αρχές της ποιότητας και της ισότητας στην εκπαίδευση, οι εκπρόσωποι των εκπαιδευτικών μιλούσαν για πολιτικές σκοπιμότητες που σκοπό έχουν, με την συρρίκνωση του ωρολογίου προγράμματος και του ολοήμερου προγράμματος, την εξοικονόμηση διδακτικού προσωπικού και την αποφυγή νέων προσλήψεων. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την μετάβαση από το δημοτικό σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) στον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου (ΕΤΟΔΣ) και ειδικότερα όσον αφορά στα θετικά και τα αρνητικά σημεία του νέου τύπου σχολείου, τόσο στο πρωινό όσο και στο ολοήμερο πρόγραμμά του. Τέλος, ζητούνται οι προτάσεις των εκπαιδευτικών για τη βελτίωση της λειτουργίας του δημοτικού σχολείου.

Στο 1^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο γύρω από το ολοήμερο σχολείο. Ειδικότερα, αναλύεται η έννοια του θεσμού του ολοήμερου σχολείου, η αναγκαιότητα δημιουργίας του, ο αρχικός σκοπός και οι στόχοι που επιχειρήθηκε να πραγματοποιηθούν με τη δημιουργία του, καθώς και μια σύντομη ιστορική αναδρομή. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στους διάφορους τύπους ολοήμερου σχολείου που λειτούργησαν στον ελλαδικό χώρο, όπως τα Πιλοτικά ή Πειραματικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία, τα Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου και τα Προαιρετικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία, και μια εκτενής αναφορά στις έρευνες από την ελληνική βιβλιογραφία.

Στο 2^ο κεφάλαιο αναλύεται ο θεσμός του ολοήμερου δημοτικού σχολείου με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα όσον αφορά στην οργάνωση και λειτουργία των σχολείων αυτών, το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμά τους, τις διδακτικές προσεγγίσεις και το ρόλο του εκπαιδευτικού. Έπειτα, γίνεται μια κριτική αποτίμηση της λειτουργίας των συγκεκριμένων σχολείων και παρουσιάζονται έρευνες που έχουν γίνει για τα σχολεία με ΕΑΕΠ.

Στο 3^ο κεφάλαιο γίνεται η αντίστοιχη ανάλυση του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου και η κριτική αποτίμηση της λειτουργίας του, δεν παρουσιάζονται, ωστόσο, έρευνες από την ελληνική βιβλιογραφία, καθώς είναι ένας πρόσφατος θεσμός και δεν έχουν δημοσιευθεί ακόμα έρευνες σχετικές με αυτόν.

Στο 4^ο κεφάλαιο επιχειρείται μια συγκριτική προσέγγιση των δύο τύπων ολοήμερων δημοτικών σχολείων και παρουσιάζονται κριτικές απόψεις ανθρώπων που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Τέλος, στο 5^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ερευνητική διαδικασία, ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας, το δείγμα, το ερευνητικό εργαλείο, η διαδικασία που ακολουθήθηκε, οι δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, η ανάλυση των συνεντεύξεων και η τελική συζήτηση.

Η έννοια του θεσμού του Ολοήμερου Σχολείου

Οι σύγχρονες πολιτικές, κοινωνικοοικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες καθώς και η ραγδαία τεχνολογική και επιστημονική ανάπτυξη επέφεραν αλλαγές τόσο σε κοινωνικό όσο και σε πολιτισμικό επίπεδο και συνέβαλαν σε μια διαφοροποίηση της δομής και της λειτουργίας παραδοσιακών θεσμών, όπως η εκπαίδευση. Τα νέα αυτά δεδομένα οδήγησαν στην εισαγωγή του Ολοήμερου Σχολείου στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η καινοτομία αυτή παρέχει τη δυνατότητα στην εκπαιδευτική κοινότητα να προσφέρει «εκπαίδευση καρδιάς», η οποία δε θα περιορίζεται μόνο στη μετάδοση γνώσεων, ικανοτήτων, δεξιοτήτων, αλλά θα εκτείνεται και στην προσφορά ανθρωπιστικής παιδείας, αποβλέποντας ταυτόχρονα στην κριτική και δημιουργική συμμετοχή του αυριανού πολίτη στα κοινωνικά δρώμενα με την ανάπτυξη πανανθρώπινων αξιών (Σαμπάνη, 2005).

Με τον όρο Ολοήμερο Σχολείο εννοείται το σχολείο εκείνο που το πρόγραμμά του επεκτείνεται μέχρι τις απογευματινές ώρες, παρέχει περισσότερες δυνατότητες για πολιτισμική επικοινωνία και το κυριότερο, επιδιώκει μια «βαθύτερη αναδιάρθρωση και εμπλουτισμό των προγραμμάτων», μια ουσιαστική ανανέωση των μεθόδων διδασκαλίας σε συνδυασμό με τη ριζική αλλαγή του παιδαγωγικού κλίματος και των επικοινωνιακών σχέσεων που αναπτύσσονται μέσα από την ίδια τη σχολική κοινότητα στο περιβάλλον ενός διαφορετικά δομημένου χώρου». (Πυργιωτάκης, 2001).

Παράλληλα το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο έχει ως στόχο να μην περιοριστεί μόνο στην επέκταση του ωραρίου αλλά «να εξασφαλίσει τις ιδανικότερες προϋποθέσεις για μια δημιουργική σχολική εργασία με εποικοδομητικές διαπολιτισμικές προεκτάσεις, να συμβάλλει στην αλλαγή της εκπαιδευτικής νοοτροπίας για το ξεπέρασμα του γνωσιοκεντρικού εκπαιδευτικού συστήματος, προς όφελος των συναισθηματικο-ψυχοκινητικών λειτουργιών, να προωθήσει την αυτονομία και την ικανότητα δράσης για το ξεπέρασμα του χάσματος ανάμεσα στο σχολείο και τη ζωή» (Μιχάλη, 2002).

Η φιλοσοφία του Ολοήμερου Σχολείου πηγάζει από την αναγκαιότητα της σύγχρονης κοινωνικής δυναμικής, που αναγνωρίζει την ευθύνη του κυρίαρχου ρόλου του σχολείου στην ομαλή ένταξη των αυριανών πολιτών στην κοινωνία, και συνιστά την ουσιαστική μετεξέλιξη της δομής του εκπαιδευτικού μας συστήματος,

αφού δεν αποβλέπει στη δημιουργία ενός δεύτερου αυτόνομου απογευματινού σχολείου (Λουκέρης, 2005). Στοχεύει σε μια ριζική αλλαγή του τρόπου με τον οποίο βλέπουμε και αντιλαμβανόμαστε το ρόλο του σύγχρονου σχολείου. Εισάγει νέο τρόπο οργάνωσης της σχολικής μονάδας και συνεπάγεται αλλαγή όσον αφορά τη διεύρυνση και την ουσιαστικοποίηση του ρόλου και της προσφοράς των εκπαιδευτικών αλλά και των προσδοκιών των μαθητών και των γονέων τους (Φ.3/447/91696/Γ1/2-9-2003) σύμφωνα με τα νέα παιδαγωγικά και κοινωνικά πρότυπα.

Το Ολοήμερο Σχολείο αποτελεί ένα καινοτόμο σχολείο που έχει θεσμοθετηθεί και λειτουργήσει τα τελευταία χρόνια. Τα Ολοήμερα Σχολεία αν και αποτελούν έναν διεθνή θεσμό διαφοροποιούνται μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ένας σαφής και γενικά αποδεκτός ορισμός. Ωστόσο, τα Ολοήμερα Σχολεία σε κάθε χώρα έχουν κοινά χαρακτηριστικά, όπως το διευρυμένο ωράριο λειτουργίας, εισάγοντας δραστηριότητες και προγράμματα δημιουργικής απασχόλησης, όπως αθλητικές, ψυχαγωγικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Σύμφωνα με τη Διακογεωργίου το σχολείο χρειάζεται περισσότερο χρόνο, για να έχει τη δυνατότητα να προσφέρει στη μάθηση και στην ανάπτυξη των μαθητών εμπειρίες και επιπλέον δραστηριότητες. Έτσι διαμορφώνεται σε χώρο ζωής και μάθησης για τους μαθητές.

Για να χαρακτηριστεί, λοιπόν, ένα σχολείο ως ολοήμερο θα πρέπει να έχει τα εξής γνωρίσματα:

- Να επεκτείνει το πρόγραμμά του πέρα από το ημι-ημερήσιο και να λειτουργεί τουλάχιστον μέχρι τις 15:30 όλες τις εργάσιμες μέρες της εβδομάδας
- Να προσφέρεται στους μαθητές μεσημεριανό γεύμα
- Να υπάρχει συνάφεια των δύο κύκλων (πρωινός-απογευματινός)
- Να απασχολεί αυξημένο αριθμό ειδικευμένου προσωπικού
- Το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος να περιλαμβάνει ποικιλία μαθημάτων και δραστηριοτήτων (ακαδημαϊκά μαθήματα, πολιτιστικές, καλλιτεχνικές, αθλητικές δραστηριότητες)
- Η όλη οργάνωσή του να αποτελεί ευθύνη της διεύθυνσης της σχολικής μονάδας (Αρβανίτη, 2006)

Μία βασική διάκριση των Ολοήμερων Σχολείων είναι σε κλειστά και ανοικτά. Τα κλειστά Ολοήμερα Σχολεία χαρακτηρίζονται από ενιαίο πρόγραμμα που αφορά όλους τους μαθητές, ενώ τα μαθήματα σταματούν κατά τις μεσημβρινές ώρες με στόχο την ανάπαυση και το φαγητό. Τα ανοικτά Ολοήμερα Σχολεία περιλαμβάνουν προγράμματα απογευματινής ζώνης με προαιρετική συμμετοχή, ενώ τα υποχρεωτικά μαθήματα τελειώνουν πριν το μεσημβρινό διάλειμμα (Πυργιωτάκης, 2001). Εντούτοις, πρέπει να καταστεί σαφές ότι το Ολοήμερο Σχολείο είναι ένα ενιαίο σύνολο το οποίο δε διαχωρίζεται σε πρωινό και απογευματινό αλλά είναι ένα σχολείο με εσωτερική συνοχή και ως τέτοιο παρέχει ενιαία εκπαίδευση με ένα διαφοροποιημένο Πρόγραμμα Σπουδών και Ωρολόγιο Πρόγραμμα (Καραβασίλης, 2005).

Επιπλέον, το Ολοήμερο Σχολείο εκτός από τη σύνδεση της γνωστικής με την κοινωνική μάθηση εντάσσει στο πλαίσιο των μαθημάτων και νέα γνωστικά αντικείμενα, ενώ κατά τη διάρκεια του προγράμματος οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να προετοιμαστούν για την επόμενη ημέρα και να μελετήσουν επαρκώς, καθώς το σχολείο παρέχει ενισχυτική διδασκαλία. Μεταξύ των κύριων μαθημάτων που εισάγονται είναι η δεύτερη ξένη γλώσσα και η πληροφορική (Βρεττός, 2001).

Κοινωνική Αναγκαιότητα

Σήμερα συχνά γίνεται λόγος για την παγκοσμιοποίηση και τα νέα δεδομένα που αυτή έφερε στην χώρα μας. Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται ως πλουραλιστικές και πολυπολιτισμικές. Η εισροή μεταναστών από διάφορα κράτη, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το Internet, η υιοθέτηση νέων τρόπων ζωής και η αλλαγή στα ήθη και τα έθιμα θέτουν νέους όρους για τη λειτουργία του σχολείου, το οποίο οφείλει να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες. Το σχολείο είναι εκείνο που καλείται να διαμορφώσει έναν πολίτη, έλληνα ή αλλοδαπό, έτοιμο να αντεπεξέλθει στην νέα πραγματικότητα, σε Ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, χωρίς όμως να αλλοτριωθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εθνικής του ταυτότητας. Ο εμπλουτισμός της κοινωνικής ζωής απαιτεί κοινωνικές ικανότητες και δεξιότητες, οι οποίες μπορούν να αναπτυχθούν στο ολοήμερο σχολείο καθώς τα παιδιά παραμένουν στο χώρο του σχολείου πέραν του υποχρεωτικού ωραρίου και παίζουν, αθλούνται και σχηματίζουν ομάδες με παιδιά διαφορετικών εθνοτήτων. Με τον τρόπο αυτό μαθαίνουν να συνυπάρχουν, να σέβονται και να συνεργάζονται

αρμονικά με τα παιδιά αυτά και διαμορφώνουν θετικές στάσεις και συμπεριφορές οι οποίες θα αποτελέσουν στάσεις ζωής στην ενήλικη πορεία τους.

Επιπρόσθετα, ενώ παλαιότερα το σχολείο αποτελούσε τη μοναδική πηγή γνώσεων για το παιδί, σήμερα με τις νέες τεχνολογίες, το διαδίκτυο και τις βάσεις δεδομένων οι μαθητές κατακλύζονται από πληροφορίες χωρίς να έχουν το χρόνο αλλά και την ωριμότητα που απαιτείται για να διαχειριστούν τις πληροφορίες αυτές. Θα πρέπει να επισημανθεί και το εξής: η τηλεόραση αλλάζει τον τρόπο προσέγγισης της πραγματικότητας προσφέροντάς τη με το δικό της εικονικό τρόπο. Η πραγματικότητα που παρουσιάζει και οι εμπειρίες που προσφέρει δεν είναι άμεσες. Μας βομβαρδίζει με σωρεία πληροφοριών, χωρίς να μας δίνει το περιθώριο να τις επεξεργαστούμε και να τις αφομοιώσουμε (Αγγελοπούλου, 2005). Το σχολείο είναι αυτό που πρέπει να επεξεργάζεται τις πληροφορίες αυτές, να τις συστηματοποιεί και να τις μεταφέρει στο μαθητή, προσφέροντάς του ουσιαστική γνώση αλλά ταυτόχρονα να προσφέρει αυθεντικές εμπειρίες και ερεθίσματα για απόκτηση ενδιαφερόντων και εποικοδομητική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, έτσι ώστε τα παιδιά να μην καταφεύγουν σε αλόγιστη χρήση των νέων τεχνολογιών. Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορικής και της πληροφορίας, οφείλει να αναπτύσσει στον σημερινό μαθητή και αυριανό πολίτη την κριτική σκέψη και ικανότητα και να τον εθίζει να επεξεργάζεται τις πληροφορίες με τρόπο που να οδηγείται με επίγνωση στη γνώση και ενδεχομένως στη σοφία (Πυργιωτάκης, 2001).

Τις τελευταίες δεκαετίες οι απαιτήσεις δεξιοτήτων, ικανοτήτων και γενικότερων προσόντων στην αγορά εργασίας έχουν αυξηθεί. Τα ελκυστικά επαγγέλματα είναι πλέον περισσότερο από ποτέ προσβάσιμα αλλά μόνο μέσω των πανεπιστημιακών πτυχίων, γεγονός που έχει ενισχύσει τις φιλοδοξίες πολλών οικογενειών όσον αφορά στην εκπαίδευση των παιδιών τους, αλλά έχει, επίσης, αυξήσει την πίεση που ασκείται στα παιδιά προκειμένου να αποκτήσουν ένα πτυχίο ανώτερης εκπαίδευσης. Ωστόσο, επειδή οι κοινωνικές και τεχνολογικές διαδικασίες καθίστανται όλο και πιο πολύπλοκες, οι εξειδικευμένες γνώσεις αντικαθιστούν τις γνώσεις που προέρχονται από την καθημερινή εμπειρία σχεδόν σε όλους τους τομείς της ζωής και θεωρούνται πια απαραίτητο εφόδιο για κάθε νέο, ο οποίος αναζητά μια θέση εργασίας. Από την άλλη πλευρά, οι μαθητές που εγκαταλείπουν το σχολείο θα χρειαστούν στο μέλλον εξειδικευμένες γνώσεις στα επαγγέλματά τους, πέρα από τη βασική, παραδοσιακή και στοιχειώδη εκπαίδευση. Πέρα από τη θεωρητική κατάρτιση θα πρέπει να έχουν

και την ικανότητα να αναλύουν όρους, να κατανοούν σύνθετες έννοιες καθώς και γνώσεις γλωσσών, επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες και την ικανότητα να αναλύουν και να σχεδιάζουν (Holtappels, 1994). Το παραδοσιακό σχολείο με τα υποχρεωτικά μαθήματα και τα αυστηρά ωρολόγια προγράμματα, προσκολλημένο στις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας, δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στις σύγχρονες κοινωνικές και επαγγελματικές απαιτήσεις. Απαιτούνται μέθοδοι διδασκαλίας που έχουν στο επίκεντρο το μαθητή και προωθούν τη γνώση, επιστημονική και κοινωνική, μέσα από δραστηριότητες που αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο. Τα σχολεία οφείλουν να καταβάλλουν προσπάθειες έτσι ώστε να βελτιώσουν την ποιότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας πιο αποτελεσματικά και πιο αποδοτικά, με την εφαρμογή του Ολοήμερου Σχολείου, το οποίο μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις για ποιοτική εκπαίδευση (Benawa, Peter & Makmun, 2017).

Οι αλλαγές στην εσωτερική δομή της ελληνικής οικογένειας, επίσης, οδήγησαν στην ανάγκη αναθεώρησης του ρόλου του σχολείου. Η γυναίκα – μητέρα στη σύγχρονη εποχή εμπλέκεται ενεργά στην παραγωγική διαδικασία και έχει αναλάβει νέους ρόλους. Οι γυναίκες πλέον είναι εργαζόμενες και απουσιάζουν πολλές ώρες από το σπίτι. Η παραδοσιακή δομή, στην οποία περιλαμβάνονταν περισσότερες από δύο γενιές έχει σχεδόν εκλείψει. Ο αριθμός των διαζυγίων και των μονογονεϊκών οικογενειών έχει αυξηθεί. Κατά συνέπεια ο διαθέσιμος χρόνος του γονέα για τη φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών του έχει συρρικνωθεί. Η σύγχρονη οικογένεια χρειάζεται βοήθεια και υποστήριξη για να επιβιώσει και να ανταποκριθεί στις αυξημένες κοινωνικές και οικονομικές απαιτήσεις. Η εισαγωγή, λοιπόν, του ολοήμερου σχολείου κρίνεται απαραίτητη, αφού αναλαμβάνει την δημιουργική απασχόληση του παιδιού και την εμπλοκή του σε παιδαγωγικές δραστηριότητες και προσδοκά στην επίλυση του προβλήματος φύλαξης και προσοχής του, καθώς έχει πιο εκτεταμένο ωράριο σε σύγκριση με το παραδοσιακό σχολείο (Πατινιώτης, Ντολιοπούλου & Θωμά, 2003: 24-29· Πυργιωτάκης, 2002:69-73).

Οι κοινωνικές ανισότητες είναι ένα ακόμη κοινωνικό πρόβλημα, το οποίο η εισαγωγή του Ολοήμερου Σχολείου στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα αναμένεται να επηρεάσει θετικά. Οι μαθητές που προέρχονται από κατώτερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του σχολείου. Και είναι γνωστό ότι ακριβώς οι γονείς από τα χαμηλότερα κοινωνικά

στρώματα είναι εκείνοι που κατά κανόνα αδυνατούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους, είτε γιατί δεν έχουν την απαραίτητη μόρφωση, είτε γιατί δεν μπορούν να πληρώσουν για ιδιαίτερα μαθήματα ή φροντιστήρια. Υπό αυτήν την έννοια, το Ολοήμερο Σχολείο απευθύνεται πρωτίστως στα παιδιά που προέρχονται από ένα μη μορφωσιογόνο περιβάλλον, αφού αυτά έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη βοήθειας και ενίσχυσης (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2015). Ολοκληρώνοντας τις εργασίες τους στο σχολείο και έχοντας προετοιμάσει τα μαθήματα της επόμενης ημέρας τα παιδιά μπορούν να αξιοποιήσουν δημιουργικά με τους γονείς τους τον ελεύθερο χρόνο τους. Ακόμη, το ολοήμερο σχολείο μπορεί να ενισχύσει τη μάθηση σε κοινωνικό επίπεδο μέσα από την καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης, την αυτενέργεια και τη βιωματική μάθηση, καθώς δημιουργήθηκε για να διευρύνει τις δραστηριότητες που θα παρέχει στα παιδιά, οι οποίες θα έχουν επιμορφωτικό αλλά και ψυχαγωγικό ρόλο (Παπάς, 2002: 18-20).

Παιδαγωγική Αναγκαιότητα

Λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές που αναφέρθηκαν παραπάνω διαπιστώνουμε ότι το ωρολόγιο πρόγραμμα και τα γνωστικά αντικείμενα του σχολείου πρέπει να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Στο παραδοσιακό σχολείο τα μαθήματα όλων των τάξεων είναι υποχρεωτικά, το πρόγραμμά του ανελαστικό και το ωράριό του ίδιο για όλους τους μαθητές. Η ανελαστικότητα αυτή οδηγεί σε ομοιόμορφη αντιμετώπιση όλων των παιδιών παρά τις αποκλίσεις που παρατηρούνται στη δομή της προσωπικότητας και στα ενδιαφέροντά τους. Αυτή, όμως, η ομοιόμορφη αντιμετώπιση ανομοιόμορφων παιδιών δεν προάγει εξίσου την ανέλιξη της προσωπικότητάς τους, ούτε βοηθά στην πρόσκτηση των αναγκαίων ικανοτήτων και δεξιοτήτων τους. Το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και τα σχολικά εγχειρίδια δεν έχουν τη δυνατότητα προσαρμογής στις διαφορετικές ανάγκες της κάθε σχολικής μονάδας και στις ατομικές ικανότητες του κάθε παιδιού (Πυργιωτάκης 2001). Η ανομοιομορφία, όμως, των μαθητών, καθιστά αναγκαία την αναπροσαρμογή του προγράμματος σπουδών έτσι ώστε να εφαρμόζεται η αρχή «της παροχής ίσων ευκαιριών μάθησης» για όλους τους μαθητές. Με την εισαγωγή του Ολοήμερου Σχολείου, στο οποίο οι μαθητές επιλέγουν τα γνωστικά αντικείμενα που θα διδαχθούν, δίνεται η δυνατότητα να καλλιεργήσουν τις δεξιότητες που τους ενδιαφέρουν στα γνωστικά αντικείμενα στα οποία έχουν κλίση.

Το Ολοήμερο Σχολείο δίνει έμφαση όχι μόνο στη γνώση αλλά και στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου του παιδιού προάγοντας την κοινωνικοποίησή του, ενισχύοντας την ομαδική εργασία και την συνεργασία και καλλιεργώντας την υπευθυνότητα και την ανάληψη πρωτοβουλιών, αφού ο ίδιος ο μαθητής καλείται να διαχειριστεί εποικοδομητικά το χρόνο του. Οι αλλαγές στη δομή και τη λειτουργία της ελληνικής οικογένειας οδήγησαν στην ανάγκη παραμονής του παιδιού στο χώρο του σχολείου για περισσότερες ώρες. Η ουσιαστική αξιοποίηση του χρόνου αυτού στρέφεται όχι μόνο στην ακαδημαϊκή ενίσχυση του μαθητή αλλά και στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και την καλλιέργεια θετικών πτυχών του χαρακτήρα του. Κύρια χαρακτηριστικά του ολοήμερου προγράμματος είναι η εφαρμογή δημιουργικών δραστηριοτήτων, η εισαγωγή εναλλακτικών τρόπων οργάνωσης της διδασκαλίας όπως η αυτοκατευθυνόμενη μάθηση, η ελεύθερη εργασία και η ομαδοσυνεργατική μέθοδος καθώς και η εξατομικευμένη διδασκαλία. Μέσα από την εξατομικευμένη προσέγγιση οι μαθητές ενθαρρύνονται και κινητοποιούνται περισσότερο, αναπτύσσοντας εσωτερικά κίνητρα μάθησης και βιώνοντας κοινωνικές και πολιτιστικές εμπειρίες, που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους (Μπουζάκης, 1995).

Όσον αφορά στον επικουρικό ρόλο του Ολοήμερου Σχολείου πρέπει να αναφερθεί ότι η ενισχυτική διδασκαλία που προσφέρεται στα πλαίσια του προγράμματός του είναι πολύ σημαντική για τους αδύναμους μαθητές, είτε αυτοί προέρχονται από κατώτερα κοινωνικά στρώματα και δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του παραδοσιακού σχολείου, είτε αντιμετωπίζουν μαθησιακές δυσκολίες και χρειάζονται εξατομικευμένη διδασκαλία. Οι απαιτήσεις του κλασσικού σχολείου είναι κοινές για όλους τους μαθητές παραβλέποντας τις ιδιαιτερότητες του καθενός και δημιουργούν ανισότητες ανάμεσά τους. Το ολοήμερο σχολείο δίνει έμφαση στο πρόβλημα της σχολικής αποτυχίας που βιώνουν κάποιοι μαθητές, έτσι ώστε να μειωθούν τα επίπεδα της σχολικής διαρροής (Fashola, 1998). Όσον αφορά στην διεκπεραίωση των «κατ' οίκον εργασιών» είναι πολύ σημαντική η βοήθεια που παρέχεται από τους εκπαιδευτικούς του Ολοήμερου Σχολείου στους αδύναμους μαθητές για την ολοκλήρωσή τους. Οι μαθητές που αδυνατούν να ολοκληρώσουν τις «κατ' οίκον εργασίες» μόνοι τους συχνά απογοητεύονται και παραιτούνται των προσπαθειών τους. Με τη βοήθεια και την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών του ολοήμερου προγράμματος καταφέρνουν όχι μόνο να ολοκληρώσουν τις εργασίες

τους αλλά κυρίως να μάθουν και να εμπεδώσουν τον τρόπο που πρέπει να εργαστούν ώστε να φτάσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Σκοπός και στόχοι του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου

Η κοινωνική και παιδαγωγική αναγκαιότητα λειτουργίας του ολοήμερου δημοτικού σχολείου έγινε πράξη από την Πολιτεία το 1997 με το Νόμο 2525/1997 που είχε ως στόχο, σύμφωνα με το νομοθέτη, την «ποιοτική αναβάθμιση» της εκπαίδευσης και επεδίωκε τον «εκσυγχρονισμό» του εκπαιδευτικού συστήματος με τη λειτουργία ενός «ευέλικτου σχολείου», πιο «αποτελεσματικού» για την «οικονομία και την κοινωνία της αγοράς». Η τότε ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας διακήρυττε ότι η λειτουργία του Ολοήμερου Σχολείου θα έφερνε «κοσμογονία» στο χώρο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και το διαφήμιζε ως την απάντηση στις σύγχρονες κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανάγκες της εποχής (Μαναριώτης, Ζευγίτη & Δελέγκος, 2006). Ο Μπουτογιάννης αναφέρει ότι «η Πολιτεία με το Ολοήμερο Σχολείο συμβάλλει στον εναρμονισμό εργασιακής και σχολικής ζωής. Καταπολεμά διακρίσεις, προωθεί την κοινωνική συνοχή και προλαμβάνει φαινόμενα σχολικής διαρροής».

Σκοπός του Ολοήμερου Σχολείου, όπως αναφέρεται στο ΦΕΚ 188/1997 είναι α) η υποχρεωτική εφαρμογή του προγράμματος διδασκαλίας μαθημάτων του σχολείου β) η προετοιμασία των μαθημάτων (μελέτη) της επόμενης ημέρας και γ) η εφαρμογή προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας σε προαιρετική βάση για αδύναμους μαθητές. Τον επόμενο χρόνο εκδίδεται από το Υπουργείο Παιδείας η εγκύκλιος Φ.13.1/767/Γ1/884/3-9-1998 η οποία επαναλαμβάνει το σκοπό του Ολοήμερου Σχολείου και αναφέρει αναλυτικά πλέον τους στόχους του οι οποίοι συνοψίζονται στους εξής:

1. να βοηθήσει το σχολείο και την οικογένεια να ανταποκριθούν με μεγαλύτερη επιτυχία στο έργο της αγωγής και της εκπαίδευσης, της προστασίας και της υγείας των παιδιών
2. να διευρύνει τις κοινωνικές παρεμβάσεις του σχολείου και να δημιουργήσει προϋποθέσεις για το άνοιγμά του στην κοινωνία και τον πολιτισμό και
3. να εξασφαλίσει όρους και προϋποθέσεις για ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση για όλα τα παιδιά.

Οι στόχοι επιγραμματικά είναι:

Παιδαγωγικοί:

- Οι μαθητές να εντάξουν στον ελεύθερο χρόνο τους Δημιουργικές Δραστηριότητες
- Οι μαθητές να τύχουν Στηρικτικής Μαθησιακής Διδασκαλίας και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες εμπέδωσης και διεύρυνσης των γνώσεων
- Τα παιδιά να παραμένουν σε ένα περιβάλλον ασφάλειας και δημιουργικής αξιοποίησης του χρόνου τους

Κοινωνικοί:

- Προστασία των παιδιών των εργαζόμενων γονέων
- Οργανική σύνδεση Σχολείου-Κοινωνίας
- Αντιστάθμιση των παραγόντων που οδηγούν σε εκπαιδευτικές ανισότητες με τη δυνατότητα παροχής Στηρικτικής Μαθησιακής Διδασκαλίας

Αυτοί οι σκοποί και στόχοι μπορούν να επιτευχθούν μέσα από την αναμόρφωση του Δημοτικού Σχολείου στα πλαίσια του "Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου – Σχολείου Διευρυμένου Ωραρίου".

Το 2001, στο βιβλίο «Ολοήμερο Σχολείο: Λειτουργία και Προοπτικές», το οποίο εκδόθηκε από το Π.Ι. σε επιμέλεια του Ι.Ε. Πυργιωτάκη, οι σκοποί του Ολοήμερου Σχολείου γίνονται αναλυτικότεροι και επιμερίζονται και πάλι στους παρακάτω παιδαγωγικούς και κοινωνικούς :

Παιδαγωγικοί:

- Εμπλουτισμός του αναλυτικού προγράμματος με τη διδασκαλία επιπρόσθετων γνωστικών αντικειμένων και δραστηριοτήτων που παραγκωνίζονται από τη λόγια αντίληψη περί σχολείου
- Επαναπροσδιορισμός της διδακτικής πράξης με ανανέωση των μεθόδων διδασκαλίας, που από μετωπικές καταβάλλεται προσπάθεια να γίνουν κυρίως συνεργατικές, διερευνητικές
- Καλύτερη συνεργασία δασκάλου-μαθητών
- Διεπιστημονική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων

- Ολοκλήρωση της μαθησιακής διαδικασίας και της σχολική προετοιμασίας εντός σχολείου

Κοινωνικοί:

- Περιορισμός της παραπαιδείας και οικονομική ανακούφιση ιδιαίτερα των χαμηλότερων στρωμάτων
- Περιορισμός της εκπαιδευτικής ανισότητας με προσφορά νέων γνωστικών αντικειμένων και περισσότερη ενίσχυση των αδύνατων μαθητών
- Κάλυψη αναγκών των εργαζόμενων γονέων
- Υπεύθυνη και εποικοδομητική επίβλεψη των μαθητών
- Ανάπτυξη ουσιαστικής διαπροσωπικής επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών και αποδοχή της ετερότητας μέσα από τη βαθύτερη γνωριμία της κουλτούρας του άλλου
- Καταπολέμηση των ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού
- Περιορισμός της παιδικής παραβατικότητας
- Ενεργοποίηση των γονέων και της τοπικής αυτοδιοίκησης, ώστε το σχολείο να τεθεί στο επίκεντρο της ζωής των τοπικών κοινωνιών (Βιτσιλάκη & Πυργιωτάκης , 2001)

Παρατηρούμε , λοιπόν, ότι υπάρχει μεγάλη συνάφεια ανάμεσα στους στόχους της εγκυκλίου Φ.13.1/767/Γ1/884/3-9-1998 και στους στόχους που θέτει η επιστημονική επιτροπή του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σημειώνοντας ότι όσον αφορά στους παιδαγωγικούς στόχους η επιτροπή τους εμπλουτίζει κάνοντας λόγο για μεθόδους διδασκαλίας και τρόπους προσέγγισης των γνωστικών αντικειμένων και όσον αφορά τους κοινωνικούς στόχους παρατηρούμε ότι η ανάλυσή τους είναι πιο σφαιρική και με περισσότερες λεπτομέρειες.

Την επόμενη χρονιά, το 2002, το Υπουργείο Παιδείας εκδίδει την εγκύκλιο Φ.13.1/885/88609/3-9-2002 στην οποία δεν γίνεται αναφορά στους στόχους του ολοήμερου σχολείου αλλά στους σκοπούς, οι οποίοι ορίζονται σαν «κοινωνικοί-παιδαγωγικοί σκοποί» και εστιάζουν στην εργασία και την ενίσχυση της οικογένειας

και όχι του μαθητή πλέον καθώς και στην «παιδαγωγική» και όχι «δημιουργική» αξιοποίηση των παιδαγωγικών στόχων. Δύο μήνες αργότερα το υπουργείο επανέρχεται με το ΦΕΚ 1471/2002 με το οποίο επαναπροσδιορίζει τους στόχους του ολοήμερου και αναφέρει δύο βασικούς στόχους:

α. η εμπέδωση των γνώσεων και δεξιοτήτων που διδάσκονται οι μαθητές στο πρωινό πρόγραμμα και

β. ο εμπλουτισμός του πρωινού προγράμματος με επιπλέον διδακτικά αντικείμενα, χωρίς ωστόσο να υπάρχει περαιτέρω ανάλυσή τους αλλά ούτε και διάκρισή τους σε παιδαγωγικούς και κοινωνικούς.

Το 2003 το Υπουργείο Παιδείας εκδίδει την εγκύκλιο (Φ/3447/91696/Γ1/2-9-03) με θέμα «Σκοπός και περιεχόμενο του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου» στην οποία αναφέρεται ότι «...ο θεσμός του ολοήμερου σχολείου συνιστά μια ριζική αλλαγή στον τρόπο με τον οποίον βλέπουμε και αντιλαμβανόμαστε το ρόλο του σύγχρονου σχολείου». Στη συγκεκριμένη εγκύκλιο ο σκοπός του ολοήμερου σχολείου, όπως αναφερόταν στην εγκύκλιο του 2002, τώρα εμφανίζεται ως περιεχόμενό του και οι στόχοι υπάρχουν διάσπαρτοι και γενικά ασαφείς σε όλη την εγκύκλιο. Ενδεικτικά αναφέρει ότι «το ολοήμερο σχολείο έχει έντονο εκπαιδευτικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Σχεδιάστηκε για να εξυπηρετήσει υψηλούς παιδαγωγικούς στόχους, όπως είναι η παιδαγωγική αξιοποίηση του απογευματινού χρόνου παραμονής των παιδιών στο σχολείο» και σε άλλο σημείο αναφέρει ότι το ολοήμερο σχολείο είναι «.....ένα οργανωμένο σχολείο, στηρίζει και μορφώνει το παιδί και στέκεται δίπλα στην εργαζόμενη οικογένεια, της οποίας προστατεύει το εισόδημα αφού την απαλλάσσει από την οικονομική επιβάρυνση και τη φροντίδα αναζήτησης εκτός σχολείου πρόσθετου εκπαιδευτικού έργου».

Μέχρι το 2010 οι εγκύκλιοι του υπουργείου που αφορούν το σκοπό και τους στόχους του Ολοήμερου Σχολείου δεν παρουσιάζουν κάποια σημαντική διαφοροποίηση. Οι στόχοι επαναλαμβάνονται κάθε φορά, ίσως, με διαφορετική διατύπωση και πιο συνοπτικά. Υπάρχει σύγχυση ανάμεσα στους όρους «περιεχόμενο», «στόχοι» και «σκοποί» και γενικότερα διαπιστώνεται μια προχειρότητα στη διατύπωση και τη σύνταξη αυτών των εγκυκλίων. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι από το 2002 και μετά δε γίνεται καμία αναφορά στις εγκυκλίους του υπουργείου στην ενισχυτική ή στηρικτική μαθησιακή διδασκαλία.

Εντούτοις, από το 2010, με την καθιέρωση των σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα πραγματοποιούνται σημαντικές αλλαγές στο χώρο της εκπαίδευσης. Το υπουργείο προχώρησε στη δημιουργία των σχολείων αυτών προκειμένου να κάνει πραγματικότητα το Νέο Σχολείο, όπως το οραματίστηκαν οι συντάκτες του σχεδίου μεταρρυθμιστικής αναδόμησης του εκπαιδευτικού συστήματος, που στηριζόταν στις στοχεύσεις του «Νέου Σχολείου» με βασικό σύνθημα «Πρώτα ο μαθητής». Στο επίκεντρο του νέου αυτού εγχειρήματος βρίσκεται ο μαθητής και κύριος στόχος του η ποιότητα της παρεχόμενης σε αυτόν εκπαίδευσης. Το Νέο Σχολείο (ΥΠΕΠΘ, 2009) έχει στόχο την προετοιμασία των νέων γενιών ώστε να μπορούν:

- να πατούν στέρεα πάνω σε αξίες και αρχές που κάνουν κάθε νέο «πάνω απ' όλα ΑΝΘΡΩΠΟ»
- να συνεχίζουν να αποκτούν γνώσεις σε όλη τη διάρκεια του βίου,
- να συμμετέχουν με επιτυχία στην οικονομική ζωή και να έχουν ευκαιρίες κοινωνικής ανόδου,
- να ασκούν το ρόλο του υπεύθυνου πολίτη και
- να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή

Σε εφαρμογή, λοιπόν, των παραπάνω το Υπουργείο, με την εγκύκλιο Φ.3/967/103528/Γ1/24-08-2010 αναφέρει ότι το ολόημερο σχολείο που θεσμοθετήθηκε με το Ν. 2525/1997 μεταβάλλεται σταδιακά σε σχολείο με ΕΑΕΠ με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης μέσα από «την ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα της καθημερινής διδακτικής- παιδαγωγικής ενέργειας, την άμβλυνση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων στην κατεύθυνση των ίσων ευκαιριών και γενικότερα την ενίσχυση της ολιστικής προσέγγισης της γνώσης και την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε μαθητή». Και η υλοποίηση του σκοπού αυτού θα γίνει με την εισαγωγή νέων αντικειμένων και δραστηριοτήτων στο υποχρεωτικό ωρολόγιο πρόγραμμα (με έμφαση στην Αισθητική Αγωγή, τη φιλαναγνωσία, τα Αγγλικά και τις Νέες Τεχνολογίες), ώστε όλοι οι μαθητές, ακόμη και αν δεν παρακολουθούν το Ολόημερο Πρόγραμμα του σχολείου, να επωφελούνται. Έτσι, θα επιτύχει τον περιορισμό και στη συνέχεια, τη μείωση στο ελάχιστο των περισσότερων απογευματινών δραστηριοτήτων των μαθητών σε

χώρους εκτός σχολείου, όπως φροντιστήρια, και τη μείωση της ταλαιπωρίας των παιδιών και των εξόδων των γονέων, αφού η διδασκαλία της Πληροφορικής (Τ.Π.Ε.) και των Ξένων Γλωσσών θα οδηγήσει σταδιακά σε πιστοποίηση μέσα στο δημόσιο σχολείο.

Ανεξάρτητα, όμως, από τα σχολεία με ΕΑΕΠ, από το 2010 κι έπειτα το Υπουργείο Παιδείας με τα ΦΕΚ 1048/2010 και 1327/2011 υποβαθμίζει το ρόλο του Ολοήμερου Σχολείου στα σχολεία χωρίς ΕΑΕΠ. Αρχικά περιορίζει τη λειτουργία τους μόνο στα 6/θέσια και άνω δημοτικά σχολεία, με αποτέλεσμα να χάνεται ο κοινωνικός χαρακτήρας του Ολοήμερου Σχολείου αφήνοντας εκτός του θεσμού χιλιάδες μαθητές ολιγοθέσιων σχολείων, και έπειτα επιτρέπει την αποχώρηση των μαθητών από τις 14:00 και μετά στο τέλος όποιας διδακτικής ώρας επιθυμούν, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με μια βασική παράμετρο της ορθής λειτουργίας του ολοήμερου προγράμματος που θέτει ως προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων του Ολοήμερου Σχολείου την αποχώρηση όλων των μαθητών μετά τη λήξη του προγράμματος στις 16:00. Βέβαια, με μια διευκρινιστική εγκύκλιο με αριθμ.: 61044/Γ1/30-5-2012 το υπουργείο δίνει τη δυνατότητα στα ολιγοθέσια σχολεία να λειτουργήσουν ως ολοήμερα με την προϋπόθεση ότι φοιτούν σε αυτά πάνω από 60 μαθητές και από αυτούς εγγράφονται στο ολοήμερο πρόγραμμα οι 15.

Το 2016 με το ΦΕΚ 1324/2016 και τη Φ.12/657/70691/Δ1/26-4-2016 εγκύκλιό του το Υπουργείο Παιδείας καθορίζει τον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου σε όλα τα δημοτικά σχολεία της χώρας με οργανικότητα από 4/θέσια και άνω και αναμορφώνει το διδακτικό ωράριο και το ωρολόγιο πρόγραμμα των ολοήμερων σχολείων. Η εφαρμογή του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου, από το σχολικό έτος 2016-2017, αποτελεί μια σημαντική μεταρρυθμιστική παρέμβαση στη Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση που αποσκοπεί στην παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση για όλους τους μαθητές της ίδιας βαθμίδας καθώς και στη ποιοτική αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Παρατηρείται εδώ μια λιτή και ασαφής διατύπωση του σκοπού της σημαντικής αυτής μεταρρύθμισης του υπουργείου τον οποίο θα ερευνήσουμε σε επόμενο κεφάλαιο. Τέλος, ενισχύοντας ακόμη περισσότερο τον κοινωνικό χαρακτήρα του ολοήμερου σχολείου το υπουργείο με το ΦΕΚ 1800/2017 επαναφέρει τη δυνατότητα λειτουργίας ολοήμερου τμήματος και στα ολιγοθέσια δημοτικά σχολεία της χώρας, με ένα ιδιαίτερο καθεστώς λειτουργίας.

Ιστορική αναδρομή του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου στην Ελλάδα

Η λειτουργία του σχολείου σε δύο ζώνες, την πρωινή και την απογευματινή έχοντας ένα διάλλειμα το μεσημέρι κυριάρχησε από την ίδρυση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος έως και το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Λίγο μετά την έναρξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου καταργήθηκε η απογευματινή ζώνη σε 2.500 σχολεία εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των μαθητών, λόγω της αστυφιλίας, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν επαρκείς αίθουσες.

Τις δύο επόμενες δεκαετίες εκφράστηκαν πολλές διαφορετικές, συχνά αντίθετες απόψεις για τη ορθότητα και χρησιμότητα ή μη της λειτουργίας των ολοήμερων σχολείων. Η πρώτη τάση υποστήριζε τη διατήρηση του υπάρχοντος προγράμματος και τη μετεξέλιξή του σε ένα σύγχρονο Ολοήμερο Σχολείο βασισμένο στα πρότυπα της Ευρώπης, η δε άλλη, την οποία εξέφραζαν κυρίως οι εκπαιδευτικοί μέσα από τις σελίδες της εφημερίδας «Διδασκαλικόν Βήμα» και του περιοδικού «Επιστημονικόν Βήμα του Διδασκάλου», επιθυμούσε να καταργηθεί η απογευματινή ζώνη, καθώς το ωράριο 60 ωρών των εκπαιδευτικών ήταν εξαντλητικό, αν προστεθεί και ο χρόνος προετοιμασίας των δασκάλων για τα μαθήματα της επόμενης ημέρας. Τη θέση των δασκάλων ενίσχυε και η Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος και μετά από αίτημά της προς το Υπουργείο Παιδείας εγκρίθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο το 1966 η κατάργηση της μεταμεσημβρινής σχολικής εργασίας. Η πράξη εφαρμόστηκε τελικά το 1971 σε 7.000 σχολεία (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2015).

Το θέμα της παραμονής των παιδιών στο σχολείο πέραν της προ-μεσημβρινής ζώνης επανέρχεται και πάλι από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, όταν δημιουργήθηκε η ανάγκη «φύλαξης» των παιδιών λόγω της διαφορετικής δομής και λειτουργίας της οικογένειας (Αρβανίτη, 2006). Κατά το σχολικό έτος 1986-87 το Υπουργείο Παιδείας, λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του προβλήματος, αποφάσισε τη δοκιμαστική λειτουργία τμημάτων απασχόλησης μαθητών-παιδιών εργαζόμενων γονέων (10 Ολοήμερα στο Λεκανοπέδιο Αττικής). Το μέτρο αφορούσε τους μαθητές των τριών πρώτων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου. Τη συνέχεια ανέλαβαν οι ίδιοι οι γονείς, οι οποίοι με δική τους πρωτοβουλία και τη στήριξη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και αρμόδιων εκπαιδευτικών φορέων δημιούργησαν μέσα στα

σχολεία, μετά το πέρας του σχολικού προγράμματος, τα Τμήματα Δημιουργικής Απασχόλησης (Θωίδης & Χανιωτάκης, 2007).

Το 1989 το Υπουργείο Παιδείας ιδρύει και λειτουργεί τα Δοκιμαστικά Προγράμματα Δημιουργικής Απασχόλησης Εργαζομένων Γονέων (Π.Δ.Α.Μ.Ε.Γ.) και ορίζει τον τρόπο λειτουργίας τους. Εκείνο το χρονικό διάστημα τα Ιδιωτικά Σχολεία πέτυχαν αύξηση του αριθμού των μαθητών και μεταξύ οικογενειών με μέτριο εισόδημα, επειδή εξασφάλιζαν ευρύτερο χρόνο παραμονής των παιδιών στο σχολείο (Λαζαρίδης, 2013). Το 1993 το Υπουργείο Παιδείας επιτρέπει την οικονομική ενίσχυση των προγραμμάτων από Συλλόγους Γονέων και την τοπική αυτοδιοίκηση, καθώς αναγνωρίζει την αναγκαιότητα για την προστασία των μαθητών. Το σχολικό έτος 1994-1995 δημιουργούνται τα Προγράμματα Δημιουργικής Απασχόλησης (ΠΔΑ) σε 332 δημοτικά σχολεία για τα παιδιά των εργαζόμενων γονέων και κυρίως σε οικονομικά και κοινωνικά υποβαθμισμένες περιοχές (Χαλκιαδάκη, 2013).

Το 1997 θεσμοθετείται με το νόμο 2525 το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο όπως το γνωρίζουμε σήμερα με ευθύνη αποκλειστικά της πολιτείας. Για την εφαρμογή των πρόσθετων προγραμμάτων στα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία προσλαμβάνονται προσωρινοί αναπληρωτές πλήρους ή μειωμένου ωραρίου διδασκαλίας ή ανατίθεται υπερωριακή εργασία σε τακτικούς εκπαιδευτικούς του ίδιου ή γειτονικού σχολείου (ΦΕΚ 188). Σε εφαρμογή του νόμου και μετά από εισήγηση των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, το ΥΠΕΠΘ, με το Φ.13.1/767/Γ1/884/3-9-1998 έγγραφό του, ανακοινώνει ότι «στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης (που εφαρμόζεται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης) και για να δυναθούν να απαντήσουν με επιτυχία οι σχολικές μονάδες στις νέες εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες και προκλήσεις, θέτουμε σε εφαρμογή από το σχολικό έτος 1998-1999 χίλια (1.000) "Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία - Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου", στα οποία θα λειτουργήσουν "Τμήματα με Προγράμματα Δημιουργικών Δραστηριοτήτων"» με προαιρετική φοίτηση μαθητών. Τη σχολική χρονιά 1999-2000 ο αριθμός των σχολείων αυτών έφτασε τα 2020.

Παράλληλα, τη σχολική χρονιά 1999-2000 γίνεται η έναρξη της λειτουργίας των 28 Πιλοτικών Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων σε όλη την επικράτεια στο πλαίσιο του έργου «Σχολεία Εφαρμογής Πειραματικών Προγραμμάτων Εκπαίδευσης» (ΣΕΠΠΕ)- «Ολοήμερο Σχολείο» της ενέργειας 1.1^α «Προγράμματα Βιβλία» του

Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση Ι (ΕΠΕΑΕΚ Ι).

Μετά τη λήξη του ΕΠΕΑΕΚ Ι και προκειμένου να συνεχιστεί η χρηματοδότησή του το έργο εντάχθηκε στο ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ το οποίο και κάλυψε την υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων αυτών. Η αρχική διάρκεια εφαρμογής του ήταν από 1/1/2001 έως 30/6/2002, χρονικό διάστημα το οποίο παρατάθηκε στη συνέχεια έως 30/6/2003. Κατά τα σχολικά έτη 2001-2002 και 2002-2003 αυξάνεται ο αριθμός των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων, όπως επικράτησε τελικά να λέγονται τα Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου. Το σχολικό έτος 2002-2003 δεν επεκτείνεται η εφαρμογή των 28 πιλοτικών ολοήμερων σχολείων αλλά λειτουργούν ολοήμερα τμήματα σε 2.600 δημοτικά σχολεία στα οποία εργάζονται, από το Νοέμβριο του 2002, ωρομίσθιοι ειδικοτήτων χάρη στο ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ (Κυρίζογλου & Γρηγοριάδης, 2005). Μετά το 2003 τα πιλοτικά ολοήμερα σχολεία μετονομάζονται σε πειραματικά και το έργο εντάσσεται για χρηματοδότηση εκ νέου στο ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ με χρονική διάρκεια 2003-2005. Το 2002 με το ΦΕΚ 1471/2002 θεσπίζεται το πρόγραμμα σπουδών των πειραματικών σχολείων. Το 2006 με το ΦΕΚ 1139/2006 αναμορφώνεται το ωρολόγιο πρόγραμμα των πειραματικών σχολείων και εκσυγχρονίζονται τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών.

Το 2010 με το ΦΕΚ 804/2010 θεσπίζονται τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, στα οποία το 2011 εντάχθηκαν και τα Πειραματικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία. Η χρηματοδότηση των σχολείων αυτών εντάχθηκε στα Τομεακά και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ στα πλαίσια του Νέου Σχολείου. Τα σχολεία με ΕΑΕΠ λειτουργούσαν με υποχρεωτικό πρόγραμμα για όλους τους μαθητές μέχρι τις 14:00. Αρχικά τα σχολεία με ΕΑΕΠ ήταν 800 και αργότερα έφτασαν τα 960. Έτσι, λοιπόν, από το 2011 έως και το 2016 λειτουργούσαν παράλληλα δύο τύποι ολοήμερων σχολείων, τα σχολεία με ΕΑΕΠ και τα κλασικά ολοήμερα σχολεία. Αξίζει να σημειωθεί ότι με το ίδιο ΦΕΚ καταργείται το ολοήμερο πρόγραμμα (προαιρετικό ολοήμερο σχολείο) στις σχολικές μονάδες με οργανικότητα κάτω του 6/θ.

Πέντε χρόνια αργότερα, το 2016, με το ΦΕΚ 1324/2016 το Υπουργείο Παιδείας καθορίζει τον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου σε όλα τα δημοτικά σχολεία της χώρας με λειτουργικότητα από 4/θέσια και άνω και αναμορφώνει το

διδασκτικό ωράριο και ωρολόγιο πρόγραμμά τους το οποίο θα εφαρμοστεί από το σχολικό έτος 2016–2017.

Τέλος, με το ΦΕΚ 1800/2017 καθορίζεται το Εβδομαδιαίο Ωρολόγιο Πρόγραμμα Ολοήμερων Ολιγοθέσιων Δημοτικών Σχολείων, τα οποία θα λειτουργήσουν από το σχολικό έτος 2017-2018. "Τα 835 ολιγοθέσια σχολεία γίνονται για πρώτη φορά ολοήμερα. Και σε αυτά επίσης πάνε ειδικότητες για τα μαθήματα της ξένης γλώσσας της Πληροφορικής όπως και άλλες ειδικότητες. Κάνουμε λοιπόν φέτος ένα τεράστιο βήμα, αναβαθμίζοντας τα ολιγοθέσια σχολεία", είπε χαρακτηριστικά ο Υπουργός Παιδείας.

Το Πιλοτικό ή Πειραματικό Ολοήμερο Σχολείο

Αποτελεί την «κλειστή» μορφή Ολοήμερου Σχολείου στην Ελλάδα. Στις 20-11-1997 με το ΦΕΚ 1022/1997 του Υπουργείου Παιδείας συγκροτήθηκε η πρώτη *Επιστημονική Επιτροπή Πιλοτικών Ολοήμερων Σχολείων*, στην οποία ανατέθηκε η ίδρυση και η επιστημονική καθοδήγηση των ολοήμερων σχολείων. Τη σχολική χρονιά 1999-2000 ιδρύθηκαν υπό την εποπτεία της επιτροπής 28 «Πιλοτικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία» σε όλη την επικράτεια, τα οποία εξοπλίστηκαν, στελεχώθηκαν και λειτουργούσαν με δεσμευτικά προγράμματα για όλους τους μαθητές. Βασικός στόχος της επιστημονικής επιτροπής ήταν η επέκταση των *Πιλοτικών Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων* την επόμενη σχολική χρονιά από την ίδρυση τους (1999-2000) από 28 σε περίπου 300 για όλη την επικράτεια, έτσι ώστε να υπάρχουν 4-5 σε κάθε νομό και να λειτουργούν ως επιμορφωτικοί πυρήνες για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονταν και στα υπόλοιπα ολοήμερα σχολεία. Ωστόσο, το υψηλό κόστος των σχολείων αυτών περιόρισε την εφαρμογή του προγράμματος μόνο στα ήδη υπάρχοντα, τα οποία λειτουργούν στη συνέχεια ως *Πειραματικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία* (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ).

Επιδίωξη του εν λόγω προγράμματος αποτελεί η αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου στις σχολικές μονάδες της χώρας μέσα από την αναδιοργάνωση του σχολικού χώρου, τον εμπλουτισμό του προγράμματος σπουδών και τη διεύρυνση του ωρολογίου προγράμματος στο πλαίσιο της ενίσχυσης του μορφωτικού, πολιτιστικού και κοινωνικού ρόλου του σχολείου και το "άνοιγμα" του σχολείου στην κοινωνία. Γι' αυτό το λόγο, εφαρμόστηκε σε πρώτη φάση πιλοτικά (από εκεί έχει ληφθεί και το

όνομά του) για να εκμαιευτούν πολύτιμα συμπεράσματα αναφορικά με την εσωτερική του οργάνωση και λειτουργία.

Η φιλοσοφία του «Ολοήμερου Σχολείου» (http://www.pi-schools.gr/programs/oloimero/oloimero_01_03/ : 6-8), απορρέουσα από την αναγκαιότητα της σύγχρονης κοινωνικής δυναμικής, υποχρεώνει την εκπαιδεύουσα πολιτική κοινωνία σε μια διαφορετική αντίληψη οργάνωσης και λειτουργίας του σχολείου, όπως επίσης και σε μια νέα θεώρηση της σχολικής πράξης, η οποία συνίσταται από:

- Αλλαγή στην αντίληψή μας για το ρόλο του σχολείου, επομένως αλλαγή στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του. Εγκατάλειψη του στερεοτύπου ενός δασκάλου, που εξαρτά τελείως τον μαθητή του από αυτόν
- Εγκατάλειψη του ρόλου του δασκάλου ως υλοποιητού / αξιολογητού της "ταϊστικής" (nutritive) εκπαίδευσως
- Εγκατάλειψη της λαθεμένης αντίληψης για το ρόλο της οικογένειας στην Αγωγή και Εκπαίδευση των παιδιών. Μια αντίληψη που επιβάλλει στην οικογένεια να λειτουργεί ως "φροντιστήριο", ή για την αναπλήρωση κενών, όπως και να "αγοράζει" γνώσεις και καλλιέργεια δεξιοτήτων από την "αγορά"

Οι βασικοί σκοποί του προγράμματος του "Ολοήμερου Σχολείου" είναι:

α) Η συμβολή στην ανανέωση του περιεχομένου της σχολικής γνώσης και την αναβάθμιση των διδακτικών και εκπαιδευτικών πρακτικών μέσα από τη σύνδεση του εκπαιδευτικού έργου με τις σύγχρονες απαιτήσεις της προετοιμασίας των μαθητών για την έξοδο τους προς "την κοινωνία της γνώσης" και την ενιαία ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, και

β) Η διεύρυνση του κοινωνικού ρόλου του σχολείου με το "άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία" και τη συμμετοχή επιστημονικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών φορέων στην ενίσχυση του εκπαιδευτικού έργου στη σχολική μονάδα.

Το πρόγραμμα των 28 Πιλοτικών Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων ήταν ενιαίο και υποχρεωτικό για όλους τους μαθητές και αναπτυσσόταν από τις 8:00 έως τις 16:00.

Υιοθετούσε νέες αρχές οργάνωσης και διδακτικής μεθοδολογίας. Ήταν ένα σχολείο Ανοιχτό και Ευέλικτο, Στοχοκεντρικό, Διαθεματικό, Βιωματικό και Συνεργατικό, Παιδαγωγικά Διαφοροποιημένο και Καινοτόμο (Κουμέντος, 2013).

Ο χρόνος λειτουργίας του σχολείου έχει επιμεριστεί σε τρεις βασικές ζώνες εργασίας: την πρωινή ή προ-μεσημβρινή ζώνη, την μεσημβρινή ζώνη ανάπαυσης και φαγητού και τη μεταμεσημβρινή ή απογευματινή. Κατά τη μεσημβρινή ζώνη τα παιδιά απολάμβαναν το γεύμα τους και αναπαυόταν μέχρις ότου αρχίσει η επόμενη διδακτική ώρα. Τα παιδιά διδάσκονταν όλα τα μαθήματα που προβλέπονταν από το Αναλυτικό Πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου, τα οποία διαμοιράζονταν στην πρωινή και μεταμεσημβρινή ζώνη. Παράλληλα είχαν εισαχθεί νέα γνωστικά αντικείμενα και δημιουργικές δραστηριότητες όπως Πληροφορική, δεύτερη ξένη γλώσσα, Μουσικοκινητική Αγωγή, Κυκλοφοριακή Αγωγή, Ολυμπιακή Παιδεία, Αγωγή Υγείας, Θεατρική Αγωγή, Εικαστικά, Χορός κ.α. Την απασχόληση των παιδιών με τις παραπάνω δραστηριότητες αναλάμβαναν εκπαιδευτικοί (μόνιμοι ή αναπληρωτές) καθώς και εξειδικευμένο προσωπικό (ωρομίσθιοι) (Θωϊδης & Χανιωτάκης, 2015). Οι χώροι και η υλικοτεχνική υποδομή των σχολικών μονάδων ανανεώθηκαν και κατασκευάστηκαν εργαστήρια πληροφορικής, εικαστικών, φυσικών επιστημών κ.α.

Σταθμό στη λειτουργία των Πιλοτικών Ολοήμερων Σχολείων αποτελεί το ΦΕΚ 1050/2003 του Υπουργείου Παιδείας με το οποίο κοινοποιείται η απόφαση για τον ορισμό των 28 Πιλοτικών Σχολείων ως Πειραματικά για τη δοκιμαστική εφαρμογή:

- μεθόδων διδασκαλίας,
- διαδικασίας αξιολόγησης,
- ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων
- διδακτικών βιβλίων και εποπτικών μέσων διδασκαλίας

Το 2006 με το ΦΕΚ 1139/2006 το Υπουργείο Παιδείας αναμορφώνει το ωρολόγιο πρόγραμμα των 28 Πειραματικών Ολοήμερων Σχολείων και εκσυγχρονίζει τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών. Η λήξη των μαθημάτων ορίζεται στις 15:30 διατηρώντας και προαιρετικό πρόγραμμα έως τις 17:00. Με την αναμόρφωση του

προγράμματος η διδασκαλία των λεγόμενων ακαδημαϊκών μαθημάτων μεταφέρεται στην πρωινή ζώνη ενώ τα μη ακαδημαϊκά μαθήματα μεταφέρονται στην προαιρετική ζώνη, κατά παρέκκλιση από τους στόχους της Επιστημονικής Επιτροπής Πιλοτικών Ολοήμερων Σχολείων όπου επιδιώκεται η καταπολέμηση του διαχωρισμού μεταξύ ακαδημαϊκών και μη-ακαδημαϊκών μαθημάτων (Πυργιωτάκης, 2001) με τη διάχυση των ακαδημαϊκών μαθημάτων καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας.

Οι βασικές καινοτομίες του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου εστιάζονται στη μεθοδολογία του, στην αλλαγή του ρόλου του εκπαιδευτικού, στην εισαγωγή των Νέων Τεχνολογιών ως μέσου στήριξης της διδασκαλίας και της μάθησης, στην εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων, στην ενισχυτική διδασκαλία, στη βελτίωση του ωρολογίου προγράμματος, ώστε να γίνεται πιο αποτελεσματική η διδασκαλία, στη μελέτη που επιτρέπει στο μαθητή να ολοκληρώνει την πρόσκτηση και την εμπέδωση της γνώσης στο σχολείο και στο άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία, για την οποία γίνεται παράγοντας κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής. «Το Ολοήμερο Σχολείο αποτελεί μια ολοκληρωμένη παρέμβαση προς την κατεύθυνση της εξασφάλισης της ποιότητας στην εκπαίδευση» (Τζάνη, 2006).

Το πιλοτικό πρόγραμμα που εφαρμόστηκε στα 28 Δημοτικά Σχολεία αγκαλιάστηκε με ενθουσιασμό από γονείς και μαθητές, είχε την ένθερμη αποδοχή της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας, παρακολούθηθηκε με μεγάλο ενδιαφέρον από τη διεθνή κοινότητα, χαρακτηρίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως «best practice», ενώ ακόμη και σήμερα θεωρείται υπόδειγμα εφαρμογής (Ταϊλαχίδης, 2013). Σύμφωνα με τους Παληγιάνη & Μήνα (2008) στο αρχικό στάδιο της λειτουργίας των Πιλοτικών Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων παρουσιάστηκε αύξηση της συμμετοχής των μαθητών σε ποσοστό 10-13%, που σημαίνει ικανοποίηση των γονέων από το πρόγραμμα. Σε ημερίδες που έγιναν το 2001 στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη φάνηκε ότι δάσκαλοι και μαθητές στο Ολοήμερο Σχολείο δρουν δημιουργικά. Στην πορεία, όμως, της λειτουργίας αυτών των σχολείων διαπιστώθηκαν αδυναμίες, που αναφέρονταν στην περιορισμένη χρηματοδότηση και υποστήριξη από τους εκπαιδευτικούς φορείς, αλλά και αδυναμίες που σχετίζονταν με την υποχρεωτική φοίτηση των μαθητών σε ένα ιδιαίτερα εκτεταμένο πρόγραμμα (έως τις 16:00), και μάλιστα στα σχολεία που λειτουργούν σε μη αστικές περιοχές της χώρας μας.

Σήμερα είναι δύσκολο να προβεί κανείς σε ακριβή αποτίμηση του έργου αυτών των πιλοτικών σχολείων, γιατί δεν έχει γίνει συστηματική έρευνα ελέγχου της

αποτελεσματικότητάς τους και της επίτευξης των στόχων τους. Ωστόσο, σε γενικές γραμμές αυτά δείχνουν ότι λειτούργησαν ικανοποιητικά, χωρίς να λείπουν και τα προβλήματα.

Ειδικότερα, διαπιστώνεται ότι:

- οι γονείς δεν πείστηκαν από την ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου και συνέχισαν να επιμένουν στην αγορά εκπαιδευτικών υπηρεσιών από ιδιωτική εκπαίδευση·
- οι γονείς έχουν ως κύριο μέλημα την προετοιμασία των μαθητών για τα μαθήματα της επόμενης ημέρας, πράγμα που συντελεί στο να χάνεται ο παιδαγωγικός ρόλος του Ολοήμερου Σχολείου και να ενισχύεται ο γνωσιοκεντρικός·
- σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η αύξηση των δαπανών για τη λειτουργία του κατά 30-35%.

Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου

Επίσημα στην Ελλάδα τα Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου θεσπίζονται με το Ν. 2525/97. Αρχικά η καινοτομία «Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο-Σχολείο Διευρυμένου Ωραρίου» εφαρμόζεται σε 1000 δημοτικά σχολεία και τίθενται σε λειτουργία αντίστοιχα 1000 Τμήματα Δημιουργικών Δραστηριοτήτων. Το κράτος αναλαμβάνει πλέον την αποκλειστική λειτουργία του, τη στελέχωσή του και ορίζεται ο κύριος σκοπός τους, ο οποίος είναι:

- α. η υποχρεωτική εφαρμογή του οικείου προγράμματος διδασκαλίας μαθημάτων
- β. η προαιρετική εφαρμογή προγραμμάτων μελέτης των μαθημάτων της επόμενης ημέρας και προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης και
- γ. η προαιρετική εφαρμογή προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας σε μαθητές που παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες.

Επιπλέον, διευκρινίζεται ότι τα προγράμματα μελέτης μαθημάτων της επόμενης μέρας και δημιουργικής απασχόλησης παρακολουθούν κατά προτίμηση τα παιδιά που εργάζονται οι γονείς τους, ενώ το πρόγραμμα της ενισχυτικής διδασκαλίας οι μαθητές που υποδεικνύουν οι δάσκαλοι και έχουν πρόσβαση σ' αυτό και μαθητές από όμορα σχολεία (Κοντορλή, 2010). Στην ουσία αποτέλεσαν συμπληρωματικό

πρόγραμμα μερικών ωρών, που υλοποιούταν μετά το πέρας του συμβατικού σχολικού προγράμματος και του τυπικού ωραρίου, επρόκειτο δηλαδή για σχολικές μονάδες με προαιρετικά Τμήματα Δημιουργικών Δραστηριοτήτων (Θωϊδης & Χανιωτάκης, 2015).

Χαρακτηριστικό των σχολείων αυτών είναι ότι το απογευματινό πρόγραμμα δεν είναι ενιαίο με το αντίστοιχο πρωινό. Η κάθε ζώνη, πρωινή ή απογευματινή είναι αυτόνομη και δεν αποτελεί μέρος ενός ενιαίου και ολοκληρωμένου προγράμματος.

Υπάρχει η δυνατότητα πρωινής ζώνης 7-8 αν υπάρχει ανάγκη, ενώ η απογευματινή ζώνη θα επεκτείνεται ως τις 16:00 ή 15:30. Το πρόγραμμα προτείνεται να ξεκινάει με το γεύμα που φέρνουν οι μαθητές από το σπίτι τους και ολιγόλεπτη ανάπαυση και στη συνέχεια συμμετέχουν σε ένα πρόσθετο πρόγραμμα, το οποίο περιλαμβάνει την προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης ημέρας, ενισχυτική διδασκαλία και απασχόληση με δημιουργικές δραστηριότητες. Συγκεκριμένα, οι δημιουργικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν Προγράμματα Αγωγής Υγείας, Κυκλοφοριακής Αγωγής, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, δραστηριότητες Εικαστικής Αγωγής, Θεατρικής Αγωγής, Μουσικής Αγωγής ή Μουσικοκινητικής Έκφρασης, Θεατρικού Παιχνιδιού, συγκροτημένες δραστηριότητες Σχολικού Αθλητισμού και ομαδικά παιχνίδια στο χώρο της αυλής, του γυμναστηρίου ή της αίθουσας πολλαπλών χρήσεων, προβολή βιντεοταινιών εκπαιδευτικού ή ψυχαγωγικού χαρακτήρα, προετοιμασία πολιτιστικών εκδηλώσεων στα πλαίσια του σχολείου (θεατρικές παραστάσεις, δημοτικοί χοροί, εκθέσεις με έργα παιδιών) και ενασχόληση των παιδιών με διάβασμα βιβλίων από τη βιβλιοθήκη ή εκπόνηση εργασιών που απαιτούν έρευνα σε αυτή. Αυτά δηλαδή που οι γονείς αναζητούσαν στην ελεύθερη αγορά, εκτός της επίσημης εκπαίδευσης, έναντι τιμήματος ή δεν έβρισκαν εξαιτίας του τόπου κατοικίας τους ή του κοινωνικού και του οικονομικού επιπέδου τους, τώρα τα προσφέρει το σχολείο χωρίς καμία επιβάρυνση (Παμουκτσόγλου, 2005).

Η μέθοδος διδασκαλίας που εφαρμόζει ο κάθε δάσκαλος-υπεύθυνος του Τμήματος Δημιουργικών Δραστηριοτήτων επιλέγεται από τον ίδιο και προσαρμόζεται στις ανάγκες των μαθητών του, ο οποίος ως ισότιμο μέλος του συλλόγου διδασκόντων συνεργάζεται στενά με τους δασκάλους του πρωινού κύκλου, το διευθυντή και το σχολικό σύμβουλο, ο οποίος τον καθοδηγεί σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής της μελέτης και του υποδεικνύει με σαφήνεια το ρόλο του. Δίνονται οι κατευθύνσεις

καθώς και τα όρια μέσα στα οποία μπορεί να δραστηριοποιείται σε ότι αφορά στην προετοιμασία των μαθητών για την επόμενη μέρα.

Το περιεχόμενο των προγραμμάτων μπορεί να αντλείται από ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων με βάση τα ενδιαφέροντα των παιδιών του τμήματος αλλά και τις ιδιαίτερες κλίσεις του υπεύθυνου δασκάλου. Για πρώτη φορά γίνεται λόγος για εφαρμογή καινοτόμων μεθόδων όπως οι «ομάδες εργασίας» και η «έρευνα» στα πλαίσια των προγραμμάτων Κυκλοφοριακής, Περιβαλλοντικής και Αγωγής Υγείας, που συνοδεύονται με διάβασμα βιβλίων στην βιβλιοθήκη.

Το επόμενο σχολικό έτος 1999-2000 ιδρύονται 1500 Τμήματα Δημιουργικών Δραστηριοτήτων ενώ το Σεπτέμβρη του 2000, σχετική εγκύκλιος ενημερώνει ότι τα Τμήματα Δημιουργικών Δραστηριοτήτων ανέρχονται στα 2020 (ΥΠΕΠΘ, ΦΕΚ 1043/2000) και το 2001-2002 ο αριθμός τους ανέρχεται σε 2521 (ΥΠΕΠΘ, ΦΕΚ 1130/2001).

Οι στόχοι του ολοήμερου σύμφωνα με την εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας είναι παιδαγωγικοί και κοινωνικοί και είναι οι εξής:

Παιδαγωγικοί στόχοι:

- Η ένταξη των δημιουργικών δραστηριοτήτων στον ελεύθερο χρόνο των μαθητών.
- Η παροχή στηρικτικής μαθησιακής διδασκαλίας σε μαθητές που την έχουν ανάγκη
- Η συμμετοχή των μαθητών σε δραστηριότητες εμπέδωσης και διεύρυνσης των γνώσεων
- Η παραμονή των μαθητών σε ένα περιβάλλον ασφάλειας και δημιουργικής αξιοποίησης του χρόνου τους.

Κοινωνικοί στόχοι:

- Η προστασία των παιδιών των εργαζομένων γονέων

- Η οργανική σύνδεση σχολείου-κοινωνίας
- Η αντιστάθμιση των παραγόντων που οδηγούν σε εκπαιδευτικές ανισότητες με την δυνατότητα παροχής στηρικτικής διδασκαλίας

Εκ πρώτης όψεως, φαίνεται ότι ο συγκεκριμένος τύπος Ολοήμερου Σχολείου έρχεται να καταργήσει την παραπαιδεία και να διαφοροποιηθεί από την παραδοσιακή μορφή του σχολείου. Ωστόσο, παρά το θετικό κλίμα από την ίδρυση και λειτουργία των Σχολείων Διευρυμένου Ωραρίου (κάλυψη αναγκών εργαζομένων γονέων), διαπιστώνεται ότι η εν λόγω μορφή Ολοήμερων Σχολείων εμφανίζει προβλήματα και αδυναμίες, τις οποίες κληρονόμησε από τα παλιά Τμήματα Δημιουργικής Απασχόλησης που συνοψίζονται στα εξής:

- A) σοβαρές ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή τους,
- B) ηλικιακή ετερογένεια των μαθητών σε μια τάξη,
- Γ) διοικητική και επιστημονική παραμέληση των σχολικών μονάδων,
- Δ) συγκρούσεις γονέων – εκπαιδευτικών για το χρόνο παραμονής των παιδιών στο σχολείο, εξαιτίας της μη υποχρεωτικής παρακολούθησης του προγράμματος και, τέλος
- E) προβλήματα οργάνωσης του προγράμματος και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, που συμμετέχουν σε αυτό (Πυργιωτάκης Ι., 2001, 241-243).

Σε γενικές γραμμές, τα Σχολεία Διευρυμένου Ωραρίου έχουν απολέσει τον πραγματικό τους ρόλο και λειτουργούν περισσότερο ως «παιδοφυλακτήρια» ή «parking παιδιών», με τους εκπαιδευτικούς να αναλαμβάνουν χρέη «θυρωρού».

Προαιρετικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία

Από το σχολικό έτος 2002 – 2003 το Υπουργείο Παιδείας εκδίδει νέες εγκυκλίους, στις οποίες ο όρος Σχολείο Διευρυμένου Ωραρίου αντικαθίσταται με τον όρο Ολοήμερο Σχολείο και δηλώνει τη βούλησή του το ολοήμερο σχολείο να εξυπηρετεί πρωτίστως παιδαγωγικούς στόχους, χωρίς να παραβλέπεται και η κοινωνική του

διάσταση. Σύμφωνα με τον Δεμίρογλου, Π. (2005) το προαιρετικό ολοήμερο σχολείο εξυπηρετεί κοινωνικούς και παιδαγωγικούς σκοπούς.

Οι κοινωνικοί σκοποί εξασφαλίζονται από τον ενεργό ρόλο της πολιτείας, ώστε να παρέχεται ένα ασφαλές εκπαιδευτικό περιβάλλον για τους μαθητές που παραμένουν στο σχολείο και η δυνατότητα παραμονής στην εργασία και για τους δύο γονείς και ιδιαίτερα για τις μητέρες. Επίσης επιτυγχάνεται η ισορροπία μεταξύ οικογενειακής ζωής και εργασίας, και η πρόληψη της μαθητικής διαρροής. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα ανοιχτό ολοήμερο σχολείο στο οποίο θα μπορούσαν να φοιτήσουν όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από την εργασιακή κατάσταση των γονέων τους.

Ο βασικός σκοπός του προαιρετικού ολοήμερου σχολείου είναι η παιδαγωγική αξιοποίηση του απογευματινού χρόνου παραμονής των παιδιών στο σχολείο. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το ΦΕΚ 2471/2002 «το ολοήμερο σχολείο αξιοποιεί τις δυνατότητες τις οποίες του παρέχει ο επιπλέον χρόνος για να επιτύχει δύο βασικούς στόχους του, που είναι

α. η εμπέδωση των γνώσεων και δεξιοτήτων που διδάσκονται οι μαθητές στο πρωινό πρόγραμμα και

β. ο εμπλουτισμός του πρωινού προγράμματος με επιπλέον διδακτικά αντικείμενα».

Η εμπέδωση των γνώσεων επιτυγχάνεται τόσο με την προετοιμασία των εργασιών που ανατέθηκαν στους μαθητές από τους δασκάλους της πρωινής ζώνης, όσο και μέσα από επιπρόσθετες δραστηριότητες, οι οποίες πρέπει να κινούν το ενδιαφέρον των μαθητών ως προς το περιεχόμενο αλλά και ως προς τη διαδικασία τους. Από τις παραπάνω επισημάνσεις διαφαίνεται το ενδιαφέρον της Πολιτείας, όχι μόνον για την κοινωνική, αλλά και για την παιδαγωγική διάσταση του συγκεκριμένου προγράμματος, με έμφαση στον παιγνιώδη χαρακτήρα της προσέγγισης των εκάστοτε αντικειμένων και στην προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης μέρας.

Ωστόσο ο πολλά υποσχόμενος θεσμός του Ολοήμερου Σχολείου κινδυνεύει να υπονομευτεί από την «κατάχρηση» των κατ' οίκον εργασιών. Δίνονται πολλές και απρογραμμάτιστες εργασίες και αυτό μπορεί να οδηγήσει στη συρρίκνωση του περιεχομένου της διδασκαλίας στο Ολοήμερο Σχολείο, στην αισθητή απόκλιση από το αναλυτικό πρόγραμμα και στη σχολειοποίηση του χρόνου παραμονής των μαθητών στο σχολείο για την ολοκλήρωσή τους (Γκονέλα, 2006).

Ο στόχος του εμπλουτισμού του όλου προγράμματος επιτυγχάνεται με τη διδασκαλία επιπρόσθετων διδακτικών αντικειμένων ιδιαίτερης σπουδαιότητας από πολιτιστικής και κοινωνικής σκοπιάς, σύμφωνα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών (Αγγλικά, Αθλητισμός, Μουσική, Θεατρική Αγωγή, Εικαστικά, Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση) (Σαμπάνη, 2005).

Σε κάθε τμήμα ορίζεται υπεύθυνος δάσκαλος, ο οποίος απασχολείται αποκλειστικά σε αυτό ενώ για τα νέα γνωστικά αντικείμενα (αγγλικά, αθλητισμός, πληροφορική, εικαστικά, θέατρο, μουσική, χορός) προσλαμβάνονται ωρομίσθιοι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων ή εκπαιδευτικοί οι οποίοι ανήκουν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση για τη συμπλήρωση του υποχρεωτικού τους ωραρίου.

Σύμφωνα με το ωράριο λειτουργίας του Προαιρετικού Ολοήμερου Σχολείου τα μαθήματα ξεκινούν στις 12:35 το μεσημέρι και ολοκληρώνονται στις 16:00 ή 16:15. Έπειτα από την ολοκλήρωση του καθημερινού προγράμματος μπορεί να λειτουργήσει στις εν λόγω σχολικές μονάδες η προαιρετική ζώνη παρακολούθησης (16:15-17:00), κατά τη διάρκεια της οποίας οι μαθητές συμμετέχουν σε δραστηριότητες κατ' επιλογήν διδακτικών αντικειμένων. Σημειώνεται, επίσης, ότι έχει προβλεφθεί για το Ολοήμερο Σχολείο και πρόγραμμα πρωινής ζώνης (07:00-08:00), κατά τη διάρκεια του οποίου τα παιδιά προετοιμάζονται για τα μαθήματα της ημέρας. Στην πραγματικότητα σε κάθε ένα από αυτά τα σχολεία συγκροτούνται ένα ή δύο απογευματινά τμήματα που συγκεντρώνουν μαθητές όλων των τάξεων, έτσι που το νέο ολοήμερο σχολείο δεν είναι εν τέλει παρά ένα τρίωρο απογευματινό μονοθέσιο εντός του πρωινού πολυθεσίου. Το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου δεν αναδιαρθρώνεται συνολικά, ώστε ένα νέο ωρολόγιο πρόγραμμα με εσωτερική συνοχή και παιδαγωγικά αποδεκτή κατανομή μαθημάτων και δραστηριοτήτων να αντικαταστήσει το υπάρχον. Προστίθεται, απλώς, στα ολοήμερα τμήματα ένα δεύτερο πρόγραμμα, χωρίς οργανική συνάφεια και σύνδεση με το συμβατικό, ώστε να μπορεί, ανά πάσα στιγμή, να αναιρεθεί. Οι αλληλοεπικαλύψεις γνωστικών αντικειμένων είναι μία από τις πολλές παρενέργειες: Οι μαθητές διδάσκονται, για παράδειγμα, αγγλικά ή μουσική ή γυμναστική στο συμβατικό ωράριο για να ξαναδιδασχθούν τα ίδια αντικείμενα στο ολοήμερο από άλλον διδάσκοντα, με άλλα συχνά υλικά και άλλες μεθόδους (Αθανασιάδης, 2005).

Ταυτόχρονα, παρατηρείται διάκριση των διδακτικών αντικειμένων που προσφέρονται στο Ολοήμερο Σχολείο σε υποχρεωτικά (Αθλητισμός και Πληροφορική για τις τάξεις Α' και Β' και Αγγλικά και Πληροφορική για τις τάξεις Γ' – ΣΤ') και προαιρετικά (Εικαστικά, Χορός, Μουσική και Θεατρική Αγωγή) από τα οποία οι μαθητές επιλέγουν ποιά επιθυμούν να διδαχθούν. Το ίδιο πρόγραμμα περιλαμβάνει, ακόμη, προετοιμασία των μαθημάτων για την επόμενη μέρα και εμπειρωτική διδασκαλία στη Γλώσσα και τα Μαθηματικά.

Ωστόσο, υπάρχει διάχυτος προβληματισμός αναφορικά:

α. με τις ελλείψεις σε κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή και εξοπλισμούς. Οι ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες για την κάλυψη των αναγκών του ολοήμερου προγράμματος, όπως χώροι σίτισης και χώροι ανάπαυσης των μαθητών δεν κατασκευάστηκαν ποτέ

β. με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που διδάσκουν στα ολοήμερα σχολεία καθώς η γενικότερη φιλοσοφία που διέπει τη λειτουργία τους απαιτεί οι εκπαιδευτικοί που τα στελεχώνουν να έχουν ενημερωθεί και επιμορφωθεί πάνω στις ιδιαιτερότητες του διαφορετικού αυτού θεσμού, έτσι ώστε τα ολοήμερα σχολεία να καταστούν αποτελεσματικά (Saiti & Saitis, 2006)

γ. με την έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών του πρωινού προγράμματος και των εκπαιδευτικών του ολοήμερου. Η απουσία συνεργασίας για τον τρόπο προσέγγισης και αντιμετώπισης των κατ' οίκον εργασιών δημιουργεί σύγχυση στους μαθητές

δ. με την ώρα αποχώρησης των μαθητών, καθώς η πρόωγη αποχώρηση κάποιων μαθητών δυσχεραίνει τη σωστή εφαρμογή του προγράμματος και παράλληλα δημιουργεί ένταση και αναστάτωση στο χώρο διδασκαλίας.

Το Ολοήμερο σχολείο έχει σκοπό να ενισχύσει δεξιότητες μάθησης, να συμβάλει στην εμπέδωση και διεύρυνση των γνώσεων και δεξιοτήτων, να εντάξει καινοτόμα, δημιουργικά και πολιτιστικά προγράμματα στο πρόγραμμά του, να καταπολεμήσει τις εκπαιδευτικές ανισότητες και να ανακουφίσει τις οικογένειες με την προσφορά εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Παρά τις όποιες προσπάθειες έγιναν στους τομείς αυτούς είναι κοινά αποδεκτό ότι το ολοήμερο με αυτή τη μορφή υπολειπόμενη και

ελάχιστα προσέφερε τόσο στον εκπαιδευτικό-διδακτικό όσο και στον κοινωνικό τομέα (Γιαννικοπούλου & Κοπτσής, 2010).

Έρευνες από την Ελληνική βιβλιογραφία

Από το 2000 και έπειτα πραγματοποιήθηκε στον ελλαδικό χώρο ένας μεγάλος αριθμός ερευνών σχετικών με τη λειτουργία του ολοήμερου δημοτικού σχολείου και τις αντιλήψεις των διευθυντών, των εκπαιδευτικών αλλά και των γονέων των μαθητών που φοιτούν στα ολοήμερα σχολεία.

Στην έρευνα του Ινστιτούτου Εργασίας (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ) το 2003 έγινε καταγραφή των απόψεων των γονέων για τη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος στην περιοχή της Θεσσαλονίκης. Η μεγάλη πλειοψηφία των γονέων διατυπώνει θετική ή πολύ θετική κρίση για το ολοήμερο, πιστεύει ότι λειτουργεί αποτελεσματικά και παρέχει πολλές διευκολύνσεις, με κυριότερη τη δυνατότητα της μητέρας για εργασία, ενώ εντοπίζονται προβλήματα που σχετίζονται με τη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος και κυρίως τα οικονομικά προβλήματα και η έλλειψη κατάλληλων υποδομών, η σίτιση των μαθητών, η μη ικανοποιητική συνεργασία των εκπαιδευτικών του πρωινού και του απογευματινού κύκλου και οι «κατ' οίκον εργασίες».

Η Μούσιου-Μυλωνά (2004) στην έρευνά της στα ολοήμερα σχολεία της Φλώρινας στοχεύει να καταγράψει τις θετικές συνέπειες από τη λειτουργία των ολοήμερων σχολείων και να αναδείξει τα προβλήματα που ανακύπτουν από την εφαρμογή του νέου Προγράμματος Σπουδών για το Ολοήμερο. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας α) οι δάσκαλοι και οι διευθυντές εξέφρασαν πολύ θετικές απόψεις για την καθιέρωση του νέου προγράμματος και δήλωσαν ότι το συγκεκριμένο πλαίσιο εργασίας διευκολύνει ιδιαίτερα το διδακτικό τους έργο και την όλη λειτουργία του σχολείου, β) αναφορικά με το νέο ρόλο του δασκάλου στο Ολοήμερο σχολείο οι απόψεις των εκπαιδευτικών συγκλίνουν στην άποψη ότι στην απογευματινή ζώνη υπερτερεί η παιδαγωγική διάσταση του ρόλου του δασκάλου, γ) το ολοήμερο σχολείο αποτελεί προνομιακό χώρο για την εφαρμογή εταιρικών και ομαδοσυνεργατικών μορφών εργασίας και εκεί συντελούνται ενδιαφέρουσες διαδικασίες κοινωνικοποίησης των μαθητών δ) σχετικά με τα προβλήματα που εντοπίζονται στη λειτουργία του ολοήμερου

προγράμματος παρατηρήθηκαν τα ίδια προβλήματα που αναφέρθηκαν και παραπάνω.

Η έρευνα των Λουκέρη, Σταματοπούλου και Αλβέρτη , (2005), πραγματοποιήθηκε με σκοπό να διερευνήσει κατά πόσο το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο ανταποκρίνεται στον κοινωνικό και παιδαγωγικό του ρόλο και συγκεκριμένα αν συνεργάζονται οι εκπαιδευτικοί του σχολείου στο σχεδιασμό του προγράμματος και αν υιοθετήθηκαν καινοτόμες δράσεις και μέθοδοι. Τα αποτελέσματα της έρευνας, σύμφωνα με τις απόψεις των Διευθυντών σχολικών μονάδων και των Υποδιευθυντών- Υπεύθυνων Ολοημέρων της Περιφέρειας Πειραιά έδειξαν α) ότι ο συμμετοχικός σχεδιασμός του προγράμματος και η ενεργή εμπλοκή των εκπαιδευτικών επηρεάζουν θετικά την ποιότητα τόσο της διδασκαλίας, με την υιοθέτηση σύγχρονων διδακτικών μεθόδων, όσο και της παρεχόμενης εκπαίδευσης συνολικά και β) ο περιορισμός των εργασιών ή η αύξηση των ωρών μελέτης δεν αποτελεί τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος της ανεπαρκούς προετοιμασίας των μαθητών για τα μαθήματα της επόμενης μέρας. Η μετακίνηση των στόχων του σχολείου από το «τι» στο «πώς» της κατάκτησης των γνώσεων , η αναζήτηση τρόπων εδραίωσης κυρίως στάσεων και δεξιοτήτων και ο περιορισμός της γνωσιαρχίας στο σύγχρονο σχολείο παρουσιάζονται ως επιτακτική ανάγκη.

Η έρευνα των Κυρίζογλου και Γρηγοριάδη την ίδια χρονική περίοδο είχε ως σκοπό την καταγραφή και σύγκριση των απόψεων γονέων, δασκάλων και διευθυντών-διευθυντριών ολοήμερων δημοτικών σχολείων και τη συλλογή προτάσεων για την καλύτερη λειτουργία του ολοήμερου σχολείου. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος πρέπει να υπάρξει μέριμνα για α) την υλικοτεχνική υποδομή του και το εκπαιδευτικό υλικό, β) οικονομική, διοικητική και επιστημονική υποστήριξη, γ) δωρεάν σίτιση όλων των μαθητών και βοηθητικό υποστηρικτικό προσωπικό, δ) οι υποχρεώσεις των μαθητών για την επόμενη μέρα να τελειώνουν μέσα στα πλαίσια του ολοήμερου προγράμματος και ε) ο πρωινός και ο απογευματινός κύκλος να αποτελούν ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο πρόγραμμα.

Το 2007 το ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Παιδαγωγικών Ερευνών –Μελετών (ΙΠΕΜ-ΔΟΕ) πραγματοποίησε πανελλαδική αυτή τη φορά έρευνα με τις απόψεις γονέων και εκπαιδευτικών για τη «Διερεύνηση του

Κοινωνικού και Παιδαγωγικού Ρόλου του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου» και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το Ολοήμερο Σχολείο ικανοποιεί τις κοινωνικές ανάγκες των γονέων, δεν ικανοποιεί όμως, στον ίδιο βαθμό, τις παιδαγωγικές ανάγκες των παιδιών και σχεδόν οι μισοί εκπαιδευτικοί προτείνουν να αλλάξει ο τύπος Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου.

Το Νέο Σχολείο

Το 2009 το Υπουργείο Παιδείας συνέταξε και υπέβαλλε στο υπουργικό συμβούλιο ένα σχέδιο δράσης, μια συνολική πρόταση για «Δημόσια, δωρεάν και υψηλής ποιότητας παιδεία για όλους». Μια πρόταση που κάνει πράξη το σύνθημα «ΠΡΩΤΑ Ο ΜΑΘΗΤΗΣ» και αποτελεί μια μεταρρύθμιση που ξεκινάει από τη βάση, από το

Νηπιαγωγείο μέχρι το Λύκειο, για να προετοιμάσει μια πραγματική αλλαγή στην ανώτατη εκπαίδευση. «Είναι ένα σχέδιο δράσης για την εκ βάθρων ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ του εκπαιδευτικού μας συστήματος, για την ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ της παιδείας μας», όπως δήλωνε η τότε Υπουργός Παιδείας στο προλογικό της σημείωμα.

Η πολιτική για το Νέο Σχολείο βασίστηκε στις ανάγκες της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας, στις αποφάσεις της Λισσαβόνας, στις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Βελτίωση των Ικανοτήτων για τον 21 Αιώνα (2008), στα συμπεράσματα του Εθνικού Συμβουλίου Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (2009), στις πιλοτικές εφαρμογές προγραμμάτων και στις μελέτες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ) (Κουμέντος, 2016).

Στο Νέο Σχολείο ο μαθητής βρίσκεται στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και εξαλείφεται κάθε κοινωνική, οικονομική, φυλετική και θρησκευτική διάκριση και ανισότητα, καθώς κανένα παιδί δε μένει πίσω αλλά παρέχονται οι ίδιες ευκαιρίες για μάθηση σε όλους. Είναι ένα σχολείο ανοικτό στις ιδέες και στην κοινωνία, στην γνώση και το μέλλον, που αξιοποιεί κάθε σύγχρονο εργαλείο, καλλιεργεί την περιβαλλοντική συνείδηση και το σεβασμό στο περιβάλλον, συνδέεται με τις τοπικές κοινωνίες και δίνει ενεργό ρόλο σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, όπως οι σύλλογοι γονέων, η τοπική αυτοδιοίκηση και η ευρύτερη κοινωνία. Είναι ένας τύπος σχολείου όπου ισχυροποιείται ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαδικασία αναβάθμισης του σχολείου, με πρωτοβουλίες αυτενέργειας και κίνητρα καινοτομίας, με τις γνώσεις που χρειάζεται για να ανταποκριθεί στην υψηλή αποστολή του και με αντίστοιχο υψηλό κύρος, θέση στην κοινωνία και αμοιβή (ΥΠΔΒΜΘ, 2009).

Στη συνέχεια το σχέδιο δράσης αναφέρεται στη σκληρή πραγματικότητα του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος και κάνει λόγο για το υπερφορτωμένο πρόγραμμα των μικρών μαθητών και το εξαντλητικό ωράριο των μεγαλύτερων τάξεων, για την επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών, οι οποίοι στερούνται επαρκούς παιδαγωγικής και επιστημονικής καθοδήγησης, υποστηρικτικού υλικού για τον εμπλουτισμό της διδασκαλίας τους αλλά και ικανοποιητικών οικονομικών απολαβών ανάλογων του έργου που προσφέρουν. Και στους γονείς, όμως, ασκείται μεγάλη ψυχολογική πίεση όπως και οικονομική επιβάρυνση με τις εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών τους. Τέλος, αναφέρεται και ο αποκλεισμός των

τοπικών κοινωνιών από τα σχολικά δρώμενα. Όλα τα παραπάνω αποτελούν παθογένειες του εκπαιδευτικού συστήματος και το καθιστούν μη ανταγωνιστικό σε διεθνές επίπεδο, όπως ο διαγωνισμός της PISA.

Το Νέο Σχολείο έχει στόχο την προετοιμασία των νέων γενιών ώστε να μπορούν:

- να πατούν στέρεα πάνω σε αξίες και αρχές που κάνουν κάθε νέο «πάνω απ' όλα ΑΝΘΡΩΠΟ»,
- να συνεχίζουν να αποκτούν γνώσεις σε όλη τη διάρκεια του βίου,
- να συμμετέχουν με επιτυχία στην οικονομική ζωή και να έχουν ευκαιρίες κοινωνικής ανόδου,
- να ασκούν το ρόλο του υπεύθυνου πολίτη,
- να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή (ΥΠΔΒΜΘ, 2009)

Εκπληρώνοντας τους στόχους του Νέου Σχολείου, λοιπόν, ο μαθητής μετατρέπεται σε «μικρό διανοούμενο», «μικρό Επιστήμονα» και «μικρό ερευνητή» αποκτώντας μεγαλύτερη ικανότητα στη χρήση της ελληνικής γλώσσας και το χειρισμό των μαθηματικών εννοιών και κατακτώντας περισσότερες γνώσεις στις φυσικές επιστήμες και την ψηφιακή τεχνολογία. Επιπλέον, γίνεται γλωσσομαθής, «μαθαίνει πώς να μαθαίνει» και αποκτά ελληνική αλλά και παγκόσμια συνείδηση. Οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι η εξατομικευμένη διδασκαλία και η ενεργητική συμμετοχή στις δραστηριότητες μάθησης.

Για την πραγματοποίηση όλων των προαναφερόμενων και την εξυπηρέτηση των στόχων του Νέου Σχολείου το υπουργείο βασίζεται στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και των δυνατοτήτων που αυτές παρέχουν σχεδιάζοντας αλλαγές όχι μόνο στο εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και στις κτιριακές και υλικοτεχνικές υποδομές των σχολείων. Διαμορφώνει για το σκοπό αυτό επτά άξονες λειτουργίας του Ψηφιακού Σχολείου οι οποίοι αφορούν:

1. Στην ευρυζωνικότητα και στον εξοπλισμό κάθε σχολείου έτσι ώστε να υπάρχει πρόσβαση κάθε μαθητή και κάθε εκπαιδευτικού στο διαδίκτυο

2. Στη δημιουργία πύλης πληροφόρησης για γονιούς, μαθητές και εκπαιδευτικούς και πύλης ηλεκτρονικής διακυβέρνησης για τη διεκπεραίωση των διοικητικών εργασιών
3. Στην ενίσχυση και ενδυνάμωση του εκπαιδευτικού μέσα από την επιμόρφωσή του στις ΤΠΕ
4. Στην ανάπτυξη ψηφιακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την ψηφιοποίηση όλου του εκπαιδευτικού υλικού
5. Στον μετασχηματισμό του προγράμματος σπουδών έτσι ώστε να ενταχθούν σε αυτό τα νέα ψηφιακά εργαλεία
6. Στην ενίσχυση της ειδικής αγωγής με την πρόσβαση σε ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό αλλά και στις νέες υποδομές για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και
7. Στη δημιουργία μηχανισμού αξιολόγησης και εποπτείας ώστε να ενθαρρύνεται η δημιουργικότητα και η καινοτομία στη χρήση των ΤΠΕ στο σχολείο.

Αλλά και ο εκπαιδευτικός, ο οποίος αποτελεί τον βασικό πρωταγωνιστή της υλοποίησης κάθε εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, θα πρέπει να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα και να αναπροσαρμόσει πολλά διαφορετικά στοιχεία στη διδασκαλία του. Για το λόγο αυτό και το υπουργείο προβλέπει την καθιέρωση Πιστοποιητικού Παιδαγωγικής Κατάρτισης, την επιμόρφωση όλων των εκπαιδευτικών, έναν αξιοκρατικό και διαφανή τρόπο πρόσληψης εκπαιδευτικών, ένα σύστημα μεταθέσεων και αποσπάσεων με το οποίο θα διασφαλίζεται η έγκαιρη κάλυψη όλων των κενών θέσεων, την ενεργοποίηση του θεσμού του δόκιμου εκπαιδευτικού, ένα αξιοκρατικό σύστημα επιλογής των στελεχών εκπαίδευσης και τέλος, την αυτοαξιολόγηση/ αξιολόγηση της σχολικής μονάδας.

Για να επιτύχει, ωστόσο, μια τέτοια μεταρρύθμιση το υπουργείο αναγνωρίζει ότι οφείλει να προβεί τόσο σε βραχυπρόθεσμες όσο και σε μακροπρόθεσμες αλλαγές, προκειμένου να επιτύχει τους στόχους του Νέου Σχολείου, όπως το οραματίστηκαν οι εμπνευστές αυτής της δράσης. Δεδομένου ότι το Νέο Σχολείο είναι ένα ολοήμερο σχολείο απαιτείται:

- Η διαμόρφωση ενός νέου, ανοιχτού και ευέλικτου, στοχοκεντρικού, ενιαίου και συνεκτικού, συνοπτικού και διαθεματικού Προγράμματος Σπουδών

- Η αναβάθμιση στις διδακτικές προσεγγίσεις, με τη μάθηση να γίνεται βιωματική και ενεργητική και να προωθείται η διαθεματική και η μαθητοκεντρική προσέγγιση
- Η εξειδικευμένη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα νέα προγράμματα σπουδών και τις διδακτικές πρακτικές που αυτά απαιτούν
- Η αναβάθμιση της παρεχόμενης ξενόγλωσσης παιδείας και
- Η αναβάθμιση των δράσεων για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων με στόχο την επιτυχημένη σχολική πορεία όλων, χωρίς κανένα αποκλεισμό

Για την υλοποίηση του προγράμματος Νέο Σχολείο η κυβέρνηση προχώρησε σε πλήρη αναμόρφωση του προγράμματος ΕΣΠΑ και προκηρύχθηκαν έργα στα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Τα σχολεία μετατρέπονται σε Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και προωθούνται άμεσες παρεμβάσεις, οι οποίες θα αναλυθούν παρακάτω.

Το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ)

Τον Ιούνιο του 2010 το Υπουργείο Παιδείας, στο πλαίσιο μιας αποτελεσματικής αναβάθμισης του δημοτικού σχολείου, μεταβάλλει το ολοήμερο σχολείο που θεσμοθετήθηκε με το νόμο 2525/1997 σε σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα με απώτερο στόχο τη βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης, μέσα από την ενίσχυση, κατά κύριο λόγο, του δημοκρατικού χαρακτήρα της καθημερινής διδακτικής- παιδαγωγικής ενέργειας, την άμβλυση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων στην κατεύθυνση των ίσων ευκαιριών και γενικότερα την ενίσχυση της ολιστικής προσέγγισης της γνώσης και την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε μαθητή (Φ.3 / 967 / 103528 / Γ1/24-08-2010).

Σύμφωνα με τον Μπούργο, (2012), οι λέξεις «ενιαίο» και «αναμορφωμένο» προσδιορίζουν το «εκπαιδευτικό πρόγραμμα» το οποίο εμπεριέχει το ωρολόγιο και το αναλυτικό πρόγραμμα. Με τον όρο «ενιαίο» η πρωινή και η απογευματινή

εργασία αντιμετωπίζονται ως εκπαιδευτικό συνεχές και δεν είναι αποκομμένες παιδαγωγικά και διδακτικά αλλά αλληλοσυμπληρούμενες. Ο όρος «αναμορφωμένο» αναφέρεται στις αλλαγές τόσο στο ωρολόγιο πρόγραμμα, μετά την εισαγωγή νέων διδακτικών αντικειμένων, όσο και στο αναλυτικό πρόγραμμα μετά τον εξορθολογισμό της ύλης.

Στις 28-5-2010 κοινοποιείται η εγκύκλιος Φ. 3/609/60745/Γ1/28-5-2010 με την οποία ορίζονται 800 δημοτικά σχολεία σε όλη την Ελλάδα τα οποία θα λειτουργήσουν την επόμενη σχολική χρονιά με ενιαίο αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Λίγες μέρες αργότερα με νέα εγκύκλιο (Φ.12/620/61531/Γ1/31-5-2010) τα σχολεία ενημερώνονται για το ωρολόγιο πρόγραμμα καθώς και τον τρόπο λειτουργίας των 800 σχολικών μονάδων.

Τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία έγινε η επιλογή των 800 σχολείων, που θα εφαρμόσουν το Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, είναι τα εξής:

- Να είναι «ορισμένα» ως ολοήμερα και να έχουν υποχρεωτικά οργανικότητα 12/θεσίου.
- Να συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό μαθητικού πληθυσμού (αναλογικά με τη Σχολική Περιφέρεια όπου ανήκουν).
- Να μη λειτουργούν με εναλλασσόμενο ωράριο.
- Να διδάσκεται η Β΄ Ξένη Γλώσσα.
- Να μην συστεγάζονται με άλλα σχολεία της ίδιας βαθμίδας και μικρότερης οργανικότητας, για λόγους εύρυθμης λειτουργίας. Αντίθετα, μπορούν να συμμετέχουν Δημοτικά Σχολεία που συστεγάζονται με Νηπιαγωγεία ή Δημοτικά ίδιας οργανικότητας (12/θέσια)

Επισημαίνεται, δε, ότι η λειτουργία των 800 σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα δε σχετίζεται σε καμία περίπτωση με τη λειτουργία των Πιλοτικών Ολοήμερων Σχολείων (Φ.12/652/63838/Γ1/ 3-6-2010).

Σύμφωνα με την ίδια εγκύκλιο, ο βασικός στόχος του αναμορφωμένου προγράμματος είναι «ο περιορισμός και στη συνέχεια η μείωση στο ελάχιστο των περισσοτέρων δραστηριοτήτων των μαθητών σε χώρους εκτός σχολείου περιορίζοντας την ταλαιπωρία των μαθητών και τα έξοδα των γονέων, αφού η

διδασκαλία της Πληροφορικής (Τ.Π.Ε.) και των Ξένων Γλωσσών θα οδηγεί σε πιστοποίηση μέσα στο δημόσιο σχολείο» και για τους μαθητές των μικρών τάξεων «η τσάντα να μένει στο σχολείο».

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται αναλυτικά η εξέλιξη του θεσμού των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) χρόνο με το χρόνο.

Σχολικό έτος	ΦΕΚ – Υπουργική Απόφαση	
2010-2011	ΦΕΚ 804/2010	Ορίζονται και λειτουργούν 800 Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) σε όλη τη χώρα
2011-2012	ΦΕΚ 1360/2011	Ορίζονται επιπλέον 135 Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ
		Με το ίδιο ΦΕΚ μετατρέπονται τα είκοσι έξι (26) Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία, τα οποία προέκυψαν κατόπιν συγχωνεύσεων με την αριθμ. 29984/Δ4 /14-3-2011 (ΦΕΚ 440 /18-3-2011, τ. Β΄) υπουργική απόφαση και αρχικά είχαν οριστεί ως είκοσι οχτώ (28) Πειραματικά Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με την αριθμ. Φ.51/603/67285/Γ1/3-9-2005 (ΦΕΚ 1394, τ. Β΄) υπουργική απόφαση, σε Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος

		Συνολικός αριθμός σχολείων με ΕΑΕΠ: 961
2013-2014	(ΦΕΚ1583/2013) Φ.50/174/84570/Γ1/2 0-6-2013	Ορίζονται 321 Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ
	(ΦΕΚ2501/2013) Φ.50/300/ 135690 /Γ1 /24-9-2013	Ορίζονται άλλα 36 Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Συνολικός αριθμός σχολείων με ΕΑΕΠ: 1318
2014-2015	ΦΕΚ 1963/2014	Ορίζονται ως Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ και τα 17 Πρότυπα Πειραματικά Δημοτικά Σχολεία Συνολικός αριθμός σχολείων με ΕΑΕΠ: 1335

Οργάνωση και λειτουργία των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ)

Η νέα αυτή μορφή ολοήμερου σχολείου στην Ελλάδα έφερε σημαντικές αλλαγές στην καθημερινότητα των μαθητών. Το ωράριο λειτουργίας των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με ΕΑΕΠ εκτείνεται από τις 7:00 μέχρι τις 17:00 και χωρίζεται στο υποχρεωτικό ωράριο (8:00 – 14:00) και το προαιρετικό ωράριο (14:00 – 16:15). Από τις 7:00 έως τις 8:00 υπάρχει η δυνατότητα λειτουργίας πρωινής ζώνης εφόσον εγγραφούν τουλάχιστον 10 μαθητές που παρακολουθούν το ολοήμερο πρόγραμμα

και από τις 16:25 έως και τις 17:00 λειτουργεί η απογευματινή προαιρετική ζώνη, η οποία όμως καταργήθηκε με το ΦΕΚ 1327/2011.

Για τη λειτουργία του ολοήμερου τμήματος απαιτούνται τουλάχιστον 15 εγγεγραμμένοι μαθητές, ενώ η αντιστοιχία δασκάλων-μαθητών είναι 1 δάσκαλος για 50 μαθητές. Αν οι εγγεγραμμένοι μαθητές ξεπερνούν τους 50 τότε τοποθετείται και δεύτερος δάσκαλος ενώ στη σύνθεση των τμημάτων ακολουθείται η αναλογία 1 δάσκαλος προς 25 μαθητές. Η δημιουργία των τμημάτων γίνεται με απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων και τα γνωστικά αντικείμενα επιλέγονται με βάση τα ενδιαφέροντα των μαθητών και τις προτιμήσεις των γονέων, οι οποίοι μπορούν να επιλέξουν μέχρι 2 γνωστικά αντικείμενα. Φυσικά, λαμβάνονται υπόψη και η υλικοτεχνική υποδομή αλλά και οι δυνατότητες του σχολείου. Το πρόγραμμα πρέπει να περιλαμβάνει 2 ώρες μαθημάτων την ημέρα σε κάθε τμήμα και συνολικά 10 ώρες την εβδομάδα. Οι ώρες και τα διδακτικά αντικείμενα που επιλέγονται εξαρτώνται από τον αριθμό των τμημάτων που δημιουργούνται. Αν υπάρχουν μέχρι 3 τμήματα απαιτείται ένας δάσκαλος και 3 τουλάχιστον διδακτικά αντικείμενα. Αν τα τμήματα είναι 4 ή 5 απαιτείται ένας δάσκαλος και 5 τουλάχιστον διδακτικά αντικείμενα. Αν τα τμήματα είναι πάνω από 6 τότε απαιτούνται δύο δάσκαλοι και 6 τουλάχιστον διδακτικά αντικείμενα (Φ. 12/620/61531/Γ1/ 6-9-2010).

Σε κάθε σχολείο ο Υπεύθυνος του Ολοήμερου Προγράμματος παραμένει μέχρι τη λήξη του υποχρεωτικού Ολοήμερου Προγράμματος, ανεξάρτητα αν διδάσκει ή όχι την τελευταία ώρα και είναι υπεύθυνος για την ασφαλή αποχώρηση των μαθητών. Οι εφημερεύοντες και η επιτήρηση των μαθητών του Ολοήμερου Προγράμματος καθορίζονται με πράξη του Συλλόγου Διδασκόντων, όπου αναφέρονται αναλυτικά τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητές τους.

Στο Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο προβλέπεται χρόνος για το γεύμα των μαθητών, το οποίο ετοιμάζουν οι γονείς από το σπίτι. Για τη σίτιση των μαθητών στο Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο υπεύθυνος είναι ο Υπεύθυνος του Ολοήμερου Προγράμματος στον οποίο προσμετρούνται και οι ώρες σίτισης ενώ και το εκπαιδευτικό προσωπικό που διδάσκει την πρώτη διδακτική ώρα του ολοήμερου προγράμματος παρευρίσκεται κι επιβλέπει τη σίτιση των μαθητών. Ο Υπεύθυνος του Ολοήμερου Προγράμματος φροντίζει ώστε η ώρα σίτισης να αξιοποιείται και παιδαγωγικά

δίνοντας στα παιδιά την ευκαιρία να κατακτήσουν δεξιότητες , να αναπτύξουν την αυτονομία, να επικοινωνήσουν και να αποκτήσουν σωστές διατροφικές συνήθειες.

Η αποχώρηση των μαθητών που παρακολουθούν το Ολοήμερο Πρόγραμμα γίνεται στις 15:30-15:40 εφόσον έχει κατατεθεί υπεύθυνη δήλωση των γονέων στη σχολική μονάδα ή στις 16:15 και δε γίνονται αποδεκτά αιτήματα για πρόωρη αποχώρηση μαθητών, αφού κάτι τέτοιο καταργεί το Ολοήμερο Πρόγραμμα, του οποίου η παρακολούθηση είναι υποχρεωτική μέχρι τη λήξη του. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζονται τα παιδαγωγικά αποτελέσματα του Ολοήμερου Σχολείου. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις δίνονται άδειες για πρόωρη αποχώρηση μαθητών. Βέβαια, την αμέσως επόμενη σχολική χρονιά με το ΦΕΚ1327/2011 αναιρούνται όλα τα προαναφερόμενα αφού η αποχώρηση των μαθητών από το ολοήμερο πρόγραμμα μπορεί να γίνεται μετά το τέλος κάθε διδακτικής ώρας του ολοήμερου προγράμματος με την προϋπόθεση ότι θα έχει κατατεθεί στην αρχή του σχολικού έτους, σχετική υπεύθυνη δήλωση των γονέων τους.

Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα

Αναλυτικό πρόγραμμα

Οδηγίες για τη διδασκαλία και το πρόγραμμα σπουδών των νέων διδακτικών αντικειμένων των ολοήμερων δημοτικών σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) παρέχει το Υπουργείο Παιδείας με την εγκύκλιο Φ. 12/879/88413/Γ1/20-07-2010 (ΦΕΚ 1139/2010) με την οποία επανεξετάζονται και επικαιροποιούνται και τα Αναλυτικά Προγράμματα και οι οδηγίες για τα διδακτικά αντικείμενα του ολοήμερου προγράμματος. Τα νέα διδακτικά αντικείμενα των ολοήμερων δημοτικών σχολείων με ΕΑΕΠ είναι η Αγγλική Γλώσσα στις Α΄ και Β΄ τάξεις, οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ), τα Εικαστικά και η Μουσική, η Φυσική Αγωγή και η Γαλλική και Γερμανική Γλώσσα στις Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεις.

- Αγγλική Γλώσσα

Το σχολικό πρόγραμμα εκμάθησης της Αγγλικής της Α΄ και Β΄ εισάγει μια σύγχρονη γλωσσοπαιδαγωγική προσέγγιση με μαθησιακό υλικό που είναι κατάλληλο για το μικρό μαθητή . Οι παιδαγωγικές πρακτικές που προωθούνται αποβλέπουν

στην ανάπτυξη του αυτοσεβασμού και του σεβασμού στον συνάνθρωπο, στην αγάπη για τη μητρική και την ξένη γλώσσα, καθώς και στην ανάπτυξη της κοινωνικότητας. Με τις δραστηριότητες του προγράμματος τα παιδιά της Α΄ και Β΄ δημοτικού θα μετέχουν βιωματικά σε δημιουργικές δραστηριότητες, παιγνιώδεις γλωσσικές ασκήσεις, και σε οικείες, διασκεδαστικές περιστάσεις επικοινωνίας, οι οποίες στοχεύουν στον περιορισμό του «εγωκεντρισμού» που χαρακτηρίζει τα παιδιά της πρώιμης σχολικής ηλικίας.

Σκοπός του προγράμματος εκμάθησης της Αγγλικής για τις Α΄ και Β΄ τάξεις είναι:

- Η ατομική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών
  - Η γνωστική ανάπτυξη και η καλλιέργεια γνωστικών δεξιοτήτων
  - Το άνοιγμα προς την πολυγλωσσία και τη διαφορετικότητα
  - Η διαμόρφωση βάσεων για την περαιτέρω γλωσσομάθεια
- Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ)

Η ραγδαία εξέλιξη των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ), η συνεχής αύξηση της χρήσης των υπολογιστικών και δικτυακών τεχνολογιών, η ευρεία πρόσβαση στο διαδίκτυο, η συνεχής αύξηση του όγκου των γνώσεων και η γρήγορη παλαιώσή τους καθιστούν απαραίτητη τη διδασκαλία των ΤΠΕ στο σύγχρονο σχολείο. Ο υπολογιστής και, γενικότερα, οι ΤΠΕ, αποτελούν διεπιστημονικά εργαλεία προσέγγισης της γνώσης, έρευνας, μάθησης, κοινωνικής αλληλεπίδρασης, ανάπτυξης και καλλιέργειας πληροφοριακών δεξιοτήτων.

Σκοπός της διδασκαλίας της Πληροφορικής στο ολοήμερο δημοτικό είναι:

- να αποκτήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες μια αρχική, συγκροτημένη και σφαιρική αντίληψη των βασικών λειτουργιών του υπολογιστή
- Να εξοικειωθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες με τις βασικές λειτουργίες του υπολογιστή και να έλθουν σε επαφή με τις διάφορες χρήσεις του ως εποπτικού μέσου διδασκαλίας, ως γνωστικού – διερευνητικού εργαλείου και ως εργαλείου επικοινωνίας και αναζήτησης πληροφοριών στο πλαίσιο των καθημερινών σχολικών τους δραστηριοτήτων.

- Να αποκτήσουν ικανότητες και να αναπτύξουν δεξιότητες χρήσης και αξιοποίησης των ΤΠΕ με ασφάλεια, αναστοχαστική συμπεριφορά έναντι των διαθέσιμων πληροφοριών, αυτοπεποίθηση και δημιουργικότητα, ώστε να προετοιμαστούν για την υπόλοιπη μαθητική ζωή τους και την πλήρη ένταξή τους στην κοινωνία της Γνώσης και της Πληροφορίας.

- Η Αισθητική Αγωγή

Η διδασκαλία των Εικαστικών στο υποχρεωτικό πρόγραμμα βασίζεται στις οδηγίες διδασκαλίας που δίνονται αναλυτικά στο βιβλίο του εκπαιδευτικού ενώ για τη ζώνη του ολοήμερου προγράμματος ισχύει το ΦΕΚ 1471/τ.Β'/2002 με κάποιες μικρές τροποποιήσεις.

Για το μάθημα της Μουσικής στο υποχρεωτικό πρόγραμμα θα χρησιμοποιηθεί για πρώτη φορά το νέο διδακτικό πακέτο της Μουσικής για τις Α' και Β' τάξεις και για τις υπόλοιπες τάξεις ο εκπαιδευτικός ακολουθεί το ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής. Για τη ζώνη του ολοήμερου προγράμματος ισχύει το ΦΕΚ 1471/τ.Β'/2002 με κάποιες τροποποιήσεις. Σκοπός της μουσικής αγωγής είναι η ανάπτυξη και καλλιέργεια της ικανότητας για αισθητική απόλαυση κατά την ακρόαση, εκτέλεση και δημιουργία μουσικής ως μιας από τις εκδηλώσεις καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργικότητας του ανθρώπου.

Για τη διδασκαλία της Θεατρικής Αγωγής στο υποχρεωτικό πρόγραμμα προτείνονται φυσικές ασκήσεις και παιχνίδια, αυτοσχεδιασμοί, κουκλοθέατρο και караγκιόζης, δραματοποιήσεις και θεατρικές παραστάσεις. Για τη ζώνη του ολοήμερου προγράμματος ισχύει το ΦΕΚ 1471/τ.Β'/2002 με κάποιες τροποποιήσεις.

- Πολιτιστικοί Όμιλοι Δραστηριοτήτων

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης δραστηριότητας περιλαμβάνονται δράσεις δημιουργίας και πολιτισμού. Εντάσσεται στη ζώνη του ολοήμερου προγράμματος και οι μαθητές όλων των τάξεων μπορούν να προετοιμάζουν σχολικές εορτές, χορωδίες, θεατρικές παραστάσεις και άλλες δημιουργικές δραστηριότητες για την καλλιέργεια της αισθητικής καθώς και την ανάδειξη και προώθηση στοιχείων του πολιτισμού όπως: λογοτεχνία, τέχνες, φωτογραφία και μουσικά σύνολα.

- Φυσική Αγωγή

Όσον αφορά στη διδασκαλία της Φυσικής Αγωγής διατηρείται το βασικό πλαίσιο του μαθήματος όπως καθορίζεται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. της Φυσικής Αγωγής (Υ.Α. 21072β/Γ2, ΦΕΚ 304 τ. Β/13-3-2003) στο γενικό σκοπό και τους στόχους ψυχοκινητικού, συναισθηματικού και γνωστικού τομέα. Αυξάνονται οι ώρες του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής στο ωρολόγιο πρόγραμμα και εντάσσονται σαν νέο διδακτικό αντικείμενο οι Χοροί. Σκοπός του χορού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι η ανάπτυξη του ψυχοκινητικού τομέα του παιδιού, της αισθητικής του εκτίμησης, της προσωπικότητας και της κοινωνικής του συμπεριφοράς. Στη ζώνη του ολοήμερου προγράμματος το γνωστικό αντικείμενο αναφέρεται ως Αθλητισμός, σκοπός του οποίου είναι μέσα από ποικίλες κινητικές και αθλητικές δραστηριότητες να βοηθήσει στη σωματική ανάπτυξη των μαθητών και να συμβάλει στην ψυχική και πνευματική τους καλλιέργεια. Στις ειδικές οδηγίες που παρέχονται για το υποχρεωτικό πρόγραμμα οι ώρες της Φυσικής Αγωγής εμπλουτίζονται με δραστηριότητες ψυχοκινητικής, κινητικά παιχνίδια, ενόργανη γυμναστική, φυσικές δραστηριότητες, σπορ υγείας και αναψυχής και κολύμβηση.

- Γαλλική και Γερμανική Γλώσσα

Η διδασκαλία της γαλλικής και της γερμανικής γλώσσας στα ολοήμερα δημοτικά σχολεία με ΕΑΕΠ αποσκοπεί στον εμπλουτισμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας με δραστηριότητες που ενισχύουν τους μαθητές στην εμπέδωση της διδαχθείσας ύλης και στη χρήση προφορικού και γραπτού λόγου στο πλαίσιο βιωματικών καθημερινών καταστάσεων. Για τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών ακολουθείται το αντίστοιχο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών κάθε γλώσσας. Στόχος του εκπαιδευτικού είναι να «μυθήσει» τους μαθητές του σε μια ευρύτερη γλωσσική και πολιτισμική κουλτούρα με κομβικά στοιχεία:

- τη συσχέτιση των γνώσεων με εμπειρικές-βιωματικές καταστάσεις και εξοικείωση με τη χρήση της γλώσσας στο πλαίσιο απλών καθημερινών περιστάσεων
- τη συνειδητοποίηση του τι μαθαίνουν, με ποιο τρόπο και τι είναι ικανοί να κάνουν με αυτό που μαθαίνουν

- την καλλιέργεια διαπολιτισμικής συνείδησης
- την αφύπνιση στην πολυγλωσσία και στην πολυπολιτισμικότητα

Ωρολόγιο πρόγραμμα

Το ωρολόγιο πρόγραμμα των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων καθορίστηκε με την εγκύκλιο Φ. 12/620/61531/Γ1/31-5-2010 (ΦΕΚ 804/2010). Το υποχρεωτικό ωράριο διαρκεί από τις 8:00 μέχρι τις 14:00 και θεσπίζονται οι 7 διδακτικές ώρες ημερησίως για όλες τις τάξεις. Αυτό σημαίνει ότι ο συνολικός εβδομαδιαίος αριθμός διδακτικών ωρών αυξήθηκε κατά 10 ώρες για τις Α΄ και Β΄ τάξεις (από 25 σε 35) , 5 ώρες για τις Γ΄ και Δ΄ τάξεις (από 30 σε 35) και 3 ώρες για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ (από 32 σε 35) . Το ωράριο του ολοήμερου προγράμματος διαρκεί από τις 14:15 μέχρι τις 16:00 και περιλαμβάνει το χρόνο για φαγητό και ξεκούραση (35 λεπτά) και δύο διδακτικές ώρες. Παράλληλα λειτουργούν και η πρωινή προαιρετική ζώνη 7:00 με 8:00 και η απογευματινή προαιρετική ζώνη 16:15 με 17:00.

Συνοπτικά το διδακτικό ωράριο λειτουργίας των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με ΕΑΕΠ διαμορφώνεται ως εξής:

Ωρες	Διάρκεια	
07.00 – 07.15	15΄	Υποδοχή μαθητών
07.15 – 08.00	45΄	Πρωινή προαιρετική ζώνη
08.00 – 08.10	10΄	Υποδοχή μαθητών
08.10 – 09:40	90΄	1η διδακτική περίοδος
09:40 – 10:00	20΄	διάλειμμα
10:00 – 11:30	90΄	2η διδακτική περίοδος
11:30– 11:45	15΄	διάλειμμα

11:45 – 12:25	40´	5η διδακτική ώρα
12:25 – 12:35	10´	διάλειμμα
12.35– 13:15	40´	6η διδακτική ώρα
13:15– 13:25	10´	διάλειμμα
13:25 –14:00	35´	7η διδακτική ώρα (Λήξη υποχρεωτικού προγράμματος)
14:00 – 14:05	5´	Διάλειμμα – Αποχώρηση μαθητών του υποχρεωτικού προγράμματος
14:05 – 14:40	35´	φαγητό– χαλάρωση
14:40 – 14:50	10´	διάλειμμα
14:50 – 15:30	40´	8η διδακτική ώρα
15:30 – 15:40	10´	διάλειμμα
15:40 – 16: 15	35´	9η διδακτική ώρα (Λήξη ολοήμερου προγράμματος)
Απογευματινή προαιρετική ζώνη		
16:15 – 16:25	10´	διάλειμμα
16:25 – 17:00	35´	10η διδακτική ώρα

Διδακτικά αντικείμενα υποχρεωτικού ωραρίου

Όσον αφορά την κατανομή των διδακτικών ωρών ανά διδακτικό αντικείμενο και με δεδομένη την αύξηση του υποχρεωτικού εβδομαδιαίου διδακτικού ωραρίου σε 35 ώρες ο σχετικός πίνακας διαμορφώνεται ως εξής:

Α/Α	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Τάξεις					
		Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΣΤ΄
1	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ	-	-	2	2	2	2
2	ΓΛΩΣΣΑ	10	10	8	8	7	7
3	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ	5	5	4	4	4	4
4	ΙΣΤΟΡΙΑ	-	-	2	2	2	2
5	ΜΕΛΕΤΗ ΠΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	4	4	3	3	-	-
6	ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ	-	-	-	-	2	2
7	ΦΥΣΙΚΑ	-	-	-	-	3	3
8	ΚΟΙΝ. & ΠΟΛ. ΑΓΩΓΗ	-	-	-	-	1	1
9	ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	(5)	(5)	(3)	(3)	(3)	(3)
	-ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	2	2	1	1	1	1
	-ΜΟΥΣΙΚΗ	2	2	1	1	1	1
	-ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	1	1	1	1	1	1
10	ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	4	4	4	4	2	2
11	ΑΓΓΛΙΚΑ	2	2	4	4	4	4
12	ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ	3	3	3	3	1	1

13	2 ^η ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ	-	-	-	-	2	2
14	ΤΠΕ	2	2	2	2	2	2
	ΣΥΝΟΛΟ	35	35	35	35	35	35

Οι αλλαγές στο ωρολόγιο πρόγραμμα των σχολείων με ΕΑΕΠ είναι οι παρακάτω:

- Αύξηση κατά 1 ώρα του γλωσσικού μαθήματος στις Α΄ και Β΄ τάξεις. Η επιπλέον ώρα διατίθεται για ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων (Φιλαναγνωσία).
- Αύξηση κατά 1 ώρα του μαθήματος των μαθηματικών στις Α΄ και Β΄ τάξεις.
- Αισθητική Αγωγή: Περιλαμβάνει τα διδακτικά αντικείμενα των Εικαστικών, της Μουσικής και της Θεατρικής Αγωγής.
- Το μάθημα της Μουσικής αυξάνεται κατά 1 ώρα στις Α΄ και Β΄ τάξεις.
- Το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής διδάσκεται 1 ώρα για κάθε τάξη και εισάγεται ως υποχρεωτικό διδακτικό αντικείμενο του Ωρολογίου Προγράμματος.
- Οι ώρες του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής αυξάνονται κατά 2 για τις Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ τάξεις.
- Στις τάξεις Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄ η μία διδακτική ώρα της Φυσικής Αγωγής διατίθεται για χορούς.
- Προστίθεται το μάθημα των Αγγλικών στις Α΄ και Β΄ τάξεις για 2 ώρες και αυξάνεται κατά 1 ώρα για τις υπόλοιπες τάξεις.
- Προστίθεται το μάθημα των Τ.Π.Ε. για 2 ώρες εβδομαδιαίως σε όλες τις τάξεις.
- Στην Ευέλικτη Ζώνη (ΕΖ) αναπτύσσονται διαθεματικά προγράμματα με πρωτοβουλία του κάθε εκπαιδευτικού.

Υποχρεωτικά όμως στις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης, παρουσιάζονται οι ακόλουθες δραστηριότητες:

- Στην Α΄ τάξη: Η μία διδακτική ώρα της ΕΖ διατίθεται για δραστηριότητες που αφορούν σε θέματα Αγωγής Υγείας.
- Στην Β΄ τάξη: Η μία διδακτική ώρα της ΕΖ διατίθεται για δραστηριότητες που αφορούν σε θέματα Διατροφικών Συνηθειών.

- Στην Γ΄ τάξη: Η μία διδακτική ώρα της ΕΖ διατίθεται για δραστηριότητες που αφορούν σε θέματα Κυκλοφοριακής Αγωγής.
- Στην Δ΄ τάξη: Η μία διδακτική ώρα της ΕΖ τίθεται για δραστηριότητες που αφορούν σε θέματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Στο ωρολόγιο πρόγραμμα των ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με ΕΑΕΠ η αναλογία ακαδημαϊκών (Γλώσσα, Μαθηματικά, Φυσική, Ιστορία, Ξένες Γλώσσες) με τα μη ακαδημαϊκά καινοτόμα μαθήματα (Φ.Α., Μουσική, Θεατρική Παιδεία, Καλλιτεχνικά, Πληροφορική) είναι η ακόλουθη:

- Στην Α΄ και Β΄ τάξη 17 διδακτικές ώρες ακαδημαϊκών μαθημάτων στις 35 διδακτικές ώρες,
- στην Γ΄ και Δ΄ τάξη 20 ώρες ακαδημαϊκών μαθημάτων από τις 35 διδακτικές ώρες,
- στις Ε΄ και ΣΤ τάξεις 22 ώρες ακαδημαϊκών μαθημάτων στις 35 διδακτικές ώρες.

Η κατανομή αυτή των ακαδημαϊκών και μη μαθημάτων, όπως έχει διαπιστωθεί, δεν κουράζει τους μαθητές, ενώ η εναλλαγή των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων (13 ώρες διδασκαλίας), δεν αντικαθιστά τον δάσκαλο τάξης (22 ώρες διδασκαλίας) και είναι χρήσιμη στην προσαρμογή των μαθητών στη συνεργασία και αποδοχή και άλλων προσώπων στην εκπαίδευσή τους (αποδόμηση του εγωκεντρισμού των παιδιών που καλλιεργείται στις οικογένειες) (Κουμέντος, 2016).

Το 2011 με το ΦΕΚ 1327/2011 το Υπουργείο Παιδείας καταργεί την απογευματινή προαιρετική ζώνη και τροποποιεί την κατανομή του χρόνου ανά διδακτικό αντικείμενο επιφέροντας τις εξής αλλαγές :

- Στις τάξεις Γ΄, Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄ η μία (1) ώρα του γλωσσικού μαθήματος θα διατίθεται για Φιλαναγνωσία.
- Το μάθημα των Τ.Π.Ε. διδάσκεται για 1 ώρα στις Α΄ & Β΄ τάξεις (αντί για 2) και 2 ώρες εβδομαδιαίως στις υπόλοιπες τάξεις (Γ΄, Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄).
- Οι ώρες της ευέλικτης ζώνης αυξάνονται σε 4 (αντί για 3) στις Α΄ & Β΄ τάξεις.

Διδακτικά αντικείμενα ολοήμερου προγράμματος

Το ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων των ολοήμερων τμημάτων διαμορφώνεται από το Σύλλογο Διδασκόντων έτσι ώστε να αναλογούν 2 ώρες μαθημάτων ανά ημέρα σε κάθε τμήμα, συνολικής διάρκειας δέκα (10) ωρών. Τα διδακτικά αντικείμενα από τα οποία μπορεί να γίνει επιλογή ως προς το πλήθος τους και τις ώρες που θα διδάσκονται είναι τα παρακάτω:

Μελέτη:

- Μέχρι πέντε (5) τμήματα Ολοήμερου Προγράμματος διατίθενται δέκα (10) ώρες συνολικά, οι οποίες προτείνεται να γίνονται κυρίως στην Α' και Β' τάξη. Σε περίπτωση που η Α' και Β' τάξη στο Ολοήμερο λειτουργεί σε κοινό τμήμα προτείνεται να διατίθενται πέντε (5) ώρες μελέτη για το συγκεκριμένο τμήμα και οι υπόλοιπες πέντε (5) ώρες με απόφαση του συλλόγου διδασκόντων στα υπόλοιπα τμήματα.
- Για έξι (6) τμήματα του Ολοήμερου Προγράμματος προτείνονται συνολικά δεκαπέντε πέντε (15) ώρες: πέντε (5) ώρες στην Α' τάξη, πέντε (5) ώρες στη Β' τάξη και οι υπόλοιπες ώρες διατίθενται με απόφαση του συλλόγου διδασκόντων στα υπόλοιπα τμήματα.

Αθλητισμός:

Από 1 έως 5 ώρες. Προτείνεται κυρίως για τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος των Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων δεδομένου σε αυτές τις τάξεις το μάθημα της Φυσικής Αγωγής διδάσκεται λιγότερες ώρες συγκριτικά με τις τάξεις Α', Β'.

Θεατρική Αγωγή:

Από 1 έως 5 ώρες. Προτείνεται κυρίως για τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος των Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων, ανάλογα με τις δυνατότητες της κάθε σχολικής μονάδας.

Τ.Π.Ε.:

Από 1 έως 5 ώρες. Προτείνεται για όλα τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος, ως επιπλέον ώρες στις νέες τεχνολογίες.

Αγγλικά:

Από 1 έως 5 ώρες. Προτείνεται για όλα τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος ως επιπλέον ώρες στο μάθημα της αγγλικής γλώσσας.

Μουσική:

Από 1 έως 5 ώρες. Προτείνεται κυρίως για τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος των Γ, Δ', Ε' και ΣΤ' .

Δεύτερη ξένη γλώσσα :

Από 1 έως 5 ώρες . Προτείνεται μόνο για τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος των Ε' και ΣΤ' τάξεων .

Εικαστικά:

Από 1 έως 5 ώρες. Προτείνεται κυρίως για τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος των Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων.

Πολιτιστικοί όμιλοι δραστηριοτήτων. Δράσεις δημιουργίας και πολιτισμού:

Από 1 έως 5 ώρες. Προτείνεται για όλα τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος. Θα μπορούσαν να υπάρξουν και μικτά τμήματα από μαθητές διαφορετικών τάξεων υπό τη μορφή κύκλων γνωστικών αντικειμένων ή αλλιώς ομίλων δράσεων δημιουργίας και πολιτισμού. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης δραστηριότητας οι μαθητές όλων των τάξεων μπορεί να προετοιμάζουν σχολικές εορτές, χορωδίες, θεατρικές παραστάσεις και άλλες δημιουργικές δραστηριότητες για την καλλιέργεια της αισθητικής καθώς και την ανάδειξη και προώθηση στοιχείων του πολιτισμού όπως: λογοτεχνία, τέχνες, φωτογραφία και μουσικά σύνολα. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα μπορεί να οργανωθεί από δασκάλους, εκπαιδευτικούς θεατρικής αγωγής και εκπαιδευτικούς μουσικής.

Διδακτικές προσεγγίσεις και ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Μέσα στα Πλαίσια της δράσης « Νέο Σχολείο: Πρώτα ο μαθητής» το Υπουργείο Παιδείας προχωρά σε μεσο-μακροπρόθεσμες αλλαγές και παρεμβάσεις έτσι ώστε το Νέο Σχολείο να αποτελέσει μια πραγματικότητα για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Μία από αυτές τις παρεμβάσεις αποτελεί και η αναβάθμιση των διδακτικών μεθόδων. Σύμφωνα με τα ισχύοντα, ο μαθητής αξιολογείται πάνω στην ικανότητα αποστήθισης και την απομνημόνευση και η μέθοδος διδασκαλίας που προωθείται από τα σχολικά εγχειρίδια αλλά και τον μεγάλο όγκο της ύλης που πρέπει να καλυφθεί είναι η μετωπική μέθοδος κατά την οποία ο δάσκαλος βρίσκεται στο επίκεντρο της διδασκαλίας και ο μαθητής είναι ο παθητικός αποδέκτης πληροφοριών, ακροατής και εκτελεστής εντολών. Το Νέο Σχολείο με σύνθημα «τέλος στην αποστήθιση» προωθεί μαθητοκεντρικές μεθόδους διδασκαλίας στο επίκεντρο των οποίων βρίσκεται ο μαθητής. «Η αλλαγή στον τρόπο προσέγγισης της γνώσης και της μάθησης απαιτεί τη διαφοροποίηση της παραδοσιακής διδακτικής μεθοδολογίας» αναφέρει ο Κουμέντος στην εργασία του για τα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ. Οι νέες παιδαγωγικές τεχνικές απαιτούν ευέλικτο μαθησιακό περιβάλλον, βιωματική μάθηση, ενεργητικότερη συμμετοχή των μαθητών στις δραστηριότητες και στο σχεδιασμό της προσωπικής τους μάθησης, αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και μεγαλύτερη εξατομίκευση της διδασκαλίας. Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας «βασικές διδακτικές προσεγγίσεις οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά περίπτωση και σε συνδυασμό μεταξύ τους είναι:

- Η διαθεματική προσέγγιση - ώστε να αλληλοτροφοδοτείται η γνώση
- Τα σχέδια εργασίας – από το «αποστηθίζω» να περάσουμε στο «ερευνώ»
- Η διδασκαλία σε ομάδες – με στόχο το συλλογικό πνεύμα
- Η διαφοροποιημένη παιδαγωγική – που αφορά τις ανάγκες του μαθητή και όχι γενικά της τάξης.
- Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία – που αποτελεί βασικό συντελεστή της νέας πραγματικότητας που είναι το ψηφιακό σχολείο».

Είναι προφανές ότι για την εφαρμογή των ανωτέρω και την ανταπόκριση του εκπαιδευτικού στις απαιτητικές ιδιαιτερότητες του νέου ολοήμερου σχολείου

απαιτείται η αναβάθμιση του ρόλου του. Ο νέος ρόλος του δασκάλου είναι πολυδύναμος και οι αλλαγές στη μεθοδολογία της διδασκαλίας απαιτούν γνώσεις και ικανότητες. Στο νέο πλαίσιο λειτουργίας του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου με ΕΑΕΠ η συνεργατικότητα αποτελεί τη λέξη κλειδί για την ομαλή λειτουργία και την αποτελεσματικότητα του νέου αυτού τύπου ολοήμερου σχολείου. «Το νέο παιδαγωγικό κλίμα, τα νέα γνωστικά αντικείμενα, το νέο ωρολόγιο πρόγραμμα ωθεί σε συνεργασίες τόσο τους εκπαιδευτικούς για τον μεταξύ τους συντονισμό και τη διαθεματική συνεργασία, όσο και τους μαθητές που θα πρέπει να αποδεχτούν τη βιωματική και συνεργατική μάθηση εντός της τάξης. Η αναγνώριση, η αποδοχή, η συμμετοχή και η συνεργασία αποτελούν μεθοδολογία και αξίες στο νέο σχολείο, ώστε να μπορούν να οικοδομούνται γνώσεις, να αναπτύσσονται δεξιότητες και να καλλιεργούνται ανθρωπιστικές αξίες» (Κουμέντος, 2016).

Ο εκπαιδευτικός είναι το κλειδί της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Κανένα εκπαιδευτικό σύστημα δεν μπορεί να επιτύχει τους στόχους του, εάν οι εκπαιδευτικοί δεν δίνουν καθημερινά τον καλύτερο εαυτό τους μέσα στην τάξη και δεν αναδεικνύονται ως η πνευματική και ηθική πρωτοπορία της κοινωνίας.

(Σελ.13) «Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών στις 8 Π.Σ., 3 Π.Σ.Εξ., 2 Π.Σ.Εισ.» ΕΣΠΑ 2007-13 \ Ε.Π. Ε&ΔΒΜ \ Α.Π. 1-2-3

Στη σημερινή εποχή, στη νέα προσέγγιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, το σύγχρονο σχολείο «χρειάζεται έναν άλλο» εκπαιδευτικό. Ένα εκπαιδευτικό που θα πάψει να λειτουργεί ως προμηθευτής γνώσεων, αλλά που πρέπει να μετασχηματισθεί σε ένα εκπαιδευτικό συνεργάτη που ενεργοποιεί τους μαθητές, καλλιεργεί την αντιληπτική τους ικανότητα, που συντονίζει τη διαδικασία γνώσης, Ένα εκπαιδευτικό που θα ενισχύει την ικανότητα των μαθητών να ερευνούν, να λύνουν προβλήματα, να βρίσκουν και να αξιολογούν πληροφορίες, να παίρνουν αποφάσεις, να συνεργάζονται, να στοχάζονται κριτικά, να προχωρούν σε δημιουργικές συνθέσεις. Ένα εκπαιδευτικό που θα αφουγκράζεται τις διαθέσεις, τα δυναμικά, τις συμπεριφορές της ομάδας της τάξης. Ένα εκπαιδευτικό που να έχει εμπειρία συμμετοχής σε βιωματικές μαθησιακές διαδικασίες και δραστηριότητες (Κουμέντος, 2012).

Όσον αφορά στη λειτουργία του Ολοήμερου Τμήματος το Υπουργείο Παιδείας με την εγκύκλιο Φ.50/ 289/108596/Γ1/3-9-2020 αναφέρει ότι:

- οι δάσκαλοι του πρωινού – κανονικού προγράμματος συνεργάζονται στενά με τους δασκάλους του Ολοήμερου Προγράμματος, ανταλλάσσουν απόψεις και επανασχεδιάζουν τη διδασκαλία τους, ορίζουν τους στόχους, επισημαίνουν τις δυσκολίες και προγραμματίζουν δραστηριότητες που θα συμβάλουν στην δημιουργική μάθηση. Οι συναντήσεις αυτές πραγματοποιούνται σε καθορισμένη ημέρα της εβδομάδας (τουλάχιστον μία την εβδομάδα) η οποία ορίζεται στην αρχή του σχολικού έτους με απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων
- οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων του Ολοήμερου Προγράμματος συνεργάζονται στενά με τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων του πρωινού προγράμματος και συμβάλλουν στην δημιουργική μάθηση ώστε να ευοδωθούν οι εκπαιδευτικοί και κοινωνικοί στόχοι του Ολοήμερου Προγράμματος και του Νέου Σχολείου
- οι δάσκαλοι του Ολοήμερου προγραμματίζουν την ύλη που θα διδάξουν και καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να διασφαλιστεί τόσο ο κοινωνικός όσο και παιδαγωγικός ρόλος του Ολοήμερου Σχολείου
- όλοι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε Ολοήμερα Τμήματα συντάσσουν προγραμματισμό δραστηριοτήτων στην αρχή κάθε σχολικού έτους

Κριτική αποτίμηση

Το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, λοιπόν, εισήχθη το 2010 και αποτέλεσε μια μετεξέλιξη του Ολοήμερου Δημοτικού σχολείου, όπως αυτό καθιερώθηκε στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα το 1997. Οι όροι «ενιαίο» και «αναμορφωμένο» αναφέρονται στη ροή και το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος και χρησιμοποιούνται προκειμένου να απαλειφθεί κάθε προσπάθεια διάκρισης ανάμεσα σε πρωινό και ολοήμερο σχολείο, αντιμετωπίζοντάς το σαν ένα εκπαιδευτικό συνεχές. Σταδιακά μέχρι και το 2014 τα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ στον ελλαδικό χώρο έφτασαν το 1335.

Κύρια χαρακτηριστικά τους είναι:

α. η επέκταση του υποχρεωτικού πρωινού ωραρίου για όλες τις τάξεις από τις 8:00 έως και τις 14:00,

β. η εισαγωγή νέων διδακτικών αντικειμένων, όπως η Αγγλική Γλώσσα στις Α' και Β' τάξεις, οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών, τα Εικαστικά και η Θεατρική Αγωγή,

γ. η ανάπτυξη διαθεματικών προγραμμάτων στην Ευέλικτη Ζώνη με υποχρεωτικές δραστηριότητες που αφορούν σε θέματα Υγείας, Διατροφικών Συνηθειών, Κυκλοφοριακής Αγωγής και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης,

δ. η μείωση των ωρών των ακαδημαϊκών μαθημάτων και η αύξηση των ωρών των μη- ακαδημαϊκών - καινοτόμων μαθημάτων, τα οποία βοηθούν στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών,

ε. η εναλλαγή των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων, που βοηθά στην εξοικείωση των μαθητών με διαφορετικά πρόσωπα μέσα στο σχολικό περιβάλλον και

στ. η αναβάθμιση των διδακτικών μεθόδων καθώς προωθούνται νέες, μαθητοκεντρικές μέθοδοι διδασκαλίας, η βιωματική μάθηση, η εξατομικευμένη διδασκαλία και η αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών.

Πρωτεργάτης και κύριος εκφραστής της νέας εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι ο εκπαιδευτικός, ο ρόλος του οποίου αναβαθμίζεται και γίνεται δημιουργικός, ερευνητικός, συνεργατικός και συντονιστικός.

Είναι αλήθεια ότι ο θεσμός του Νέου Σχολείου, όπως πραγματοποιήθηκε με την εισαγωγή των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με ΕΑΕΠ παρουσίασε δυσκολίες στην εφαρμογή του από τα πρώτα κιόλας στάδια υλοποίησής του. Οι εκπαιδευτικοί που κλήθηκαν να στελεχώσουν τα σχολεία αυτά ήταν μόνιμοι εκπαιδευτικοί που προϋπήρχαν στα σχολεία, οι οποίοι, ωστόσο, έπρεπε να επιμορφωθούν τόσο στα νέα εκπαιδευτικά προγράμματα όσο και στις νεοεισαχθείσες μεθόδους διδασκαλίας. Εντούτοις, η επιμόρφωση πραγματοποιήθηκε μόνο για τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων, οι οποίοι θα αναλάμβαναν τη διδασκαλία των νέων διδακτικών αντικειμένων. Σημαντικό, επίσης, αποδείχθηκε και το θέμα της υλικοτεχνικής υποδομής των σχολείων, καθώς η μόνη χρηματοδότηση που εξασφαλίστηκε ήταν μέσω ΕΣΠΑ, για τον εξοπλισμό των εργαστηρίων με ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Η

εφαρμογή των νέων μεθόδων διδασκαλίας, αλλά και τα ίδια τα νέα διδακτικά αντικείμενα προϋπόθεταν κτιριακές υποδομές, διαθέσιμους χώρους και εξοπλισμό, τον οποίο τα σχολεία αδυνατούσαν να παρέχουν. Τέλος, η διδασκαλία των νέων διδακτικών αντικειμένων ανατέθηκε σε εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων, οι οποίοι εργαζόταν ως αναπληρωτές ή ωρομίσθιοι, ή ως αναπληρωτές μειωμένου ωραρίου (ΑΜΩ), όπως ονομάστηκε η νέα αυτή μορφή εργασιακής σχέσης, και η πρόσληψη των οποίων καθυστερούσε σημαντικά σε σχέση με την έναρξη της σχολικής χρονιάς. Επιπλέον, υπηρετούσαν σε πολλά σχολεία ταυτόχρονα, γεγονός που προκαλούσε προβλήματα στην ομαλή λειτουργία των σχολείων. Γενικότερα, η λειτουργία των Ολοήμερων Σχολείων με ΕΑΕΠ γινόταν με αρκετά προβλήματα, τα οποία δυσχέραιναν τον αρχικό προγραμματισμό και αποτελούσαν τροχοπέδη για την υλοποίηση των στόχων τους.

Έρευνες από την ελληνική βιβλιογραφία

Μετά την εισαγωγή των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με ΕΑΕΠ και με την πάροδο του πρώτου χρόνου λειτουργίας τους η ΔΟΕ ανέθεσε στο Ινστιτούτο Παιδαγωγικών Ερευνών-Μελετών (ΙΠΕΜ-ΔΟΕ) τη διεξαγωγή έρευνας για την αποτύπωση της εμπειρίας και των απόψεων εκπαιδευτικών που εργάζονται στα Ολοήμερα Σχολεία Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος, τα αποτελέσματα της οποίας ανακοινώθηκαν τον Ιούνιο του 2011. Η έρευνα είχε τίτλο «Εμπειρίες και απόψεις εκπαιδευτικών που εργάζονται σε σχολεία Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος» και αναφέρεται στο σύνολο των εκπαιδευτικών που εργάζονται στα 800 ολοήμερα σχολεία με ΕΑΕΠ. Στόχος της έρευνας ήταν η καταγραφή των απόψεων των δασκάλων και των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων σχετικά με τον τρόπο στελέχωσης, τον τρόπο οργάνωσης, το ωράριο, τη χρηματοδότηση, τις υποδομές και τον εξοπλισμό, τις σχέσεις των εκπαιδευτικών του πρωινού με του απογευματινού προγράμματος, τα διδακτικά αντικείμενα που εισάγονται στα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ, το πρόγραμμα σπουδών, το εκπαιδευτικό υλικό, τις εκτιμήσεις των μαθητών και των γονέων, τις προοπτικές αλλά και τις προτάσεις για τα ολοήμερα σχολεία με ΕΑΕΠ. Συνοπτικά τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι:

- Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ήταν ελλιπής ή μηδενική και δεν έχει παρασχεθεί στους εκπαιδευτικούς καμιά υποστήριξη για τη διδακτική πράξη
- Η οργάνωση του Ολοήμερου Σχολείου με ΕΑΕΠ σε «ζώνες» και «περιόδους» δεν εξυπηρετεί την παιδαγωγική-εκπαιδευτική του στοχοθεσία
- Η επιμήκυνση του ωραρίου σχολειοποιεί τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών, τα κουράζει κ δεν τα απαλλάσσει από τις εξωσχολικές δραστηριότητες
- Η χρηματοδότηση ήταν ελλιπής και η υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων ανεπαρκής
- Η εισαγωγή του μαθήματος της Θεατρικής Αγωγής και των ΤΠΕ και η αύξηση των ωρών διδασκαλίας στη Φυσική Αγωγή και στα Εικαστικά αξιολογούνται θετικά ενώ υπάρχουν διαφορετικές απόψεις για τα μαθήματα των Αγγλικών και της Μουσικής
- Προτείνεται ο επαναπροσδιορισμός των στόχων του σχολείου και η παραχώρηση μερικής αυτονομίας στους εκπαιδευτικούς στον τομέα του σχεδιασμού και της ανάπτυξης των προγραμμάτων σπουδών
- Γίνονται επισημάνσεις για το περιεχόμενο κάποιων βιβλίων, για την έλλειψη υποστηρικτικού υλικού και την ανεπάρκεια ενημέρωσης για το ψηφιακό υλικό
- Οι μαθητές αντιμετωπίζουν θετικά τα ολοήμερα σχολεία με ΕΑΕΠ παρά τα προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας που αυτά παρουσιάζουν
- Οι γονείς αντιμετωπίζουν θετικά τα ολοήμερα σχολεία με ΕΑΕΠ όσον αφορά τη μη υποχρεωτικότητα του προγράμματος και την εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων, αντιδρούν όμως στη διεύρυνση του ωραρίου και αμφισβητούν την αποτελεσματικότητά τους
- Σχετικά με την προοπτική διεύρυνσης του θεσμού σε όλα τα πολυθέσια σχολεία οι απόψεις των εκπαιδευτικών διαφοροποιούνται καθώς κάποιοι εκπαιδευτικοί εκτιμούν ότι είναι επιθυμητή και εφικτή η επέκταση του θεσμού ενώ κάποιοι άλλοι θεωρούν ότι τα υπάρχοντα προβλήματα λειτουργίας, υποδομών, χρηματοδότησης και στελέχωσης την καθιστούν απαγορευτική.

Τον Ιούνιο του 2011 ο Μπούργος στα πλαίσια της διδακτορικής διατριβής του διεξάγει έρευνα στα 11 Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ του νομού Ηλείας προκειμένου να διερευνήσει α) τον τρόπο πρόσληψης και ερμηνείας των αλλαγών που συντελέστηκαν με την εισαγωγή του νέου τύπου ολοήμερου σχολείου β) τις δυσκολίες υλοποίησης του θεσμού και γ) την επίτευξη ή μη των στόχων του. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνάς του οι πλειονότητα των διευθυντών συμμερίζονται τις απόψεις του ΥΠΔΒΜΘ για τους στόχους που εξυπηρετεί ο θεσμός και αναφέρουν ότι τα σχολεία τους άλλαξαν γενικά προς το καλύτερο. Το διευρυμένο ωράριο φαίνεται να αποτελεί πρόβλημα μόνο για τους μαθητές των μικρότερων τάξεων ενώ οι αλλαγές στο ωρολόγιο πρόγραμμα κρίνονται θετικά στο σύνολό τους. Σε εκείνο το σημείο που υπάρχει πλήρης ταύτιση απόψεων των διευθυντών είναι η ανεπαρκής και μη ουσιαστική επιμόρφωση των ιδίων αλλά και των εκπαιδευτικών. Συμφωνούν, επίσης, στα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν λόγω της υποχρηματοδότησης των σχολείων, στα οργανωτικά προβλήματα εξαιτίας της μη έγκαιρης στελέχωσης των σχολείων τους με όλους τους εκπαιδευτικούς και στα προβλήματα παιδαγωγικής φύσεως που προκύπτουν και αφορούν στην διαχείριση της τάξης και τη μαθησιακή διαδικασία. Όσον αφορά στην επίτευξη των στόχων του νέου θεσμού οι απόψεις των διευθυντών που συμμετέχουν στην έρευνα συγκλίνουν στο γεγονός ότι δεν έχουν επιτευχθεί. Η παραμονή της τσάντας στο σχολείο, ο περιορισμός της παραπαιδείας, η ισότητα των εκπαιδευτικών ευκαιριών, η εισαγωγή μαθητοκεντρικών διδακτικών μεθόδων, η ενοποίηση του πρωινού με το απογευματινό πρόγραμμα και η γενικότερη παιδαγωγική αναβάθμιση του σχολείου ήταν εξαγγελίες του Υπουργείου Παιδείας τις οποίες, όμως, το «Νέο Σχολείο» δεν κατάφερε να υλοποιήσει.

Οι Γρόλλιος και Λιάμπας στην έρευνά τους το 2012 κατέγραψαν τις απόψεις δασκάλων που είναι διδάσκοντες σε Ολοήμερα Σχολεία Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος του νομού Θεσσαλονίκης για το θεσμό που υπηρετούν σε σχέση με: α) την κούραση των μαθητών β) την παιδαγωγική σχέση γ) τη διαμόρφωση της διδασκαλίας δ) τις σχέσεις δασκάλων – εκπαιδευτικών ειδικοτήτων ε) την ύπαρξη υλικοτεχνικών υποδομών ζ) τη διαμόρφωση της απογευματινής ζώνης του ολοήμερου σχολείου η) το σκοπό του θ) την αντιμετώπισή του από τους γονείς των μαθητών τους. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν δε διαφοροποιούνται από άλλες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν εκείνη την περίοδο

για τα ολοήμερα σχολεία με ΕΑΕΠ. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι α) τα σχολεία διευρυμένου ωραρίου χαρακτηρίζονται από την εντατικοποίηση της διδασκαλίας των μαθητών. Η αύξηση των ωρών διδασκαλίας συνεπάγεται την αύξηση της κούρασης των μαθητών και οδηγεί σε μείωση των επιδόσεων, απειθαρχία και επιθετικότητα β) η λειτουργία του δημοτικού σχολείου από την άποψη των παιδαγωγικών πρακτικών τείνει να προσομοιωθεί με τη λειτουργία του γυμνασίου γ) συρρικνώνεται ο παιδαγωγικός ρόλος των δασκάλων με αποτέλεσμα την μείωση της ικανοποίησης που αντλούν από την εργασία τους δ) οι δυνατότητες συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς των ειδικοτήτων είναι προβληματικές έως ανύπαρκτες ε) εξυπηρετούνται οι ανάγκες των γονέων και όχι οι μορφωτικές ανάγκες των μαθητών. Γενικότερα, η έρευνα έδειξε ότι η «σταδιακή μετατροπή του παραδοσιακού ολοήμερου σχολείου στο Νέο Σχολείο» μέσω των σχολείων διευρυμένου ωραρίου δεν είναι ελκυστική για τους δασκάλους.

Η Σκοπελίτου το 2016 πραγματοποίησε έρευνα με σκοπό την καταγραφή και διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών που εργάζονται ή έχουν εργαστεί στο παρελθόν σε ολοήμερο τμήμα όσον αφορά στην επίτευξη των σκοπών του ολοήμερου σχολείου, στα θετικά στοιχεία αλλά και στα ενδεχόμενα προβλήματα που αυτό παρουσιάζει καθώς και στις προτάσεις τους για τη βελτίωση του θεσμού. Στα ευρήματα της έρευνας σημειώνεται ότι α) οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τον Παιδαγωγικό και Κοινωνικό ρόλο του ολοήμερου σχολείου, τους σκοπούς που αυτό εξυπηρετεί και τον αντισταθμιστικό ρόλο του ταυτίζονται με το ΦΕΚ 188/1997 β) ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο ολοήμερο πρόγραμμα είναι συμβουλευτικός και υποστηρικτικός, πραγματοποιούνται καινοτόμες δράσεις και οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί είναι ομαδοσυνεργατικές, βιωματικές και αλληλοδιδασκτικές γ) τα προβλήματα και σε αυτή την έρευνα εντοπίζονται στην ανεπαρκή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την υποστελέχωση των σχολείων σε εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων, τον περιορισμό του χρόνου για δημιουργικές δραστηριότητες και την έλλειψη υλικοτεχνικών υποδομών και δ) οι παρεμβάσεις που προτείνουν οι εκπαιδευτικοί για τη βελτίωση του θεσμού αφορούν στη χρηματοδότηση από την Πολιτεία, στην έγκαιρη στελέχωση των σχολείων με όλους τους εκπαιδευτικούς, στην αλλαγή του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του ολοήμερου αλλά και σε αλλαγές στη γενικότερη νοοτροπία όλων των εμπλεκόμενων απέναντι στο θεσμό του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου.

Συνοπτικά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι τα ευρήματα των ερευνών που πραγματοποιήθηκαν για τη διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με τα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ δε διαφοροποιούνται σημαντικά. Τα κυριότερα σημεία στα οποία συγκλίνουν οι απόψεις όλων των εκπαιδευτικών είναι:

- Η ανεπαρκής, μη ουσιαστική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και η υποστελέχωση των σχολείων με εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων
- Η ελλιπής υλικοτεχνική υποδομή και υποχρηματοδότηση των σχολείων
- Η εντατικοποίηση της διδασκαλίας, η γυμνασιοποίηση του δημοτικού σχολείου και η σχολειοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών
- Η αδυναμία υλοποίησης των στόχων του νέου θεσμού και η ανάγκη επαναπροσδιορισμού τους
- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού έχει αλλάξει και απαιτεί νέες πρακτικές και στρατηγικές διδασκαλίας

Ωστόσο, οι διευθυντές αναφέρουν ότι τα σχολεία τους έχουν αλλάξει προς το καλύτερο, οι μαθητές και οι γονείς αντιμετωπίζουν θετικά τα Ολοήμερα Σχολεία με ΕΑΕΠ και οι εκπαιδευτικοί προτείνουν παρεμβάσεις για τη βελτίωση του θεσμού και την αλλαγή της γενικότερης νοοτροπίας απέναντι στο ολοήμερο σχολείο. Διάσταση απόψεων παρατηρείται στο ενδεχόμενο αλλά και τις δυνατότητες επέκτασης του θεσμού στο σύνολο των πολυθέσεων σχολικών μονάδων της χώρας.

Ενιαίος Τύπος Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου

Στις 26-4-2016 το Υπουργείο Παιδείας με την Υπουργική Απόφαση Φ12/657/70691/Δ1 καθορίζει τον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου σε όλα τα δημοτικά σχολεία της χώρας με λειτουργικότητα από 4/θέσια και άνω. Αργότερα, στις 11-5-2016 με το ΦΕΚ 1324/2016 αναμορφώνει το διδακτικό ωράριο και το ωρολόγιο πρόγραμμα όλων των δημοτικών σχολείων της χώρας τα οποία λειτουργούν ως 4/θέσια και άνω. Από πλευράς υπουργείου θεωρήθηκε ότι από την ύπαρξη διαφόρων τύπων δημοτικού σχολείου προκύπτουν αδικίες και ανορθολογικά και αντιπαιδαγωγικά αποτελέσματα. Όπως αναφέρεται σε σχετική ανακοίνωση του υπουργείου, η εφαρμογή του ενιαίου τύπου ολοήμερου δημοτικού σχολείου αποτελεί «έμπρακτη εφαρμογή των αρχών της ισοτιμίας και της δικαιοσύνης στην Εκπαίδευση».

Στον Οδηγό Υλοποίησης και Εφαρμογής Φυσικού Αντικειμένου και Διαχείρισης Οικονομικού Αντικειμένου της πράξης «Ενιαίος Τύπος Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου, σχολικό έτος 2017-18» (MIS 5009814) στους Άξονες Προτεραιότητας 6, 8 και 9 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» (Επιτελική Δομή Έσπα, Τομέας Παιδείας, ΥΠΕΘ, 2017) αναφέρεται ότι «η εφαρμογή του Ενιαίου Τύπου Δημοτικό Σχολείο, από το σχολικό έτος 2016-2017, αποτελεί μια σημαντική μεταρρυθμιστική παρέμβαση στη Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση που αποσκοπεί στην παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση για όλους τους μαθητές της ίδιας βαθμίδας καθώς και στην ποιοτική αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Σε αυτό το πλαίσιο, όλα τα δημοτικά σχολεία της χώρας από 4/θέσια και άνω, υπάγονται σε έναν τύπο σχολείου, το ΕΝΙΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, με ενιαίο διδακτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα καθώς και λειτουργία προαιρετικού ολοήμερου προγράμματος». Από το σχολικό έτος 2017-2018 το ολοήμερο πρόγραμμα θα επεκταθεί και στα ολιγοθέσια σχολεία της επικράτειας κάνοντας πράξη την παροχή ίσων ευκαιριών για όλους στην εκπαίδευση. Για τη λειτουργία των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων θα προσληφθούν εκπαιδευτικοί, δάσκαλοι και εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων, οι οποίοι θα απασχοληθούν αποκλειστικά και μόνο στα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία και θα προσφέρουν τις υπηρεσίες τους αποκλειστικά στο πλαίσιο της συγκεκριμένης πράξης.

Ο νέος τύπος ολοήμερου σχολείου θα λειτουργεί με ενιαίο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα και η λειτουργία του ολοήμερου τμήματος θα είναι προαιρετική. Θα γίνεται ενιαία παροχή κοινών γνωστικών και διδακτικών αντικειμένων σε όλους τους τύπους δημοτικών σχολείων της χώρας από 4/θέσια και άνω, θα ενοποιηθούν τα Εβδομαδιαία Ωρολόγια Προγράμματα, ύστερα από σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ενώ η λήξη του υποχρεωτικού προγράμματος θα γενικευτεί για όλες τις τάξεις στις 13:15. Έτσι, στην πράξη, καταργούνται τα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ αλλά και τα «κλασικά» Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία. Οι νέες αλλαγές στη λειτουργία δημοτικών σχολείων θα ισχύσουν και για τα 5/θέσια και 4/θέσια δημοτικά σχολεία, στα οποία δεν λειτουργούσε ολοήμερο τμήμα, δηλαδή, για ένα σύνολο 3555 σχολικών μονάδων, επαναφέροντας στο προσκήνιο και ενισχύοντας τον κοινωνικό χαρακτήρα του ολοήμερου σχολείου.

Οργάνωση και λειτουργία των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων

Ο νέος τύπος ολοήμερου σχολείου έφερε σημαντικές αλλαγές στην οργάνωση και τη λειτουργία των δημοτικών σχολείων. Το υποχρεωτικό ωράριο λειτουργίας στον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου είναι για όλες τις τάξεις τριάντα (30) διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως (08:10-13:15), ενώ το προαιρετικό ολοήμερο πρόγραμμα εκτείνεται έως τις 16:00. Σύμφωνα με την εγκύκλιο 87776/Δ1/30-5-2016 παρέχεται η δυνατότητα συγκρότησης τμήματος Πρόωρης Υποδοχής μαθητών (7:00-8:00) σε σχολεία όπου διαπιστώνεται σχετική ανάγκη. Στο τμήμα αυτό δικαίωμα συμμετοχής έχουν μαθητές οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι και φοιτούν στο ολοήμερο πρόγραμμα και των οποίων εργάζονται και οι δύο γονείς. Ο ελάχιστος αριθμός για τη λειτουργία του τμήματος Πρόωρης Υποδοχής μαθητών είναι οι 7 μαθητές για σχολεία με λειτουργικότητα έως 8/θέσια και 10 μαθητές για σχολεία με λειτουργικότητα από 9/θέσια και άνω.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ολοήμερο τμήμα μπορεί να λειτουργήσει σε όλα τα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με τις εξής προϋποθέσεις :

1. Στα 6/θέσια και άνω δημοτικά σχολεία ο ελάχιστος αριθμός για τη λειτουργία του Ολοήμερου Προγράμματος είναι 14 φοιτώντες μαθητές. Στο Ολοήμερο Πρόγραμμα εγγράφονται και φοιτούν οι μαθητές των οποίων και οι δύο γονείς είναι εργαζόμενοι, προσκομίζοντας σχετική βεβαίωση του φορέα εργασίας τους.
2. Στις σχολικές μονάδες οι οποίες λειτουργούν ως 4/θέσιες και 5/θέσιες ο ελάχιστος αριθμός μαθητών για τη λειτουργία του Ολοήμερου Προγράμματος ορίζεται στους 10 φοιτώντες μαθητές, χωρίς την προϋπόθεση προσκόμισης βεβαίωσης εργασίας.
3. Όταν ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν στο Ολοήμερο Πρόγραμμα είναι χαμηλότερος των 14 φοιτώντων μαθητών σε 6/θέσια και άνω δημοτικά σχολεία ή είναι χαμηλότερος των 10 φοιτώντων μαθητών σε 4/θέσια και 5/θέσια δημοτικά σχολεία, τότε με απόφαση του οικείου Διευθυντή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αναστέλλεται η λειτουργία του τμήματος.

Το πρόγραμμα του ολοήμερου τμήματος περιλαμβάνει δύο ώρες διδασκαλίας καθημερινά. Η μια διδακτική ώρα καλύπτεται από το γνωστικό αντικείμενο της

Μελέτης- Προετοιμασίας και ανατίθεται σε εκπαιδευτικούς του κλάδου ΠΕ 70 (δασκάλους) και στη δεύτερη διδακτική ώρα εντάσσεται επιλεγόμενο διδακτικό αντικείμενο. Τα επιλεγόμενα διδακτικά αντικείμενα επιλέγονται με βάση τις προτιμήσεις των γονέων, τις δυνατότητες των σχολικών μονάδων και τις διαθέσιμες ώρες ειδικοτήτων. Τα αντικείμενα των ΤΠΕ, Αγγλικών, Φυσικής Αγωγής, Μουσικής, Εικαστικών και Θεατρικής Αγωγής διδάσκονται από εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων ενώ το αντικείμενο Πολιτιστικοί Όμιλοι Δραστηριοτήτων μπορεί να ανατεθεί στο σύνολο των ειδικοτήτων για την κάλυψη του υποχρεωτικού τους ωραρίου.

Στον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου δεν προβλέπεται ορισμός ενός εκπαιδευτικού ως υπεύθυνου ολοήμερου, αλλά ορίζεται από το Σύλλογο Διδασκόντων ανά ημέρα ο εκπαιδευτικός που θα φέρει την ευθύνη λειτουργίας του ολοήμερου προγράμματος καθώς και οι εκπαιδευτικοί που ανά ημέρα θα συμπληρώνουν το υποχρεωτικό διδακτικό τους ωράριο στο ολοήμερο πρόγραμμα. Η ημερήσια ευθύνη λειτουργίας του Ολοήμερου Προγράμματος δύναται να ανατίθεται στο σύνολο των ειδικοτήτων. Στους εκπαιδευτικούς που φέρουν την ευθύνη λειτουργίας στο Ολοήμερο Πρόγραμμα δεν προβλέπεται χορήγηση επιδόματος. Ο υπεύθυνος λειτουργίας του ολοήμερου προγράμματος ανά ημέρα έχει και την ευθύνη για τη σίτιση των μαθητών και, αφού η ώρα χαλάρωσης και φαγητού εντάσσεται στην παιδαγωγική διαδικασία, θεωρείται ως διδακτική ώρα για τον υπεύθυνο ολοήμερου. Με ευθύνη του υπεύθυνου ολοήμερου, ασχέτως αν ασκεί διδακτικά καθήκοντα στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα, γίνεται και η αποχώρηση των μαθητών με τη λήξη του ολοήμερου προγράμματος στις 16:00 ή στις 15:00, με τη λήξη της δεύτερης ώρας του ολοήμερου, εφόσον έχει δηλωθεί από τους γονείς στην αρχική αίτησης εγγραφής.

Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα

Το διδακτικό ωράριο και το ωρολόγιο πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων αναμορφώνεται με την εγκύκλιο Φ12/657/70691/Δ1/26-4-2016 (ΦΕΚ 1324/2016) και θα εφαρμοστεί για πρώτη φορά το διδακτικό έτος 2016-2017 σε όλα τα δημοτικά σχολεία με οργανικότητα 4/θέσια και άνω.

Το υποχρεωτικό ωράριο διαρκεί από τις 8:00 μέχρι τις 13:15 και οι διδακτικές ώρες ημερησίως για όλες τις τάξεις μειώνονται, από τις 7 που ίσχυαν στα ολοήμερα σχολεία με ΕΑΕΠ, στις 6, μειώνοντας έτσι και τον συνολικό εβδομαδιαίο αριθμό διδακτικών ωρών κατά 5 ώρες (από 35 σε 30 για όλες τις τάξεις). Το ολοήμερο πρόγραμμα αρχίζει στις 13:20 και λήγει στις 16:00. Περιλαμβάνει το χρόνο για φαγητό και ξεκούραση (40 λεπτά) και δύο διδακτικές ώρες. Προαιρετικά λειτουργεί και η πρωινή ζώνη που μετονομάστηκε σε Πρώρη Υποδοχή μαθητών 7:00 με 8:00.

Το ωρολόγιο πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Ώρες	Διάρκεια	
08.00 – 08.15	15΄	Υποδοχή μαθητών
08.15 – 09:40	85΄	1η διδακτική περίοδος
09:40 – 10:00	20΄	διάλειμμα
10:00 – 11:30	90΄	2η διδακτική περίοδος
11:30– 11:45	15΄	διάλειμμα
11:45 – 12:25	40΄	5η διδακτική ώρα
12:25 – 12:35	10΄	διάλειμμα
12.35– 13:15	40΄	6η διδακτική ώρα (λήξη υποχρεωτικού προγράμματος)
13:15-13:20	5΄	Αποχώρηση μαθητών του υποχρεωτικού προγράμματος και μετάβαση μαθητών Ολοήμερου στην αίθουσα σίτισης
13:20 – 14:00	40΄	1η ώρα Ολοήμερου Προγράμματος Σίτιση
14:00 – 14:15	15΄	διάλειμμα

14:15 – 15:00	45'	2η ώρα Ολοήμερου Προγράμματος Μελέτη–Προετοιμασία
15:00 – 15:15	15'	διάλειμμα
15:15 – 16:00	45'	3η ώρα Ολοήμερου Προγράμματος Επιλογή διδακτικού αντικειμένου (Λήξη ολοήμερου προγράμματος)

Η επιλογή του διδακτικού αντικειμένου της 3^{ης} ώρας του ολοήμερου προγράμματος γίνεται ανάμεσα στα διδακτικά αντικείμενα που προσφερόταν και στα ολόημερα σχολεία με ΕΑΕΠ και αυτά είναι: ΤΠΕ, Αθλητισμός, Αγγλικά, Εικαστικά, Μουσική, Θεατρική Αγωγή και Πολιτιστικοί Όμιλοι Δραστηριοτήτων.

Η σειρά των ωρών διδασκαλίας (2^η και 3^η), κατά τη σύνταξη του Εβδομαδιαίου Ωρολογίου Προγράμματος Διδασκαλίας του Ολοήμερου, προσαρμόζεται σύμφωνα με τις ανάγκες λειτουργίας του Ολοήμερου Προγράμματος.

Η κατανομή του χρόνου ανά διδακτικό αντικείμενο παρουσιάζεται στους παρακάτω πίνακες.

1. Κατανομή του χρόνου ανά διδακτικό αντικείμενο στα 6/θεςια και άνω δημοτικά σχολεία

Α/Α	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Τάξεις					
		Α'	Β'	Γ'	Δ'	Ε'	ΣΤ'
1	ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ	-	-	2	2	1	1
2	ΓΛΩΣΣΑ	9	9	8	8	7	7
3	ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ	5	5	4	4	4	4
4	ΙΣΤΟΡΙΑ	-	-	2	2	2	2
5	ΜΕΛΕΤΗ ΠΟΥ	4	4	2	2	-	-

	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ						
6	ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ	-	-	-	-	2	2
7	ΦΥΣΙΚΑ	-	-	-	-	3	3
8	ΚΟΙΝ. & ΠΟΛ. ΑΓΩΓΗ	-	-	-	-	1	1
9	ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ						
	-ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	2	2	1	1	1	1
	-ΜΟΥΣΙΚΗ	1	1	1	1	1	1
	-ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	1	1	1	1	-	-
10	ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	3	3	3	3	2	2
11	ΑΓΓΛΙΚΑ	1	1	3	3	3	3
12	ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ	3	3	2	2	-	-
13	2 ^η ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ	-	-	-	-	2	2
14	ΤΠΕ	1	1	1	1	1	1
	ΣΥΝΟΛΟ ΩΡΩΝ	30	30	30	30	30	30

Ερμηνεύοντας τον πίνακα παρατηρούμε τα παρακάτω :

- Το μάθημα των Θρησκευτικών διδάσκεται για 2 ώρες στις Γ΄ & Δ΄ τάξεις και για 1 ώρα στις Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεις.
- Το μάθημα της Γλώσσας διδάσκεται για 9 ώρες στις Α΄ & Β΄ τάξεις , 8 στις Γ΄ & Δ΄ και για 7 ώρες στις Ε΄ & ΣΤ΄ τάξεις.

- Το μάθημα των Μαθηματικών διδάσκεται για 5 ώρες στις Α΄ & Β΄ τάξεις και για 4 ώρες στις Γ΄, Δ΄, Ε΄ & ΣΤ΄ τάξεις.
- Το μάθημα της Ιστορίας διδάσκεται για 2 ώρες στις Γ΄, Δ΄, Ε΄ & ΣΤ΄ τάξεις.
- Η Μελέτη Περιβάλλοντος διδάσκεται για 4 ώρες στις Α΄ & Β΄ τάξεις και για 2 ώρες στις Γ΄ & Δ΄ τάξεις.
- Το μάθημα της Γεωγραφίας διδάσκεται για 2 ώρες στις Ε΄ & ΣΤ΄ τάξεις.
- Το μάθημα των Φυσικών διδάσκεται για 2 ώρες στις Ε΄ & ΣΤ΄ τάξεις.
- Το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής διδάσκεται για 1 ώρα στις Ε΄ & ΣΤ΄ τάξεις.
- Το μάθημα της Φυσικής Αγωγής διδάσκεται για 3 ώρες στις Α΄, Β΄, Γ΄, & Δ΄ τάξεις και για 2 ώρες στις Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεις.
- Το μάθημα των Αγγλικών διδάσκεται για 1 ώρα στις Α΄ και Β΄ τάξεις και για 3 ώρες στις υπόλοιπες τάξεις.
- Η δεύτερη ξένη γλώσσα διδάσκεται για 2 ώρες στις Ε΄ & ΣΤ΄ τάξεις.
- Το μάθημα των Τ.Π.Ε. διδάσκεται για 1 ώρα εβδομαδιαίως σε όλες τις τάξεις.
- Η Ευέλικτη Ζώνη διδάσκεται για 3 ώρες στις τάξεις Α΄ & Β΄ και για 2 ώρες στις τάξεις Γ΄ & Δ΄. Το μάθημα της Ευέλικτης Ζώνης μπορεί να διδάσκεται από εκπαιδευτικούς του κλάδου ΠΕ70 και εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων για συμπλήρωση του υποχρεωτικού διδακτικού ωραρίου καθώς και από τον/την Δ/ντή-Δ/ντρια του σχολείου. Η ανάθεση ωρών Ευέλικτης Ζώνης σε εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων γίνεται αφού έχουν ικανοποιηθεί κατά προτεραιότητα οι ανάγκες σε διδακτικές ώρες του γνωστικού αντικειμένου τους στις σχολικές μονάδες της οικείας Διεύθυνσης ΠΕ.
- Αισθητική Αγωγή: Περιλαμβάνει τα Εικαστικά, τη Μουσική και τη Θεατρική Αγωγή. Το μάθημα των Εικαστικών διδάσκεται για 2 ώρες στις Α΄ και Β΄ τάξεις και για 1 ώρα στις Γ΄, Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεις. Το μάθημα της Μουσικής διδάσκεται για 1 ώρα εβδομαδιαίως σε όλες τις τάξεις και το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής για 1 ώρα στις Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ τάξεις.
- Η διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων της Αισθητικής Αγωγής, της Φυσικής Αγωγής, των ΤΠΕ και της Ξένης Γλώσσας στο νέο ωρολόγιο πρόγραμμα ανατίθεται σε εκπαιδευτικούς των αντίστοιχων ειδικοτήτων. Σε περιπτώσεις αδυναμίας κάλυψης του προγράμματος από εκπαιδευτικούς των

αντίστοιχων ειδικοτήτων, η διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων της Αισθητικής Αγωγής και της Φυσικής Αγωγής δύναται να ανατεθεί σε εκπαιδευτικούς του κλάδου ΠΕ70. Ειδικότερα για τα 4/θέσια και 5/θέσια Δημοτικά Σχολεία η διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου των ΤΠΕ, σε περιπτώσεις αδυναμίας κάλυψης του ωρολογίου προγράμματος από εκπαιδευτικούς της αντίστοιχης ειδικότητας, δύναται να ανατεθεί σε εκπαιδευτικούς του κλάδου ΠΕ70 οι οποίοι διαθέτουν πιστοποίηση Β' επιπέδου.

2. Κατανομή του χρόνου ανά διδακτικό αντικείμενο στο 4/θέσιο Δημοτικό Σχολείο.

Α/Α	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Α'	Β'	Τμήμα συνδιδασκαλίας Γ' - Δ'				Τμήμα συνδιδασκαλίας Ε' - ΣΤ'			
				Γ'	Δ'	Ενδιδασκαλία		Ε'	ΣΤ'	Ενδιδασκαλία	
						Γ'-Δ'	Ενολο ωρών Γ'-Δ'			Γ'-ΣΤ'	Ενολο ωρών Γ'-ΣΤ'
1	Θρησκευτικά	-	-	-	-	2/2	1	-	-	2/2	1
2	Γλώσσα	9	9	-	-	8	8	-	-	7	7
3	Μαθηματικά	5	5	3	3	-	6	3 1/2	3 1/2	-	7
4	Ιστορία	-	-	-	-	2	2	-	-	2	2
5	Μελέτη Περιβάλλοντος	4	4	-	-	2	2	-	-	-	-
6	Γεωγραφία	-	-	-	-	-	-	-	-	2/2	1
7	Φυσικά	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
8	Κοινωνική Πολιτική Αγωγή	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
9	Αισθητική Αγωγή*	4	4	-	-	3	3	-	-	2/2	1
10	Φυσική Αγωγή	3	3	-	-	3	3	-	-	2	2
11	Αγγλικά	1	1	3/2	3/2	-	3	3/2	3/2	-	3
12	Ευέλικτη Ζώνη	3	3	-	-	2/2	1	-	-	-	-
13	ΤΠΕ	1	1	-	-	1	1	-	-	1	1
14	Β' Ξένη Γλώσσα	-	-	-	-	-	-	1/2	1/2	-	1
Σύνολο		30	30				30				30
*Αισθητική Αγωγή											
<i>Εικαστικά</i>		2	2				1				1
<i>Μουσική</i>		1	1				1				
<i>Θεατρική Αγωγή</i>		1	1				1				

3. Κατανομή του χρόνου ανά διδακτικό αντικείμενο στο 5/θέσιο Δημοτικό Σχολείο.

--

Κατανομή του χρόνου ανά διδακτικό αντικείμενο και τάξη στο 5/θέσιο Δημοτικό Σχολείο									
Α/Α	ΜΑΘΗΜΑΤΑ	Α'	Β'	Τμήμα συνδιδασκαλίας Γ' - Δ'				Ε'	ΣΤ'
				Γ'	Δ'	Συνδιδασκαλία Γ'-Δ'	Σύνολο ωρών Γ'-Δ'		
1	Θρησκευτικά	-	-	-	-	2/2	1	1	1
2	Γλώσσα	9	9	-	-	8	8	7	7
3	Μαθηματικά	5	5	3	3	-	6	4	4
4	Ιστορία	-	-	-	-	2	2	2	2
5	Μελ. Περιβάλλοντος	4	4	-	-	2	2	-	-
6	Γεωγραφία	-	-	-	-	-	-	2	2
7	Φυσικά	-	-	-	-	-	-	3	3
8	Κοινων. Πολ. Αγωγή	-	-	-	-	-	-	1	1
9	Αισθητική Αγωγή*	4	4	-	-	3	3	2	2
10	Φυσική Αγωγή	3	3	-	-	3	3	2	2
11	Αγγλικά	1	1	3/2	3/2	-	3	3	3
12	Ευέλικτη Ζώνη	3	3	-	-	2/2	1	-	-
13	ΤΠΕ	1	1	-	-	1	1	1	1
14	Β' Ξένη Γλώσσα							2	2
Σύνολο		30	30				30	30	30
*Αισθητική Αγωγή									
	<i>Εικαστικά</i>	2	2				1	1	1
	<i>Μουσική</i>	1	1				1	1	1
	<i>Θεατρική Αγωγή</i>	1	1				1		

Για το σχολικό έτος 2017-2018 το Υπουργείο με την 83939/Δ1/19-5-2017 Υ.Α. (ΦΕΚ 1800Β) δίνει τη δυνατότητα στα Ολιγοθέσια Δημοτικά Σχολεία να λειτουργήσουν ως ολοήμερα και καθορίζει το Εβδομαδιαίο Ωρολόγιο Πρόγραμμα Ολοήμερων Ολιγοθέσιων Δημοτικών Σχολείων (1/θέσιο, 2/θέσιο και 3/θέσιο). Βασική προϋπόθεση για να λειτουργήσουν τα σχολεία αυτά ως ολοήμερα είναι να στελεχωθούν με έναν ή περισσότερους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων για τουλάχιστον 3 ημέρες της εβδομάδας και με επαρκές διδακτικό ωράριο ή να τοποθετηθεί σε αυτά ένας επιπλέον εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ 70 (Δάσκαλος) και σε συνδυασμό με την διάθεση εκπαιδευτικών ειδικοτήτων να υπάρξει η δυνατότητα λειτουργίας του ολοήμερου προγράμματος και διαμόρφωσης ωρολογίου προγράμματος. Περισσότερες διευκρινήσεις και οδηγίες ως προς την διαμόρφωση του ωρολογίου προγράμματος παρέχονται με την εγκύκλιο 96315/Δ1/ 9-6-2017.

Διδακτικές μέθοδοι και ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Οι εγκύκλιοι του Υπουργείου Παιδείας που αφορούσαν στην Λειτουργία των Δημοτικών Σχολείων και στον Προγραμματισμό για τη λειτουργία των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων κατά τα σχολικά έτη 2016-2017 και 2017-2018 (Φ.12/657/70691/Δ1/26-04-2016, 87776 /Δ1/30-05-2016, 71858/ Δ1/ 03-05-2017, 96315/Δ1/9-6-2017, Φ.7/ΦΜ/143016/Δ1/31-08-2017) δεν έκαναν καμία αναφορά στις μεθόδους διδασκαλίας και τις διδακτικές προσεγγίσεις που απαιτούνται για την εφαρμογή των νέων αναλυτικών προγραμμάτων στα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία. Γεγονός είναι, όμως, πως η μείωση των ωρών της Ευέλικτης Ζώνης, της Μουσικής, της Θεατρικής Αγωγής και της Φυσικής Αγωγής, δηλαδή των λεγόμενων καινοτόμων μαθημάτων, αλλάζει τον προσανατολισμό του ωρολογίου προγράμματος, περιορίζει τον χρόνο δημιουργικής έκφρασης των μαθητών όπως και τον διαθέσιμο, ευέλικτο χρόνο διδασκαλίας των εκπαιδευτικών. Τα ακαδημαϊκά μαθήματα καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος του ωρολογίου προγράμματος παραπέμποντας σε παραδοσιακές εκπαιδευτικές πολιτικές με τον δάσκαλο να έρχεται ξανά στο επίκεντρο της διδασκαλίας.

Όσον αφορά στη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος, η καθημερινή εναλλαγή εκπαιδευτικών στο ολοήμερο δεν επιτρέπει κανέναν προγραμματισμό και σχεδιασμό δραστηριοτήτων. Ο χρόνος διδασκαλίας του κάθε εκπαιδευτικού είναι 45 λεπτά εβδομαδιαίως (2^η διδακτική ώρα, 14:15-15:00), γεγονός που καθιστά δύσκολη την εφαρμογή κάθε μορφής διαφοροποιημένης, συνεργατικής ή ερευνητικής μεθόδου διδασκαλίας και ο ρόλος του εκπαιδευτικού περιορίζεται στην διεκπεραίωση των «κατ' οίκον εργασιών». Η μόνη αναφορά στο ρόλο του εκπαιδευτικού γίνεται στην εγκύκλιο Φ.7/ΦΜ/143016/Δ1/31-08-2017 και αφορά στην ώρα της σίτισης, όπου «ο υπεύθυνος του Ολοήμερου Προγράμματος καθώς και οι εκπαιδευτικοί που αναλαμβάνουν την επίβλεψη της διαδικασίας σίτισης βοηθούν και καθοδηγούν τους μαθητές ώστε να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες που αφορούν στη διαδικασία του γεύματος και να εξυπηρετούνται αυτόνομα. Σε κάθε περίπτωση ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στους μαθητές των μικρών τάξεων μέχρι να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες αυτοεξυπηρέτησης».

Κριτική αποτίμηση

Η εφαρμογή του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου, όπως λειτούργησε από το σχολικό έτος 2016-2017, αποτελεί μια σημαντική μεταρρύθμιση στο χώρο της εκπαίδευσης και κάνει πράξη τις κυβερνητικές εξαγγελίες για ίσες ευκαιρίες, ισοτιμία και δικαιοσύνη στο χώρο της εκπαίδευσης και ποιοτική αναβάθμισή της. Με τον τρόπο αυτό, όλα τα δημοτικά σχολεία της χώρας, αρχικά από 4/θέσια και άνω και μετέπειτα και τα ολιγοθέσια, αποκτούν ενιαίο διδακτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα και δυνατότητα να λειτουργήσουν ως ολοήμερα, αν συγκεντρώνουν τον απαιτούμενο αριθμό εγγεγραμμένων μαθητών.

Κύρια χαρακτηριστικά των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων είναι:

α. το υποχρεωτικό πρωινό ωράριο λειτουργίας είναι 8:00 – 1:15 (30 ώρες για όλες τις τάξεις) και το ωράριο του ολοήμερου τμήματος είναι 13:20 – 16:00.

β. μειώνονται οι ώρες των καινοτόμων, μη – ακαδημαϊκών μαθημάτων (Θεατρική Αγωγή, Μουσική, Εικαστικά, Ευέλικτη Ζώνη) στο πρωινό τμήμα.

γ. Οι ώρες διδασκαλίας στο ολοήμερο τμήμα είναι δύο , εκ των οποίων η μία αφιερώνεται στη Μελέτη – Προετοιμασία των μαθημάτων για την επόμενη ημέρα και ανατίθεται σε εκπαιδευτικό κλάδου ΠΕ 70 Δασκάλων και η δεύτερη σε επιλεγόμενο διδακτικό αντικείμενο, το οποίο ανατίθεται σε εκπαιδευτικό αντίστοιχης ειδικότητας. Τα διδακτικά αντικείμενα που μπορούν να επιλεγούν είναι: Αγγλικά, Φυσική Αγωγή, Μουσική, ΤΠΕ, Εικαστικά, Θεατρική Αγωγή και Πολιτιστικοί Όμιλοι Δραστηριοτήτων.

δ. Δεν ορίζεται συγκεκριμένος εκπαιδευτικός ως Υπεύθυνος Ολοήμερου αλλά ο Σύλλογος Διδασκόντων ορίζει τον εκπαιδευτικό που θα φέρει την ευθύνη λειτουργίας του ολοήμερου τμήματος ανά ημέρα, ο οποίος είναι υπεύθυνος και για τη σίτιση των μαθητών.

ε. Καταργείται το επίδομα Υπεύθυνου Ολοήμερου.

Η κατάργηση του Υπεύθυνου Ολοήμερου έφερε μεγάλες αναταράξεις και προστριβές στους Συλλόγους Διδασκόντων , καθώς πρέπει να οριστούν από το

σύλλογο αρχικά οι εκπαιδευτικοί που θα αναλάβουν τη λειτουργία του ολοήμερου τμήματος και στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός που θα φέρει την ευθύνη λειτουργίας του ολοήμερου τμήματος ανά ημέρα. Και στους μαθητές, όμως, το γεγονός αυτό προκάλεσε έντονες αντιδράσεις. Η καθημερινή εναλλαγή των εκπαιδευτικών στο ολοήμερο τμήμα προκαλεί άγχος και ανάμικτα συναισθήματα στους μικρούς κυρίως μαθητές, οι οποίοι καθημερινά θα πρέπει να προσαρμόζονται στους τρόπους και τους ρυθμούς εργασίας διαφορετικών εκπαιδευτικών. Αποτρέπεται με τον τρόπο αυτό η δημιουργία θετικού κλίματος και η αίσθηση ασφάλειας και σταθερότητας στο σχολικό περιβάλλον. Επιπλέον, η συρρίκνωση της ώρας Μελέτης – Προετοιμασίας των μαθητών σε 45 λεπτά καθημερινά δεν επιτρέπει την ολοκλήρωση των εργασιών στο σχολείο, ούτε δίνει χρόνο για περαιτέρω κατανόηση και εμπέδωση των διδακτικών αντικειμένων του πρωινού προγράμματος. Ο ενισχυτικός ρόλος του ολοήμερου σχολείου, όπως είχε εκφραστεί τα πρώτα χρόνια εφαρμογής του θεσμού στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα σταδιακά αποδυναμώνεται, γεγονός που επηρεάζει περισσότερο τους «αδύναμους» μαθητές. Επιπρόσθετα, μειώνεται στο ελάχιστο, αν δεν εξαλείφεται τελείως, και ο χρόνος που θα μπορούσε ο εκπαιδευτικός να αφιερώσει σε δημιουργικές δραστηριότητες και καινοτόμα προγράμματα, καθώς ο χρόνος δεν επαρκεί ούτε για την διεκπεραίωση των κατ' οίκον εργασιών.

Συγκριτική προσέγγιση των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με ΕΑΕΠ και των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων

Οι δύο νέοι τύποι ολοήμερων σχολείων που λειτούργησαν στον ελλαδικό χώρο από το 2010 κι μετά αποτελούν μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του Υπουργείου Παιδείας, οι οποίες εκφράζουν τις νέες εκπαιδευτικές πολιτικές για δυνατότητες καινοτομίας και γνώσης αλλά και ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης σε όλους τους μαθητές. Η εισαγωγή των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με ΕΑΕΠ έγινε το 2010 υλοποιώντας την πρόταση του Υπουργείου Παιδείας για ένα Νέο Σχολείο με υψηλούς στόχους και προσδοκίες, ύστερα από νομοθετικές ρυθμίσεις, παρεμβάσεις, πιλοτικές εφαρμογές και άμεσα μέτρα. Το 2016 το Υπουργείο Παιδείας με την Υπουργική Απόφαση Φ12/657/70691/Δ1/26-4-2016 εισάγει τα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία, ως μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που έχει ως στόχο ένα σχολείο με ποιότητα και ισότητα.

Ωστόσο οι δύο τύποι ολοήμερων σχολείων έχουν σημαντικές διαφορές σε θέματα φιλοσοφίας, διδακτικών μεθόδων και παιδαγωγικών προσεγγίσεων, σε θέματα οργάνωσης και λειτουργίας αλλά και σε θέματα που αφορούν το αναλυτικό και το ωρολόγιο πρόγραμμα.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι σημαντικότερες διαφορές ανάμεσα στους δύο τύπους ολοήμερων σχολείων.

<i>Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα</i>	<i>Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία</i>
--	--

<p>Η εισαγωγή των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με ΕΑΕΠ συνοδεύτηκε από το Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στις νέες διδακτικές προσεγγίσεις και τα νέα διδακτικά αντικείμενα.</p>	<p>Δεν πραγματοποιήθηκε καμία επιμορφωτική δράση σε εθνικό επίπεδο για να ενημερώσει και να προετοιμάσει τους εκπαιδευτικούς για τα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία</p>
<p>Στο σχέδιο δράσης για το Νέο Σχολείο γινόταν αναφορά στις μαθητοκεντρικές μεθόδους διδασκαλίας, στις διαθεματικές προσεγγίσεις, τη συνεργατικότητα, το ευέλικτο μαθησιακό περιβάλλον, τη βιωματική μάθηση, την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και γενικότερα στην αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.</p>	<p>Στην Υπουργική Απόφαση για την λειτουργία των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων δεν γίνεται καμία αναφορά σε παιδαγωγικές μεθόδους ή στο νέο ρόλο του εκπαιδευτικού.</p>
<p>Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ μπορούν να οριστούν μόνο σχολεία με οργανικότητα 12/θέσια.</p>	<p>Ως Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία μπορούν να λειτουργήσουν όλα τα δημοτικά σχολεία με οργανικότητα 4/θέσια και άνω που πληρούν τις αναγκαίες προϋποθέσεις.</p>
<p>Ορίζεται ένας εκπαιδευτικός- Υπεύθυνος Ολοήμερου κλάδου ΠΕ70 (δασκάλων) ο οποίος έχει την ευθύνη για τη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος, για τη σίτιση και την αποχώρηση των μαθητών.</p>	<p>Δεν υπάρχει Υπεύθυνος Ολοήμερου. Ο Σύλλογος Διδασκόντων ορίζει τον εκπαιδευτικό, ο οποίος ανά ημέρα θα είναι Υπεύθυνος Ολοήμερου και θα έχει την ευθύνη για τη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος, για τη σίτιση και την αποχώρηση των μαθητών.</p>

<p>Μπορούν να εγγραφούν όλοι που μαθητές που φοιτούν στο σχολείο μετά από αίτηση των γονέων τους ασχέτως αν αυτοί εργάζονται ή όχι και ο ελάχιστος αριθμός μαθητών για τη λειτουργία του προγράμματος είναι οι 15 μαθητές.</p>	<p>Έχουν τη δυνατότητα εγγραφής όσοι μαθητές το επιθυμούν, μετά από αίτηση των γονέων τους και με την προϋπόθεση να εργάζονται και οι δύο γονείς (στα 5/θέσια και 4/θέσια σχολεία δεν ισχύει αυτή η προϋπόθεση). Ελάχιστος αριθμός μαθητών για τη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος είναι οι 14 μαθητές για τα 6/θέσια και άνω δημοτικά σχολεία και οι 10 μαθητές για τα 5/θέσια και 4/θέσια σχολεία.</p>
<p>Πρωινό ωράριο λειτουργίας : 8:10 - 14:00 για όλες τις τάξεις (7 διδακτικές ώρες)</p> <p>Ωράριο ολοήμερου: 14:00 - 16:15 (1 ώρα σίτισης και 2 διδακτικές ώρες).</p>	<p>Πρωινό ωράριο λειτουργίας : 8:15 - 13:15 για όλες τις τάξεις (6 διδακτικές ώρες) και Ωράριο ολοήμερου: 13:20 - 16:00 (1 ώρα φαγητού και ξεκούρασης και 2 διδακτικές ώρες).</p>

Αλλαγές προκύπτουν και στο αναλυτικό πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων σε σχέση με το αντίστοιχο των ΕΑΕΠ αναφορικά με την κατανομή των διδακτικών ωρών ανά διδακτικό αντικείμενο, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

<p><i>Διδακτικό Αντικείμενο</i></p>	<p><i>Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα</i></p>	<p><i>Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία</i></p>
-------------------------------------	---	---

Θρησκευτικά	2 ώρες στις Γ', Δ, Ε' & ΣΤ'	2 ώρες στις Γ' & Δ' 1 ώρα στις Ε' & ΣΤ'
Γλώσσα	10 ώρες στις Α' & Β' 8 ώρες στις Γ' & Δ' 7 ώρες στις Ε' & ΣΤ'	9 ώρες στις Α' & Β' 8 στις Γ' & Δ' 7 ώρες στις Ε' & ΣΤ'
Μελέτη Περιβάλλοντος	4 ώρες στις Α' & Β' 3 ώρες στις Γ' & Δ'	4 ώρες στις Α' & Β' 2 ώρες στις Γ' & Δ'
Φυσική Αγωγή	4 ώρες στις Α', Β, Γ', & Δ' 2 ώρες στις Ε' και ΣΤ'	3 ώρες στις Α', Β', Γ', & Δ' 2 ώρες στις Ε' και ΣΤ'
Αγγλικά	2 ώρες στις Α' & Β' 4 ώρες στις Γ', Δ', Ε & ΣΤ'	1 ώρα στις Α' & Β' 3 ώρες στις Γ', Δ', Ε & ΣΤ'
Τ.Π.Ε.	2 ώρες σε όλες τις τάξεις	1 ώρα σε όλες τις τάξεις
Ευέλικτη Ζώνη	3 ώρες στις Α', Β', Γ' & Δ' 1 ώρα στις Ε' & ΣΤ'	3 ώρες στις Α' & Β' 2 ώρες στις τάξεις Γ' & Δ'
Αισθητική Αγωγή:Εικαστικά	2 ώρες στις Α' & Β' 1 ώρα στις Γ', Δ', Ε' & ΣΤ'	2 ώρες στις Α' & Β' 1 ώρα στις Γ', Δ', Ε' & ΣΤ'

Μουσική	2 ώρες στις Α΄ & Β΄ 1 ώρα στις Γ΄, Δ΄, Ε΄ & ΣΤ	1 ώρα σε όλες τις τάξεις
Θεατρική Αγωγή	1 ώρα σε όλες τις τάξεις	1 ώρα στις Α΄, Β΄, Γ΄ & Δ΄

Η διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων της Αισθητικής Αγωγής, της Φυσικής Αγωγής, των ΤΠΕ και της Ξένης Γλώσσας στο νέο ωρολόγιο πρόγραμμα ανατίθεται σε εκπαιδευτικούς των αντίστοιχων ειδικοτήτων. Σε περιπτώσεις αδυναμίας κάλυψης του προγράμματος από εκπαιδευτικούς των αντίστοιχων ειδικοτήτων, η διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων της Αισθητικής Αγωγής και της Φυσικής Αγωγής δύναται να ανατεθεί σε εκπαιδευτικούς του κλάδου ΠΕ70. Ειδικότερα για τα 4/θέσια και 5/θέσια Δημοτικά Σχολεία η διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου των ΤΠΕ, σε περιπτώσεις αδυναμίας κάλυψης του ωρολογίου προγράμματος από εκπαιδευτικούς της αντίστοιχης ειδικότητας, δύναται να ανατεθεί σε εκπαιδευτικούς του κλάδου ΠΕ70 οι οποίοι διαθέτουν πιστοποίηση Β΄ επιπέδου.

Στα διδακτικά αντικείμενα των Μαθηματικών, της Ιστορίας, της Γεωγραφίας, των Φυσικών, της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής και της Β΄ Ξένης Γλώσσας δεν υπήρξε κάποια τροποποίηση στο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκαλίας

Κριτικές απόψεις για τα ολόήμερα δημοτικά σχολεία με ΕΑΕΠ

Τα Ολόήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ αποτελούν τη σημαντικότερη μεταρρύθμιση στο δημοτικό σχολείο τα τελευταία χρόνια. Στοχεύουν στη δημιουργία ενός σχολείου που ανταποκρίνεται στις σύγχρονες εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες αναβαθμίζοντας αντικείμενα, όπως η μουσική, η θεατρική αγωγή, τα εικαστικά, η πληροφορική. Είναι ένα σύγχρονο σχολείο που αποσκοπεί στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, προωθεί την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, την εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες και την διδασκαλία των

ξένων γλωσσών. Μετά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας τους, ωστόσο, επιβεβαιώνονται οι προβληματισμοί και οι ενστάσεις του κλάδου των εκπαιδευτικών για την δυνατότητα ορθής λειτουργίας των ολοήμερων σχολείων με ΕΑΕΠ.

Κυριότερο πρόβλημα για την λειτουργία των σχολείων αποτελεί η υποχρηματοδότηση της παιδείας και η οικονομική ασφυξία των σχολείων καθώς οι σχολικές επιτροπές εξαιτίας της σταδιακής μείωσης της χρηματοδότησης των σχολείων δεν μπορούν να καλύψουν βασικά λειτουργικά έξοδα, όπως πετρέλαιο θέρμανσης, χαρτί φωτοτυπικού και είδη καθαριότητας. (Σύλλογος εκπαιδευτικών ΠΕ «Ο Αριστοτέλης», 2011).

Σημαντικό, επίσης, είναι το θέμα στελέχωσης των σχολείων με εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων για τη διδασκαλία των νέων γνωστικών αντικειμένων που εισήχθησαν στα ολοήμερα σχολεία με ΕΑΕΠ. Οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων εργάζονται μέσω ΕΣΠΑ και η καθυστερημένη πρόσληψή τους δημιουργεί λειτουργικά θάματα στα σχολεία όπως η αδυναμία σύνταξης ωρολογίου προγράμματος (Δίκτυο Κριτικής στην Εκπαίδευση, 2014).

Έντονη ήταν και η αντίδραση των εκπαιδευτικών στην διοργάνωση σεμιναρίων για την επιμόρφωσή τους στα νέα Προγράμματα Σπουδών από τους σχολικούς συμβούλους κάθε περιφέρειας στα πλαίσια του «Νέου Σχολείου», καθώς ο χρόνος διεξαγωγής τους ήταν εκτός του εργασιακού ωραρίου των εκπαιδευτικών. Μετά από έντονες αντιδράσεις και σαφή άρνηση του συνόλου των εκπαιδευτικών να τα παρακολουθήσουν η υλοποίησή τους μεταφέρθηκε σε χρόνο εντός του εργασιακού ωραρίου. (Κοινή ανακοίνωση των συλλόγων Π.Ε. «Ο Αριστοτέλης», «Α΄ Αθήνας», Αιγάλεω, «Αμαρουσίου», Άνω Λιοσίων-Ζεφυρίου-Φυλής, «Γλυνός», Γλυφάδας-Βούλας-Βάρης-Βουλιαγμένης, Κορυδαλλού-Αγίας Βαρβάρας, «Παρθενώνας», Δυτικής Αττικής, Κερατσινίου-Περάματος «Νίκος Πλουμπίδης, Πειραιά «Η Πρόοδος», 2012).

Ο Σύλλογος Εκπαιδευτικών Π.Ε. «Ο Περικλής», σε ανακοίνωσή του το 2014 χαρακτηρίζει τα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με ΕΑΕΠ ως εχθρικά απέναντι στην παιδική ηλικία λόγω του διευρυμένου ωραρίου τους (8:15 έως τις 14:00) αλλά και λόγω της σχολειοποίησης της ζωής του παιδιού, καθώς το επιβαρυνόμενο με δραστηριότητες εντός και εκτός του σχολείου πρόγραμμά του περιορίζει σημαντικά τον ελεύθερο χρόνο του. Αρνητική αναφορά γίνεται και στη γυμνασιοποίηση του

δημοτικού σχολείου με τη συνεχή εναλλαγή εκπαιδευτικών στην τάξη, γεγονός που καθιστά δύσκολη, κυρίως για τις μικρές ηλικίες, την οικοδόμηση μιας υγιούς παιδαγωγικής σχέσης ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές αλλά και στον μεγάλο όγκο της ύλης που πρέπει να καλυφθεί, κυρίως για τους μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων.

Σοβαρές αντιρρήσεις εκφράστηκαν από τους εκπαιδευτικούς και για το περιεχόμενο, τους στόχους και τον τρόπο λειτουργίας του νέου θεσμού. Είναι ένα σχολείο που κατακερματίζει τη γνώση, εντατικοποιεί τους ήδη εξοντωτικούς ρυθμούς μάθησης χωρίς κανένα σεβασμό στην παιδικότητα, διαλύει κάθε ιστό συλλογικότητας, αφαιρεί κάθε περιθώριο αυτονομίας και ελέγχου της σχολικής καθημερινότητας από τον εκπαιδευτικό. Στα σχολεία με ΕΑΕΠ η τσάντα όχι μόνο δε μένει στο σχολείο, όπως ισχυριζόταν το Υπουργείο, αντιθέτως επιστρέφει ακόμη πιο βαριά στο σπίτι (Α΄ Σύλλογος Αθηνών Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, 2013). Γενικότερα ο συγκεκριμένος τύπος σχολείου εγείρει πληθώρα παιδαγωγικών ζητημάτων με αφορμή τη δομή του και το περιεχόμενο της λειτουργίας του (Σύλλογος εκπαιδευτικών Π.Ε «Ο Αριστοτέλης», 2013).

Ο Κουμέντος το 2016 κάνοντας μια ανασκόπηση στο θεσμό του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου με ΕΑΕΠ και αναζητώντας τα εμπόδια και τις δυσκολίες εφαρμογής του προγράμματος αναλύει το θεσμό από μια διαφορετική οπτική γωνία και καταλήγει ότι *«παρά τη θετική ανταπόκριση του προγράμματος ΕΑΕΠ από τους μαθητές και τους γονείς, οι καινοτομίες τις οποίες εισάγει το νέο πρόγραμμα ολοήμερου ΕΑΕΠ, κατά την εφαρμογή τους, προσέκρουσαν και προσκρούουν σε σειρά προβλημάτων και εμποδίων με κυριότερα εκείνα που αφορούν την εφαρμογή του προγράμματος σε σχέση με προϋπάρχουσες στάσεις, αντιλήψεις και πρακτικές των εκπαιδευτικών. Ο εκπαιδευτικός είναι το κλειδί της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Κανένα εκπαιδευτικό σύστημα δεν μπορεί να επιτύχει τους στόχους του, εάν οι εκπαιδευτικοί δεν δίνουν καθημερινά τον καλύτερο εαυτό τους μέσα στη τάξη»*.

Κατά γενική ομολογία οι σύλλογοι εκπαιδευτικών σε όλη την επικράτεια αντιμετώπισαν εξ' αρχής με καχυποψία και προβληματισμό το νέο θεσμό. Τα προβλήματα για τα οποία οι εκπαιδευτικοί εξέφραζαν τις ανησυχίες τους έκαναν την εμφάνισή τους από τον πρώτο κιόλας χρόνο υλοποίησης του νέου εγχειρήματος. Ανεπαρκής και προβληματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, καθυστερημένη και

ελλιπής πρόσληψη εκπαιδευτικών ειδικοτήτων, διευρυμένο ωράριο διδασκαλίας και επιβαρυνόμενο με δραστηριότητες πρόγραμμα των μικρών μαθητών που οδηγεί στην εξουθένωσή τους, αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών με εντατικοποίηση της γνώσης και εξοντωτικούς ρυθμούς μάθησης είναι κάποια από τα εμπόδια και τις δυσκολίες που είχαν επισημανθεί από τους συλλόγους των εκπαιδευτικών και δυστυχώς επιβεβαιώθηκαν κατά την εφαρμογή του νέου θεσμού. Η εισαγωγή μιας τέτοιας καινοτομίας απαιτεί εκ βάθρων προετοιμασία και αλλαγή πρώτα σε στάσεις και παγιωμένες αντιλήψεις όλων των εμπλεκόμενων στη διαδικασία της αλλαγής φορέων και έπειτα σε πρακτική και σταδιακή εφαρμογή της στους σχολικούς οργανισμούς.

Κριτικές απόψεις για τα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία

Η κατάργηση των κλασικών ολοήμερων σχολείων αλλά και των σχολείων με ΕΑΕΠ το 2016 και η εισαγωγή του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Σχολείου προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στον πολιτικό και εκπαιδευτικό κόσμο της χώρας. Ενώ ο Υπουργός Παιδείας δήλωνε ότι *«η κυβέρνηση προχωρά στη δημιουργία ενιαίου τύπου ολοήμερου –τονίζω ολοήμερου- δημοτικού σχολείου σε ολόκληρη τη χώρα»* και πως *«στο νέο, ενιαίου τύπου ολοήμερο δημοτικό σχολείο, όλα τα παιδιά θα διδάσκονται διδακτικά αντικείμενα που μέχρι σήμερα προσφέρονταν μόνο στο 1/3 των δημοτικών σχολείων. Το νέο δημοτικό θα είναι πιο πλούσιο για όλα τα παιδιά. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση προχωρά και έχει ως στόχο ένα σχολείο με ποιότητα και ισότητα»*, η αντιπολίτευση ασκούσε έντονη κριτική στην κυβέρνηση. Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις εκπροσώπων πολιτικών κομμάτων στις οποίες αναφέρεται ότι απαξιώνεται στην πράξη ο δημιουργικός και πολύ χρήσιμος θεσμός του ολοήμερου σχολείου, ότι τα παιδιά της μέσης οικογένειας εργαζομένων στερούνται τη δυνατότητα ενίσχυσης των δεξιοτήτων τους και γενικότερα το επίπεδο της μόρφωσης που προσφέρεται από το δημόσιο σχολείο οδηγείται διαρκώς και προς τα κάτω. Θεωρείται ότι η κατάργηση των ΕΑΕΠ γίνεται με απώτερο σκοπό να εξοικονομηθούν θέσεις δασκάλων προκειμένου να καλυφθούν τα κενά σε εκπαιδευτικούς και να προσληφθούν όσο το δυνατόν λιγότεροι αναπληρωτές. Η απόφαση του Υπουργείου Παιδείας να δημιουργήσει το Ενιαίου Τύπου Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο χαρακτηρίζεται ως *«απαράδεκτη»* ενέργεια από πολιτικούς κύκλους.

«Με την κατάργηση και των δημοτικών σχολείων ΕΑΕΠ (Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος) η κυβέρνηση συνεχίζει την παράδοση του ζηλώματος των επιτυχημένων θεσμών στην Παιδεία». (www.ant1news.gr)

Η απάντηση του Υπουργού Παιδείας σε όλες αυτές τις κριτικές ήταν άμεση:

«Το ολοήμερο σχολείο όχι μόνο δεν καταργείται, αλλά αναβαθμίζεται και επεκτείνεται. Το ολοήμερο σχολείο αλλάζει επί τα βελτίω. Επεκτείνεται με ειδικότητες, με πλούσιο πρόγραμμα σε όλη την Ελλάδα, γιατί τώρα μόνο το 1/3 των δημοτικών σχολείων είχε ειδικότητες όπως είναι η πληροφορική». (www.capital.gr)

Ο Πρόεδρος του ΙΕΠ κος Γεράσιμος Κουζέλης σε άρθρο του στην εφημερίδα Αυγή αναλύει την γενικότερη φιλοσοφία που διέπει τις προτάσεις του ΙΕΠ αναφορικά με την καθιέρωση του νέου τύπου ολοήμερου σχολείου. Κύριο άξονα των προτάσεων που κατέθεσε το ΙΕΠ προς το υπουργείο αποτέλεσαν «η ενίσχυση της δημοκρατικής φυσιογνωμίας του σχολείου, της οργάνωσης και δομής του, των σχέσεων που το διέπουν και των προγραμμάτων σπουδών του». Στην ίδια λογική διαμορφώθηκαν και οι εισηγήσεις για τις ενδοσχολικές λειτουργίες, τον εμπλουτισμό του ρόλου του Συλλόγου Διδασκόντων, τις αλλαγές περιεχομένου στα προγράμματα και στα υλικά. Στο πλαίσιο αυτό ανήκουν και οι προτάσεις για την καθιέρωση ενιαίου τύπου ολοήμερου δημοτικού σχολείου.

Ωστόσο, αλλαγές στα αναλυτικά και στα ωρολόγια προγράμματα σπουδών, όπως η μείωση των ωρών της Ευέλικτης Ζώνης, της Φυσικής Αγωγής, της Πληροφορικής, της Μουσικής και της Θεατρικής Αγωγής άλλαξαν τον προσανατολισμό του ωρολογίου προγράμματος με την υπερίσχυση των λεγόμενων ακαδημαϊκών μαθημάτων, έναντι των καινοτόμων. Ταυτόχρονα συμπίεσαν τον ευέλικτο διαθέσιμο χρόνο διδασκαλίας των εκπαιδευτικών και περιορίσαν το χρόνο δημιουργικών δραστηριοτήτων, έκφρασης και χαράς των μικρών μαθητών. Δηλαδή έχουμε επιστροφή σε παραδοσιακές, συντηρητικές εκπαιδευτικές του παρελθόντος. (Κουμέντος, 2017). Κατά τον ίδιο τρόπο και οι αλλαγές στο ωράριο λειτουργίας του ολοήμερου προγράμματος προκάλεσε σφοδρές αντιδράσεις από την πλευρά των δασκάλων καθώς περιορίστηκε ο χρόνος Μελέτης-Προετοιμασίας των μαθητών σε μία διδακτική ώρα. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την καθημερινή εναλλαγή εκπαιδευτικών στο ολοήμερο πρόγραμμα αποτρέπει τη δημιουργία θετικού παιδαγωγικού κλίματος και καθιστά μη αποτελεσματικό το ολοήμερο πρόγραμμα. Ο

εκάστοτε δάσκαλος που μπαίνει στο ολοήμερο τμήμα μία φορά την εβδομάδα και για 45 λεπτά της ώρας δεν είναι δυνατόν να μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά ένα μαθητή. Δεν έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει την εξελικτική του πορεία και να βρίσκεται δίπλα στο μαθητή όταν τον χρειάζεται. Χάνεται με τον τρόπο αυτό και ο αρχικός παιδαγωγικός ρόλος του ολοήμερου σχολείου αλλά και ο κοινωνικός του ρόλος στερώντας από τους μαθητές, οι οποίοι ζουν σήμερα σε δυσμενείς κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες δυνατότητες εμπλουτισμού των γνώσεών τους.

«Το σύγχρονο σχολείο οφείλει να ανταποκριθεί και να προσφέρει στο παιδί δυνατότητες περισσότερες μάλλον από εκείνες που προσέφερε στο παρελθόν. Όχι λιγότερες, περιορίζοντας και συρρικνώνοντας το κάθε τι και υποστηρίζοντας, ότι τούτο γίνεται για λόγους παιδαγωγικούς» (www.alfavita.gr).

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι ο προτεινόμενος ενιαίος τύπος ολοήμερου δημοτικού σχολείου αφορά μόνο το ωράριο λειτουργίας του και εκτιμούν ότι πραγματικός στόχος του υπουργείου είναι η πρόσληψη όσο το δυνατόν λιγότερων αναπληρωτών. Όπως ανέφερε σε δηλώσεις του στην «Εφημερίδα των Συντακτών» ο πρόεδρος της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας «Σαφέστατα στόχος είναι να προσληφθούν όσο το δυνατόν λιγότεροι αναπληρωτές καθώς μόνο και μόνο από τα ΕΑΕΠ και την εκεί μείωση του ωραρίου «εξοικονομούνται» χοντρικά 3.500 εκπαιδευτικοί. Δεν μιλάμε λοιπόν για καινοτομία αλλά για διαχείριση των κενών».

Ομοίως, ο Α΄ Σύλλογος Αθηνών ΠΕ σε δελτίο τύπου για τον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου αναφέρει ότι βασικό κριτήριο της κυβέρνησης για την εφαρμογή του νέου τύπου ολοήμερου σχολείου είναι οι μνημονιακές οικονομικές δεσμεύσεις, τις οποίες προσπαθεί να υλοποιήσει με περικοπές σε σχολεία, εκπαιδευτικούς, μαθητές και χρηματοδότηση και επικεντρώνεται στους μηδενικούς διορισμούς εκπαιδευτικών, την εργασιακή ομηρία των αναπληρωτών εκπαιδευτικών αλλά και την εργασιακή ευελιξία των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων που οδηγεί «σε μια εκπαιδευτική πραγματικότητα όπου οι πάντες μπορούν να διδάσκουν τα πάντα ανεξάρτητα από το βασικό πτυχίο που έχουν πάρει και τα επαγγελματικά δικαιώματα που απορρέουν από αυτό».

Έντονες αντιδράσεις εκφράστηκαν και για τις προϋποθέσεις λειτουργίας του ολοήμερου προγράμματος των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων καθώς για την εγγραφή των μαθητών στο ολοήμερο πρόγραμμα απαιτείται βεβαίωση πως και οι δύο γονείς είναι εργαζόμενοι.

«Στη μνημονιακή Ελλάδα όπου οι λαϊκές οικογένειες μετρούν τουλάχιστον έναν άνεργο ή υποαπασχολούμενο, είναι φανερό πως το μέτρο αυτό –αν τελικά εφαρμοστεί- θα μειώσει σημαντικά τα τμήματα των ολοήμερων σχολείων» (www.ergatikosagwnas.gr).

Στο ίδιο μήκος κύματος και ο Σύλλογος Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης “Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ” τονίζει ότι ο νέος θεσμός καταργεί επί της ουσίας, την πλειοψηφία των ολοήμερων τμημάτων των Δημοτικών Σχολείων, αφού θέτει ως προϋπόθεση στο ολοήμερο πρόγραμμα να γράφονται και να φοιτούν οι μαθητές των οποίων και οι δύο γονείς είναι εργαζόμενοι, προσκομίζοντας σχετική βεβαίωση του φορέα εργασίας τους, σε μια εποχή όταν η ανεργία βρίσκεται σε τόσο υψηλά επίπεδα και πολλές οικογένειες οδηγούνται στην εξαθλίωση.

Η έρευνα

Έπειτα από την καταγραφή, μελέτη και ανάλυση όλων των στοιχείων που προαναφέρθηκαν προέκυψε ένας έντονος προβληματισμός αλλά και μια σειρά από ερωτήματα σχετικά με την μετάβαση από τα δημοτικά σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα στα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία και κυρίως η ανάγκη να διερευνηθούν οι απόψεις των άμεσα εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία, των ίδιων των εκπαιδευτικών που κλήθηκαν να ασκήσουν τα διδακτικά τους καθήκοντα εφαρμόζοντας τις επιταγές και των δύο σχολικών τύπων. Προκειμένου να διερευνήσουμε ενδελεχώς τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών επιλέξαμε την ποιοτική έρευνα καθώς θεωρείται ως “ζεστή” έρευνα, γιατί ενδιαφέρεται, κατ’ εξοχήν, για τις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων, τις προσωπικές αξίες, τις σκέψεις, τις πεποιθήσεις, τις στάσεις κλπ. Και επιχειρεί να φέρει σε φως πλούσια δεδομένα, από τα οποία αντανακλώνται όλα τα παραπάνω στοιχεία (Αθανασίου, 2000). Η ποιοτική έρευνα είναι μια δημιουργική διαδικασία και έργο της είναι η ανάλυση και η σύνθεση ώστε τα δεδομένα να αποκτήσουν νόημα και να ανταποκριθούν στις ανάγκες της έρευνας.

Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών που έχουν εργαστεί και στους δύο τύπους σχολείων σχετικά με την μετάβαση από το δημοτικό σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) στον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου (ΕΤΟΔΣ). Οι επιμέρους στόχοι είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών όσον αφορά στα θετικά και στα αρνητικά σημεία του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου τόσο στο πρωινό πρόγραμμα όσο και στο μεταμεσημβρινό πρόγραμμά του, καθώς και οι προτάσεις τους για τη βελτίωση της λειτουργίας του δημοτικού σχολείου. Προέκυψαν λοιπόν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

1. Πώς ερμηνεύουν οι εκπαιδευτικοί την κατάργηση των σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και την μετεξέλιξή τους σε Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία;

2. Πώς αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί τις αλλαγές στο ωρολόγιο και στο αναλυτικό πρόγραμμα της μεταμεσημβρινής ζώνης των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων και ειδικότερα όσον αφορά:

α) την ελάττωση των ωρών προετοιμασίας και μελέτης και

β) την κατάργηση του υπεύθυνου ολοήμερου και την καθημερινή εναλλαγή εκπαιδευτικών στο ολόημερο πρόγραμμα

3. Πώς αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί τις αλλαγές στο ωρολόγιο και στο αναλυτικό πρόγραμμα της πρωινής ζώνης των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων;

4. Ποιά είναι –σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς- τα υπέρ και τα κατά του νέου, Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου;

5. Τι έχουν να προτείνουν οι εκπαιδευτικοί για τη βελτίωση της λειτουργίας του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου;

Το δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 15 εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που εργάζονται σε σχολεία της Μαγνησίας. Το δείγμα ήταν τυχαίο, τέθηκαν, όμως, δύο προϋποθέσεις, προκειμένου να εξυπηρετηθούν καλύτερα οι σκοποί της έρευνας: α) οι εκπαιδευτικοί να έχουν εργαστεί σε σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και β) να έχουν εργαστεί στο ολόημερο πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων έτσι ώστε να έχουν μια ολοκληρωμένη άποψη για τη λειτουργία και των δύο τύπων σχολείων, πρωινή και μεταμεσημβρινή. Αρχικά ζητήθηκαν από τους συμμετέχοντες κάποια δημογραφικά στοιχεία, από τα οποία προέκυψαν τα εξής:

Όσον αφορά στο φύλο, 2 εκπαιδευτικοί είναι άντρες και 13 γυναίκες.

Ως προς την ηλικία, 5 εκπαιδευτικοί ανήκουν στην κατηγορία 31-40 ετών, 5 εκπαιδευτικοί στην κατηγορία 41-50 ετών και 5 εκπαιδευτικοί στην κατηγορία 51 και άνω.

Αναφορικά με την ειδικότητα, 13 εκπαιδευτικοί είναι Δάσκαλοι/ες ενώ 2 εκπαιδευτικοί είναι Αγγλικής Γλώσσας.

Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (14) είναι μόνιμοι, καθώς μόνο 1 εκπαιδευτικός είναι αναπληρωτής.

Από τους 15 εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην έρευνα οι 5 εκπαιδευτικοί έχουν το βασικό πτυχίο, όσον αφορά στις σπουδές τους, οι 3 εκπαιδευτικοί έχουν μεταπτυχιακό, οι 2 εκπαιδευτικοί έχουν δεύτερο πτυχίο, οι 4 εκπαιδευτικοί έχουν την εξομοίωση και 1 εκπαιδευτικός έχει και δεύτερο πτυχίο και μεταπτυχιακό.

Τα έτη υπηρεσίας των εκπαιδευτικών ομαδοποιούνται σε 4 κατηγορίες: 1-10 έτη υπηρεσίας, 11-20 έτη υπηρεσίας, 21-30 έτη υπηρεσίας και 30 και άνω έτη υπηρεσίας. Από τους 15 εκπαιδευτικούς 1 εκπαιδευτικός ανήκει στην κατηγορία 1-10 έτη υπηρεσίας, 8 εκπαιδευτικοί ανήκουν στην κατηγορία 11-20 έτη υπηρεσίας, 5 εκπαιδευτικοί ανήκουν στην κατηγορία 21-30 έτη υπηρεσίας και 1 εκπαιδευτικός έχει πάνω από 30 έτη υπηρεσίας.

Όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα είχαν εργαστεί στο παρελθόν σε σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και πιο συγκεκριμένα: 3 εκπαιδευτικοί έχουν 2 έτη υπηρεσίας σε ΕΑΕΠ, 4 εκπαιδευτικοί έχουν 3 έτη υπηρεσίας σε ΕΑΕΠ, 2 εκπαιδευτικοί έχουν 4 έτη υπηρεσίας σε ΕΑΕΠ, 2 εκπαιδευτικοί έχουν 5 έτη υπηρεσίας σε ΕΑΕΠ και 4 εκπαιδευτικοί έχουν 6 έτη υπηρεσίας σε ΕΑΕΠ.

Ερευνητικό εργαλείο

Το ερευνητικό εργαλείο που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνάς μας είναι η ημιδομημένη συνέντευξη. Χαρακτηριστικό αυτού του είδους συνέντευξης είναι ότι ο ερευνητής δεν χρησιμοποιεί αυστηρά δομημένες ερωτήσεις. Δίνει κάθε φορά ένα ερέθισμα και το υποκείμενο αφήνεται να εκφράσει ελεύθερα και αβίαστα τις όποιες σκέψεις, εμπειρίες, συναισθήματα, στάσεις, κτλ θέλει για τα θέματα που διερωτάται (Αθανασίου, 2000). Η ημιδομημένη συνέντευξη είναι μια ανοιχτή κατάσταση που

χαρακτηρίζεται από ευελιξία και ελευθερία (Cohen, Manion & Morrison, 2008). Οι ερωτήσεις διαμορφώνονται με βάση τους ερευνητικούς σκοπούς αλλά το περιεχόμενο, η σειρά και η διατύπωσή τους εξαρτάται από τον ερευνητή. Τίποτε δε γίνεται απρογραμμάτιστα και στην τύχη καθώς υπάρχουν σαφείς ενότητες και στόχοι που θα πρέπει να διερευνηθούν. Το περιεχόμενο, δηλαδή, της συνέντευξης είναι εστιασμένο σε θεματικές ενότητες.

Στην πρώτη ενότητα της συνέντευξης καταγράφονται κάποια δημογραφικά στοιχεία των υποκειμένων, τα οποία μας βοηθούν να αποκτήσουμε μια πρώτη εικόνα για το εργασιακό τους υπόβαθρο και στη συνέχεια ακολουθούν οι ερωτήσεις χωρισμένες σε τρεις θεματικές ενότητες. Στο τέλος ο ερευνητής ζητά από τα υποκείμενα τις προτάσεις τους πάνω στο θέμα που διερευνάται.

Η πρώτη θεματική ενότητα αποτελείται από 6 ερωτήματα και υποερωτήματα αυτών και αφορά στο ολοήμερο πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων και πιο συγκεκριμένα στις αιτίες αλλά και τις επιπτώσεις που είχαν:

- α. ο περιορισμός του ολοήμερου προγράμματος σε 2 διδακτικές ώρες ημερησίως
- β. ο περιορισμός της μελέτης – προετοιμασίας σε 1 διδακτική ώρα ημερησίως
- γ. η κατάργηση του εκπαιδευτικού- υπεύθυνου ολοήμερου και
- δ. η καθημερινή εναλλαγή των εκπαιδευτικών στο ολοήμερο πρόγραμμα

Η δεύτερη θεματική ενότητα αποτελείται από 4 ερωτήματα και υποερωτήματα αυτών και αφορά στις διαφορές ανάμεσα στα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και στα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία και πιο συγκεκριμένα αναφέρεται στις διαφορές ως προς:

- α. το ωράριο λειτουργίας των δύο τύπων σχολείων
- β. το αναλυτικό πρόγραμμα και
- γ. την συνεχή εναλλαγή εκπαιδευτικών στο πρωινό πρόγραμμα

Η τρίτη ενότητα καλύπτει ένα ερώτημα και αφορά στα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του νέου θεσμού και τις προσωπικές προτιμήσεις των υποκειμένων.

Στο τέλος της συνέντευξης ο ερευνητής ζητά από τα υποκείμενα να εντοπίσουν ελλείψεις και να προτείνουν διορθώσεις και αλλαγές προκειμένου η λειτουργία του νέου θεσμού να βελτιωθεί και το σχολείο να γίνει καλύτερο.

Η διαδικασία

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τους μήνες Μάιο και Ιούνιο του έτους 2019. Αφού διατυπώθηκε ο σκοπός της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα σχεδιάστηκε ο οδηγός συνέντευξης και πραγματοποιήθηκε μια δοκιμαστική συνέντευξη με εκπαιδευτικό σχολείου εκτός Μαγνησίας, προκειμένου να διαπιστωθούν τυχόν παραλείψεις ή αδυναμίες του οδηγού συνέντευξης. Στη συνέχεια και μετά από τηλεφωνική επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς, όπου αναφερθήκαμε στους στόχους της έρευνας και στα κριτήρια της επιλογής τους, πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις σε χώρο επιλογής του εκπαιδευτικού, στις περισσότερες περιπτώσεις σε χώρο του σχολείου, συνήθως μετά το τέλος του υποχρεωτικού ωραρίου των εκπαιδευτικών, για να υπάρχει ευχέρεια χρόνου. Οι συνεντεύξεις είχαν διάρκεια κατά μέσο όρο 20-30 λεπτά. Οι συζητήσεις ηχογραφήθηκαν, με τη συναίνεση των εκπαιδευτικών, και έπειτα απομαγνητοφωνήθηκαν, ταξινομήθηκαν σε θεματικές ενότητες και ακολούθησε η ανάλυση των ευρημάτων.

Δυσκολίες κατά τη διεξαγωγή της έρευνας

Ένα σημαντικό πρόβλημα που προέκυψε στο αρχικό στάδιο της έρευνας ήταν η επιλογή των εκπαιδευτικών που θα αποτελέσουν το δείγμα της έρευνας, καθώς έπρεπε να πληρούνται δύο βασικά κριτήρια: α. να έχουν εργαστεί κατά το παρελθόν σε σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και β. να έχουν εργαστεί στο ολόημερο πρόγραμμα του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου προκειμένου να έχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για τη λειτουργία των δύο τύπων σχολείων και να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στα ερωτήματα που θα τους τεθούν. Οι δύο αυτές προϋποθέσεις περιορίσαν αρκετά τον αριθμό των διαθέσιμων εκπαιδευτικών λαμβάνοντας υπόψη ότι: α) τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα ήταν λίγα σε αριθμό, σε σχέση με το σύνολο των σχολείων του νομού, β) τις μετακινήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις των εκπαιδευτικών σε ετήσια βάση και γ) το γεγονός ότι σε πολλά σχολεία, αν και έχει καταργηθεί ο

θεσμός του υπεύθυνου ολοήμερου, δεν πραγματοποιείται καθημερινή εναλλαγή εκπαιδευτικών στο ολόημερο πρόγραμμα, αλλά το αναλαμβάνει εξ' ολοκλήρου ο ίδιος εκπαιδευτικός σε καθημερινή βάση. Εντούτοις, αφού βρέθηκαν οι εκπαιδευτικοί που πληρούσαν τα κριτήρια, δέχθηκαν με προθυμία να συμμετέχουν στην διεξαγωγή της έρευνας και να μοιραστούν με τον ερευνητή τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τις απόψεις τους.

Ανάλυση συνεντεύξεων

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας ακολουθεί την δομή των τεσσάρων θεματικών ενοτήτων με τις υποενοτήτες τους όπως παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα και υποστηρίζεται με την παράθεση αντίστοιχων αποσπασμάτων από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών. Τα αποσπάσματα που προέρχονται από τις συνεντεύξεις συνοδεύονται από τις ενδείξεις Y1 ως Y15, που παραπέμπουν σε κάθε έναν από τους δεκαπέντε εκπαιδευτικούς που παραχώρησαν την συνέντευξη. Παράλληλα, γίνεται ανάλυση και ερμηνεία των συγκεκριμένων ευρημάτων, σε σχέση και με τους στόχους της έρευνας.

Θεματική ενότητα	Υποενοότητα	Ερωτήματα
Το ολόημερο πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων	Ο περιορισμός του ολόημερου προγράμματος σε 2 διδακτικές ώρες ημερησίως	Κριτική
		Αιτίες
		Μέτρα βελτίωσης
	Το ολόημερο πρόγραμμα ως χώρος φύλαξης των παιδιών	Αιτίες
	Ο περιορισμός της μελέτης – προετοιμασίας σε 1 διδακτική ώρα ημερησίως	Κριτική
		Μέτρα βελτίωσης
		Αιτίες
	Η κατάργηση του εκπαιδευτικού- υπεύθυνου ολοήμερου	Επιπτώσεις
		Αντιδράσεις/στάσεις γονέων σύμφωνα με

		τους εκπαιδευτικούς
		Προτάσεις
	Η καθημερινή μετακίνηση των εκπαιδευτικών από το πρωινό στο μεταμεσημβρινό/ολοήμερο πρόγραμμα	Αναπροσαρμογές ως προς την ανάθεση των κατ' οίκον εργασιών
		Ποιότητα προετοιμασίας-μελέτης
	Ικανοποίηση εκπαιδευτικών	Προτάσεις βελτίωσης
<p>Διαφορές ανάμεσα στα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και στα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία</p>	<p>Το ωράριο λειτουργίας των δύο τύπων σχολείων</p>	Κριτική
		Άποψη γονέων
		Ελεύθερος χρόνος
	<p>Το αναλυτικό πρόγραμμα</p>	Κριτική
		Αίτιες μείωσης ωρών ειδικοτήτων
		Ακαδημαϊκός χαρακτήρας του σχολείου
<p>Γυμνασιοποίηση του δημοτικού σχολείου</p>	Κριτική	
	<p>Διαφορές ανάμεσα στους δύο τύπους σχολείων αναφορικά με την εναλλαγή εκπαιδευτικών στις τάξεις</p>	

		Προτάσεις	
Υπέρ και κατά του νέου θεσμού	Ικανοποίηση και προτιμήσεις εκπαιδευτικών		
	Πλεονεκτήματα Τύπου Δημοτικών Σχολείων		Ενιαίου Ολοήμερων
	Μειονεκτήματα Τύπου Δημοτικών Σχολείων		Ενιαίου Ολοήμερων
Προτάσεις			

A. Το ολοήμερο πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων

A1. Ο περιορισμός του ολοήμερου προγράμματος σε 2 διδακτικές ώρες ημερησίως

A.1.1. Κριτική

Η μεγάλη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, οι 13 από τους 15, θεωρεί ότι ο περιορισμός του ολοήμερου προγράμματος σε δύο διδακτικές ώρες ημερησίως υποβάθμισε τον ρόλο του ολοήμερου προγράμματος, καθώς ο χρόνος δεν είναι αρκετός για να ολοκληρώσουν τα παιδιά τις υποχρεώσεις τους για την επόμενη μέρα, ο ρόλος του δασκάλου έχει πλέον αλλάξει και έχει επωμιστεί αρμοδιότητες που θεωρούνται πέραν των καθηκόντων του και η καθημερινή εναλλαγή των εκπαιδευτικών στο ολοήμερο πρόγραμμα έχει προκαλέσει αναστάτωση και αποδιοργάνωση στα παιδιά.

«Ο περιορισμός του ολοήμερου προγράμματος σε δύο διδακτικές ώρες ημερησίως υποβάθμισε τον ρόλο του ολοήμερου σχολείου, διότι λειτουργεί συνήθως ως προετοιμασία των μαθημάτων των μαθητών και όχι ως καινούρια γνώση. Επιπλέον, ο εκπαιδευτικός έχει πολλαπλό ρόλο, καθώς πλέον ζεσταίνει και σερβίρει το φαγητό στους μαθητές, τους προσέχει και τους διαβάζει». (Y1)

«Κατ' αρχήν είναι λίγες οι ώρες μελέτης και κατά δεύτερον μπαίνουν διαφορετικοί δάσκαλοι που δε γνωρίζουν τις ανάγκες των παιδιών». (Y5)

«Εννοείται ότι τον υποβάθμισε, κατ' αρχάς δεν προλαβαίνουν να διαβάσουν, να κάνουν την προετοιμασία για την επόμενη μέρα, και μόνο για αυτό σίγουρα τον υποβάθμισε». (Y6)

Ένας εκπαιδευτικός ανέφερε ότι ναι μεν το ολόημερο πρόγραμμα υποβαθμίστηκε, σαν λόγιοι, όμως, της υποβάθμισης αναφέρθηκαν ελλείψεις σε προσωπικό και υλικοτεχνική υποδομή.

«Είναι 2 διδακτικές ώρες και 1 ώρα η σίτιση. Δε νομίζω να οφείλεται η υποβάθμιση τόσο στις ώρες όσο σε πολλά άλλα πράγματα, όπως στην έλλειψη ειδικοτήτων, στην έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής, στην έλλειψη χώρου σίτισης κτλ». (Y7)

Υπήρξε, ωστόσο, και ένας εκπαιδευτικός, ο οποίος υποστήριξε πως βελτιώθηκε ο ρόλος του ολόημερου προγράμματος.

«Τον βελτίωσε.....γιατί τα παιδιά προλαβαίνουν να ξεκουραστούν, να χαλαρώσουν λίγο κατά την ώρα σίτισης και να κάνουν τα στοιχειώδη μαθήματα την επόμενη ώρα, δε νομίζω ότι χρειάζεται παραπάνω χρόνος». (Y9)

A.1.2. Αιτίες

Όταν οι εκπαιδευτικοί ρωτήθηκαν για τις αιτίες που οδήγησαν στον περιορισμό του ολόημερου σε 2 διδακτικές ώρες ημερησίως όλες οι απαντήσεις τους κινήθηκαν γύρω από την οικονομική κρίση και τις περικοπές στην εκπαίδευση, στο πάγωμα των διορισμών και την εξοικονόμηση διδακτικών ωρών για την κάλυψη των κενών.

«Σύμφωνα με την προσωπική μου άποψη, στην προσπάθειά του το Υπουργείο παιδείας να εξοικονομήσει χρήματα από τον κρατικό προϋπολογισμό για τον διορισμό αναπληρωτών εκπαιδευτικών, περιόρισε το ολόημερο σχολείο σε δύο διδακτικές ώρες και υποχρέωσε όλους τους εκπαιδευτικούς να καλύψουν αυτές τις ώρες». (Y1)

«Φαντάζομαι για να εξοικονομήσουν ώρες δασκάλων, φαντάζομαι εγώ...δεν μπορώ να ξέρω τη λογική του σχεδιασμού αυτού. Δεν υπήρχε και πολύς κόσμος διαθέσιμος για να κατέβει στο ολοήμερο και για να μην παίρνουν αναπληρωτές και για τα ολοήμερα μείωσαν τις ώρες έτσι ώστε να μπορούν να εξοικονομηθούν από τους δασκάλους του πρωινού». (Y6)

«Η μείωση των ωρών εννοείται ότι έγινε για να υπάρξουν και λιγότερες προσλήψεις, εφόσον χάνεται η έννοια του υπεύθυνου ολοήμερου και μπαίνει ο "εκ περιτροπής" δάσκαλος». (Y7)

«Μάλλον για να μπορεί το κάθε σχολείο να καλύψει τις ώρες του ολοήμερου εκ των έσω και να μη χρειάζεται ένας επιπλέον συνάδελφος σε κάθε σχολείο για το ολοήμερο... περικοπές!!!» (Y10)

A.1.3. Μέτρα βελτίωσης

Εν συνεχεία οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να προτείνουν μέτρα βελτίωσης για τη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος, με βάση την εμπειρία τους για μια κατάσταση που βιώνουν καθημερινά. Κοινό σημείο στις αναφορές όλων ήταν η αύξηση των ωρών διδασκαλίας, κυρίως των ωρών του δασκάλου.

«Να υπήρχε περισσότερος χρόνος για την προετοιμασία....δε ξέρω πως μπορεί να γίνει αυτό, ίσως να μειωθεί η διάρκεια των ωρών, κυρίως της σίτισης και να αυξηθεί της μελέτης-προετοιμασίας. Να υπάρχει φυσικά και χρόνος για τις ειδικότητες...». (Y7)

«Να αυξηθούν οι ώρες του ολοήμερου». (Y15)

Αρκετοί ήταν εκείνοι που αναφέρθηκαν στον προηγούμενο τύπο ολοήμερου σχολείου, το κλασσικό ολοήμερο τα οποίο αναλάμβανε εξ' ολοκλήρου ένας εκπαιδευτικός και τα παιδιά χωριζόταν σε τμήματα.

«Να επανέλθει στο προηγούμενο σύστημα, στο κλασσικό ολοήμερο με 4 ώρες, 1 σίτιση και 3 μελέτη και με τον ίδιο εκπαιδευτικό όλες τις μέρες». (Y5)

«Θα μπορούσε να βελτιωθεί αν ένας δάσκαλος αναλάμβανε το ολοήμερο όπως παλιά, με το παλιό το σύστημα». (Y13)

«Να είναι ο δάσκαλος δύο διδακτικές ώρες, να χωριστούν τα παιδιά σε τμήματα και όταν ο δάσκαλος παίρνει το ένα τμήμα να παίρνει η ειδικότητα το άλλο για να υπάρχει περισσότερος χρόνος για να βοηθήσει τα παιδιά». (Y14)

Κάποιοι εκπαιδευτικοί, 3 από τους 15, αναφέρθηκαν και στην ανάγκη βελτίωσης των υποδομών των σχολείων αλλά και στην πρόσληψη βοηθητικού προσωπικού.

«Θα μπορούσε.....με περισσότερους ανθρώπους, ας πούμε τραπεζοκόμους, καλύτερες, μάλλον, καταλληλότερες αίθουσες, δηλαδή όσον αφορά στην υποδομή, γιατί το ολοήμερο σχολείο μπορεί να οργανωθεί βάσει των αιθουσών που υπάρχουν εκτός όλων των άλλων ,δηλαδή, το να κάνει ο δάσκαλος όλα αυτά νομίζω ότι υποβαθμίζεται ο δάσκαλος από ένα σημείο και έπειτα. Ναι, να βοηθήσουμε το σχολείο, ναι να κάνουμε πράγματα για το σχολείο αλλά το σχολείο πρέπει να έχει και υποδομές, ανάλογες υποδομές για να υποστηρίξει τη λειτουργία του και να λειτουργεί με το σωστό τρόπο, άμα είναι να κάνουμε πασαλείμματα δεν υπάρχει λόγος να κάνουμε αλλαγές». (Y8)

«Η λειτουργία του ολοήμερου θα μπορούσε να βελτιωθεί αν υπήρχαν περισσότεροι άνθρωποι, δηλαδή βοηθητικό προσωπικό για τη σίτιση και ίσως, ειδικό προσωπικό για τα παιδιά με δυσκολίες ή τα αλλοδαπά παιδάκια, γιατί αυτά μένουν επειδή χρειάζονται βοήθεια πραγματική, τα υπόλοιπα μένουν γιατί δεν έχουν οι γονείς τους κάπου αλλού να τα αφήσουν. Αλλά ο δάσκαλος πρέπει να ασχοληθεί με όλα τα παιδιά ταυτόχρονα , ενώ δεν έχουν όλα τον ίδιο ρυθμό εργασίας». (Y9)

A.2. Το ολοήμερο ως χώρος φύλαξης των παιδιών - Αιτίες

Όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν με την άποψη ότι το μεταμεσημβρινό πρόγραμμα λειτουργεί ως χώρος φύλαξης των παιδιών αιτιολογώντας την απάντησή τους με το γεγονός ότι τα παιδιά δεν ολοκληρώνουν τις κατ' οίκον εργασίες στο ολοήμερο και δεν επιστρέφουν στο σπίτι προετοιμασμένα για την επόμενη ημέρα . Το ολοήμερο εξυπηρετεί πια μόνο τους κοινωνικούς στόχους του, και κυρίως

εξυπηρετεί τους εργαζόμενους γονείς, οι οποίοι αδυνατούν να παραλάβουν τα παιδιά τους από το σχολείο στις 13:15.

«Συμφωνώ απόλυτα ότι λειτουργεί ως φύλαξη, χάνοντας την ουσία της δημιουργίας του, καθώς τα παιδιά που παραμένουν στο μεταμεσημβρινό πρόγραμμα, είναι, κατά ένα συντριπτικό ποσοστό, παιδιά εργαζόμενων γονέων, οι οποίοι δεν δύνανται να τα παραλάβουν νωρίτερα. Οι γονείς δε, ενδιαφέρονται κυρίως για το εάν τα παιδιά στο ολοήμερο έχουν τελειώσει τα μαθήματά τους, για να μην ασχοληθούν οι ίδιοι». (Y1)

«Συμφωνώ, γιατί οι ώρες μελέτης δεν είναι αρκετές ώστε το παιδί να είναι πλήρως προετοιμασμένο για την επόμενη μέρα και αυτό είναι κάτι το οποίο γνωρίζουν οι γονείς. Άρα η εγγραφή των παιδιών στα ολοήμερα τμήματα γίνεται για φύλαξη». (Y3)

«Ναι, συμφωνώ, κατά κάποιο τρόπο ναι... Γιατί στην ουσία είναι μία ώρα φαγητό και μία διάβασμα, πέρα από την ειδικότητα την τρίτη ώρα...οι γονείς συνήθως τα αφήνουν τα παιδιά γιατί δεν έχουν τι να τα κάνουν κατά την ώρα εργασίας τους, γι αυτό πολλές φορές ζητάνε να τα πάρουν και πιο νωρίς όταν δε δουλεύουν ή έχουν ρεπό, οπότε ουσιαστικά είναι φύλαξη...». (Y9)

«Συμφωνώ, γιατί βάσει των δεδομένων των τελευταίων χρόνων παρατηρούμε ότι τα παιδιά που μένουν στο ολοήμερο είναι παιδιά αλλοδαπών οι οποίοι δουλεύουν και γι αυτό τα αφήνουν και στο ολοήμερο...δεν υπάρχουν γιαγιάδες, παππούδες για να τα πάρουν και επίσης δε μπορούν και να τα βοηθήσουν στο σπίτι γιατί και οι ίδιοι δε γνωρίζουν καλά ελληνικά....». (Y12)

Βέβαια, ένας εκπαιδευτικός επισήμανε ότι ο χαρακτηρισμός του ολοήμερου προγράμματος ως «χώρου φύλαξης» δεν είναι αποτέλεσμα του νέου τύπου ολοήμερου σχολείου:

«Για κάποιους πάντα έτσι ήταν και έτσι θα είναι, δε γίνεται τώρα αυτό, ότι το βλέπουν ως χώρο φύλαξης. Θεωρώ ότι υπήρχε ένα ποσοστό ανθρώπων, είτε με το παλιό σύστημα είτε με το καινούργιο, ένα ποσοστό γονιών που τα αφήναν στο ολοήμερο γιατί δεν είχαν που αλλού να τα πάνε. Είναι καθαρά θέμα νοοτροπίας

και πως το βλέπουν οι γονείς. Δεν επηρεάζει η δουλειά που γίνεται τώρα ή η δουλειά που γινόταν παλαιότερα». (Υ6)

Ενώ ένας άλλος εκπαιδευτικός πρότεινε:

«Το ολοήμερο πρόγραμμα να γίνει ένας θεσμός ανεξάρτητος από το πρωινό ώστε τόσο οι γονείς όσο και οι ίδιοι οι μαθητές να το εμπιστευτούν...δεν το έχουν σε υπόληψη, αφήνουν τα παιδιά τους μόνο όσοι δεν μπορούν να τα πάρουν στις 13:15». (Υ3)

A.3. Ο περιορισμός της μελέτης – προετοιμασίας σε 1 διδακτική ώρα ημερησίως

A.3.1. Κριτική

Κοινή άποψη όλων των εκπαιδευτικών είναι ότι η μία ώρα που διατίθεται πλέον στη μελέτη-προετοιμασία των μαθητών για την επόμενη μέρα είναι ελάχιστος χρόνος και τα παιδιά δεν προλαβαίνουν να ολοκληρώσουν τις εργασίες τους . Αιτιολογώντας την άποψή τους αναφέρθηκαν στον όγκο των κατ' οίκον εργασιών, στις συνθήκες που επικρατούν στο ολοήμερο πρόγραμμα, όπως η συνύπαρξη μεγάλου αριθμού μαθητών διαφορετικών τάξεων και ταχυτήτων αλλά και στην κούραση των μαθητών μετά από ένα απαιτητικό βωρο πρωινό πρόγραμμα.

«Όχι, δεν είναι αρκετή γιατί είναι λίγος ο χρόνος, πολλές οι εργασίες, τα παιδιά είναι από διαφορετικές τάξεις, οπότε δε προλαβαίνει ο δάσκαλος σε 45 λεπτά να καλύψει τις ανάγκες όλων των παιδιών». (Υ14)

«Πιστεύω ότι μια ώρα δεν είναι αρκετή για την ολοκλήρωση των κατ' οίκον εργασιών γιατί οι απαιτήσεις στο ελληνικό σχολείο είναι πάρα πολλές, τα βιβλία είναι απαιτητικά και απευθύνονται σε μια ελίτ μαθητών και ο δάσκαλος δε μπορεί να ασχοληθεί ταυτόχρονα με παιδιά διαφορετικών τάξεων μέσα στον περιορισμένο χρόνο που έχει στη διάθεσή του». (Υ5)

«Με τίποτα...γιατί τα παιδιά είναι πιο χαλαρά το μεσημέρι και δουλεύουν με πιο αργούς ρυθμούς, είναι και η κούραση όλης της ημέρας». (Υ15)

«Η προετοιμασία των κατ' οίκον εργασιών απαιτεί χρόνο, συγκέντρωση και ησυχία. Οι μαθητές στο ολοήμερο δε διαθέτουν κανένα από τα παραπάνω, διότι

η συγκέντρωσή τους επηρεάζεται από τους υπόλοιπους μαθητές, ο χρόνος είναι περιορισμένος και επικρατεί ανησυχία, καθώς μαθητές διαφορετικών ηλικιών εκφράζουν απορίες και έχουν διαφορετικές ανάγκες». (Y1)

A.3.2. Μέτρα βελτίωσης

Στην ερώτηση τι θα μπορούσε να γίνει για να βελτιωθεί η μελέτη-προετοιμασία των μαθητών στο ολόημερο πρόγραμμα όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν ότι θα ήταν καλό να αυξηθούν οι ώρες της μελέτης προετοιμασίας,

«Να αυξηθούν οι ώρες της μελέτης και της προετοιμασίας» (Y6)

ενώ κάποιοι αναφέρθηκαν και στους τρόπους με τους οποίους θα γινόταν αυτό εφικτό.

8 από τους 15 εκπαιδευτικούς πρότειναν τη δημιουργία τμημάτων, έτσι ώστε ο δάσκαλος να μπορεί να διαχειριστεί αποδοτικότερα τον αριθμό των παιδιών,

«Για να βελτιωθεί η μελέτη και η προετοιμασία θα έπρεπε τα παιδιά να χωρίζονται σε 2 ίσως και 3 τμήματα, στις μικρές, τις μεσαίες και τις μεγάλες τάξεις, έτσι ώστε να γίνεται σωστή μελέτη και προετοιμασία των μαθητών και να περιορίζεται ο χρόνος προετοιμασίας που απομένει για το σπίτι τους». (Y5)

«Σε ιδανικές καταστάσεις θα έπρεπε να υπάρχουν τμήματα για όλες τις τάξεις του Δημοτικού εφόσον υπάρχουν παιδιά και ο κάθε δάσκαλος να ασχολείται με τα παιδιά μιας τάξης. Αυτό σημαίνει ότι θα μπορούσε να κάνει και έξτρα διδασκαλία σε περίπτωση που καταλάβαινε ότι κάποια παιδιά δεν είχαν κατανοήσει το μάθημα της ημέρας. Ξαναλέω, πάντα σε ιδανικές καταστάσεις, γιατί γνωρίζω ότι αυτό είναι αδύνατον». (Y11)

«Να είναι δύο διδακτικές ώρες και τα παιδιά να χωριστούν σε δύο τμήματα, όταν η ειδικότητα παίρνει το ένα τμήμα να ασχολείται ο δάσκαλος με το άλλο, όταν τελειώνει με το ένα τμήμα να παίρνει το άλλο, όπως γινόταν παλιά». (Y14)

1 εκπαιδευτικός πρότεινε την μείωση του όγκου των κατ' οίκον εργασιών που αναθέτουν οι δάσκαλοι του πρωινού τμήματος,

«Δεν ξέρω....θεωρώ ότι οι δάσκαλοι θα μπορούσαν να βάζουν λιγότερες εργασίες για να προλαβαίνουν όλα τα παιδιά». (Y9)

1 εκπαιδευτικός πρότεινε την μείωση των ωρών ειδικοτήτων

«Να μειωθούν οι ώρες των ειδικοτήτων έτσι ώστε να αυξηθούν οι ώρες για τη μελέτη, ούτως ή άλλως και οι γονείς δεν αφήνουν τα παιδιά τους μέχρι τις 4 όσοι μπορούν να τα πάρουν στις 3, γιατί είναι η μία ώρα της ειδικότητας που θεωρούν ότι είναι χάσιμο χρόνου...Έτσι το βλέπουν οι γονείς, όχι εμείς, εμείς δεν έχουμε κανένα θέμα με τους συναδέλφους». (Y10)

και 1 εκπαιδευτικός πρότεινε αλλαγές στη κατανομή και τη χρονική διάρκεια των ωρών σίτισης και διδασκαλίας.

«Να διατίθεται περισσότερος χρόνος για τις κατ οίκον εργασίες, ίσως να περιοριζόταν και η ώρα σίτισης, να ήταν δηλαδή μικρότερη γιατί τα παιδάκια τελειώνουν πολύ γρήγορα το φαγητό τους και περιμένουμε τουλάχιστον 20 λεπτά μέχρι να βρούμε διάλειμμα και μετά έχουμε άλλα 15 λεπτά διάλειμμα, είναι στην ουσία 30-35 λεπτά που τα παιδιά ξεκουράζονται ενώ θα μπορούσαμε την ώρα αυτή να την εκμεταλλευτούμε διδακτικά». (Y2)

A. 3.3. Αιτίες

Η μεγάλη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, οι 12 από τους 15, θεωρούν ότι η βασική αιτία του περιορισμού των ωρών της μελέτης προετοιμασίας στο μεταμεσημβρινό πρόγραμμα είναι η εξοικονόμηση ωρών δασκάλων, προκειμένου να καλυφθούν κενά και γενικότερα η ευρύτερη οικονομική κρίση την οποία διέρχεται η χώρα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

«Νομίζω ότι το έκαναν πρώτα για να κόψουν το επίδομα του υπεύθυνου ολοήμερου και για να εξοικονομηθούν ώρες διδασκαλίας από τους εκπαιδευτικούς. Πιστεύω ότι ήταν καθαρά οικονομικοί λόγοι». (Y2)

«Για μείωση του εκπαιδευτικού προσωπικού, χωρίς υπεύθυνο ολοήμερου κάθε σχολείο έβγαλε κ έναν υπεράριθμο που κάλυψε κάποιο κενό σε κοντινό σχολείο, άρα και λιγότεροι αναπληρωτές». (Y4)

«Για οικονομικούς λόγους, είναι προφανές...λιγότερες ώρες λιγότεροι εκπαιδευτικοί...να καλυφθούν οι ώρες από τους υπάρχοντες εκπαιδευτικούς και στο πρωινό και στο ολοήμερο». (Y15)

Βέβαια, διατυπώθηκαν και άλλες απόψεις αναφορικά με τις σύγχρονες τάσεις στην εκπαίδευση, με την τεράστια απόσταση που οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι υπάρχει ανάμεσα στην θεωρητική προσέγγιση των ανθρώπων που θεσμοθετούν και στην εκπαιδευτική πραγματικότητα αλλά και με τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν τα τελευταία χρόνια .

«Υποτίθεται ότι η σύγχρονη τάση είναι οι εργασίες να γίνονται στο σχολείο, να ολοκληρώνονται στην τάξη και ο μαθητής να μην έχει πολλά για το σπίτι, αυτό θεωρώ ότι προτάσσει και η δράση «Η τσάντα στο σχολείο», η νέα μόδα...Επομένως, αφού ο μαθητής δεν έχει πολλές εργασίες για το σπίτι φτάνει η μία ώρα για την προετοιμασία στο ολοήμερο....Θεωρητικά πάντα γιατί κάτι τέτοιο δε συμβαίνει...». (Y7)

«Υπάρχει η άποψη και η οδηγία να μειωθεί ο όγκος των εργασιών που οι εκπαιδευτικοί δίνουν για διεκπεραίωση. Επίσης, να δίνεται περισσότερη έμφαση σε εργασίες στο σχολείο για εμπέδωση της νέας γνώσης. Πιστεύω όμως πως δεν είναι εντελώς αποτελεσματικά τα παραπάνω μέτρα...». (Y3)

«Μια σκέψη που είχα κάνει εκείνη την περίοδο ήταν ότι δεν υπήρχαν δάσκαλοι, ενώ είχαν έρθει πολλοί εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων με μετάταξη από τη Β/θμια και περιόρισαν τις ώρες των δασκάλων, δίνοντας και από μία ώρα ημερησίως σε ειδικότητα προκειμένου να καλυφθεί το ωράριο τους. Αυτό πέρασε από το δικό μου μυαλό εκείνη τη χρονική στιγμή.....». (Y8)

A.4. Η κατάργηση του εκπαιδευτικού- υπεύθυνου ολοήμερου

A.4.1. Επιπτώσεις

Αναφορικά με την κατάργηση του εκπαιδευτικού- υπεύθυνου του ολοήμερου προγράμματος όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν με την άποψη ότι οι επιπτώσεις του μέτρου αυτού ήταν αρνητικές τόσο για τον ίδιο το θεσμό, όσο και για τα παιδιά αλλά και για τους ίδιους τους δασκάλους. Η πιο σημαντική επίπτωση ήταν η

καθημερινή εναλλαγή εκπαιδευτικών του πρωινού προγράμματος στο ολοήμερο. Με την κατάργηση του υπεύθυνου στο ολοήμερο επήλθε αποδιοργάνωση και αποσυντονισμός. Τα παιδιά νιώθουν ανασφάλεια, είναι μπερδεμένα και δεν προσλαμβάνουν την προσοχή και τη βοήθεια που θα μπορούσε να τους προσφέρει ένας σταθερός εκπαιδευτικός στο ολοήμερο τμήμα. Αλλά και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί νιώθουν απογοήτευση και πολλές φορές αδιαφορούν για το ολοήμερο καθώς το θεωρούν μία επιπλέον ώρα διδασκαλίας σε ένα περιβάλλον πιο χαλαρό, όπως το μεταμεσημβρινό πρόγραμμα, και απλά βρίσκονται εκεί για να επιβλέπουν τα παιδιά.

«Χάθηκε η σειρά, η σταθερότητα και τα παιδιά νιώθουν ανασφάλεια, είναι μπερδεμένα, δεν υπάρχει οργάνωση και συνέχεια στο ολοήμερο...κάθε εκπαιδευτικός έχει το δικό του τρόπο διδασκαλίας, τις δικές του απαιτήσεις από τα παιδιά, άλλοι είναι πειστικοί και θέλουν τα παιδιά να τελειώνουν τις εργασίες τους, άλλοι δουλεύουν με πιο χαλαρούς ρυθμούς, άλλοι απλά εποπτεύουν και άλλοι απλά κάνουν φύλαξη αδιαφορώντας αν τα παιδιά γράφουν....βέβαια, και για τους εκπαιδευτικούς ήταν μια αρνητική εξέλιξη, δεν επιθυμούν να κατεβαίνουν στο ολοήμερο και αυτό τους κάνει αρνητικούς απέναντί του γιατί δεν είναι επιλογή τους...». (Y5)

«Τα παιδιά έχουν αποσυντονιστεί με άλλον δάσκαλο κάθε μέρα. Και επειδή τα περισσότερα παιδιά που μένουν στο ολοήμερο είναι αδύναμοι μαθητές ή παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες χρειάζονται έναν δάσκαλο σταθερό, να γνωρίζει τις αδυναμίες τους και τον τρόπο λειτουργίας τους, να τον εμπιστεύονται και να νιώθουν ασφάλεια κοντά του. Αυτά τα παιδιά δυσκολεύονται να προσαρμοστούν σε νέες καταστάσεις, προτιμούν τη σταθερότητα». (Y7)

«Νομίζω ότι παντού και πάντα όταν για να υπάρχει οργάνωση πρέπει να υπάρχει και κάποιος υπεύθυνος, και όταν καταργείται αυτός ο υπεύθυνος νομίζω ότι χάνονται τα όρια, μόνο ο υπεύθυνος μπορεί να βάλει όρια, γιατί οι άνθρωποι κάποιες φορές ίσως τα ξεπερνάνε, ενώ όταν υπάρχει ένας υπεύθυνος και είναι πραγματικά υπεύθυνος με όλη τη σημασία της λέξης, οργανώνει, ελέγχει, κατευθύνει τα τμήματα και γίνεται ακόμα καλύτερη δουλειά. Εγώ έτσι πιστεύω, όπως και στα σχολεία ο διευθυντής οργανώνει το σχολείο και οι συνάδελφοι ακολουθούν..κάπως έτσι...». (Y8)

«...ο δάσκαλος κάνει μια αγγαρεία, κάτι που δεν τον ικανοποιεί, όπως βλέπω και εγώ από την εμπειρία μου, δεν είμαι ικανοποιημένος από αυτό που προσφέρω ...». (Y13)

Όσον αφορά στη στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στην καθημερινή εναλλαγή των εκπαιδευτικών του πρωινού προγράμματος στο μεταμεσημβρινό πρόγραμμα, οι 13 από του 15 εκπαιδευτικούς θεωρούν ότι η συνεχής εναλλαγή των εκπαιδευτικών υποβάθμισε το ρόλο του ολοήμερου σχολείου

«Πιστεύω ότι τον υποβάθμισε...ο κάθε δάσκαλος μπαίνει μία ώρα την εβδομάδα, οπότε δεν μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά ένα παιδί, δεν ξέρει τι κενά υπάρχουν, γίνεται προχειροδουλειά». (Y5)

«Δεν υπάρχει μια συνέχεια για τα παιδιά. Οι εκπαιδευτικοί που κατεβαίνουν στο ολοήμερο βαριούνται και πολλοί από αυτούς το κάνουν ως αγγαρεία». (Y7)

«Κατά τη δική μου άποψη τον υποβάθμισε γιατί δε γίνεται πλέον τόσο συστηματικά, με τον ίδιο τρόπο η δουλειά και αυτό έχει αντίκτυπο στο τι εικόνα βγάζει το ολοήμερο προς τους γονείς αλλά και τους μαθητές. Αν υπήρχε ένας δάσκαλος και μόνο, ένας υπεύθυνος ολοήμερου, θα είχε και την καλύτερη εποπτεία και οργάνωση της μελέτης και της προετοιμασίας και ίσως τα αποτελέσματα να ήταν και καλύτερα». (Y13)

ενώ 2 εκπαιδευτικοί εξέφρασαν ουδέτερη στάση

«Το να κατεβαίνει κάθε μέρα ένας από το πρωινό δε θεωρώ ότι το αναβάθμισε ούτε ότι το υποβάθμισε..το ολοήμερο λειτουργεί έτσι όπως πρέπει να λειτουργεί και ο εκπαιδευτικός αυτό που είναι να κάνει θα το κάνει είτε είναι κάθε μέρα είτε μια φορά την εβδομάδα». (Y10)

«Δεν ξέρω αν τον υποβάθμισε ή αν τον αναβάθμισε....». (Y11)

A.4.2. Αντιδράσεις/στάσεις των γονέων σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς

Η συνεχής εναλλαγή των εκπαιδευτικών του πρωινού προγράμματος στο ολοήμερο πρόγραμμα προκάλεσε και τη δυσαρέσκεια των γονέων, οι οποίοι αντέδρασαν αρνητικά απέναντι στα νέα δεδομένα, θεωρώντας ότι ο θεσμός του ολοήμερου σχολείου υποβαθμίζεται. Αποδέκτες αυτών των αντιδράσεων έγιναν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι μας μετέφεραν τις αντιλήψεις των γονέων. Στην ερώτηση αν βελτιώθηκε η εικόνα του ολοήμερου στους γονείς, οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών ήταν ενδεικτικές:

«Όχι δεν θεωρώ ότι βελτιώθηκε αντιθέτως, όταν αντιμετωπίζουν τα παιδιά τους κάποιο πρόβλημα στο ολοήμερο, κάποιο θέμα γενικής φύσεως, όχι μεμονωμένο, οι γονείς δεν ξέρουν σε ποιόν να απευθυνθούν. Ο θεσμός από μόνος του έχει υποβαθμιστεί και αυτό δυσαρεστεί τους γονείς. Παλιότερα γνωρίζανε ότι για θέματα του ολοήμερου θα απευθυνθούν στον υπεύθυνο ολοήμερου και αυτός θα είναι πάντα δίπλα στο παιδί τους για ότι χρειαστεί. Τώρα νιώθουν μια ανασφάλεια και μια αναστάτωση όσον αφορά στο ολοήμερο». (Y5)

«Για την εικόνα που έχουν οι γονείς για το ολοήμερο σαφώς και την υποβάθμισε, την έκανε λίγο χειρότερη γιατί πλέον οι γονείς αντιδρούν αρνητικά στο ολοήμερο βλέποντας ότι δεν υπάρχει ένας σταθερός δάσκαλος που θα ξέρει πώς να τους δουλέψει και τι θα κάνει κάθε μέρα και δε θέλουν να αφήσουν τα παιδιά τους στο ολοήμερο. Αυτή η εναλλαγή δεν τους πολυαρέσει αλλά θεωρούν το ολοήμερο "αναγκαίο κακό"». (Y6)

«Όχι, το αντίθετο...και φαίνεται και εκ του αποτελέσματος...τα παιδιά μειώνονται κάθε χρόνο και περισσότερο, δε θέλουν να καθίσουν στο ολοήμερο». (Y12)

«...οι γονείς κάνανε την αίτηση για να πάνε τα παιδιά τους στο ολοήμερο και μετά άλλοι το μετάνιωσαν, άλλοι τα αφήναν για λίγους μήνες και τα ξέγραφαν, δεν τους άρεσε που δεν υπήρχε κάποιος σταθερός δάσκαλος στο ολοήμερο...». (Y15)

Υπήρξε και 1 εκπαιδευτικός ο οποίος κράτησε ουδέτερη στάση και δε θέλησε να μιλήσει εκ μέρους των γονέων.

«Δε μπορώ να ξέρω τι άποψη έχουν οι γονείς για αυτό το θέμα». (Y9)

Κάποιος άλλος εκπαιδευτικός αναφέρθηκε σε μια ιδανική κατάσταση, όπου οι συνθήκες επιτρέπουν σε όλους τους εκπαιδευτικούς να εργαστούν σωστά και να επιτελέσουν πραγματικό έργο κατά τη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος. Τότε και οι γονείς θα ήταν ικανοποιημένοι και θα είχαν θετική εικόνα για το ολόημερο.

«Αν οι εκπαιδευτικοί ακολουθούν όλοι το ίδιο σύστημα, είναι όλοι αποδοτικοί και τα παιδιά είναι κάθε μέρα διαβασμένα και σωστά προετοιμασμένα, τότε περνάμε σε άλλη συζήτηση περί των θετικών σημείων της εναλλαγής προσώπων στην εκπαίδευση των παιδιών, και ναι οι γονείς μπορεί να βλέπουν θετικά αυτή τη συναναστροφή των παιδιών τους με πολλά πρόσωπα». (Y8)

A.4.3. Προτάσεις

Σχεδόν ομόφωνη ήταν και η αντίδραση των εκπαιδευτικών όταν κλήθηκαν να προτείνουν αλλαγές αναφορικά με την εναλλαγή των εκπαιδευτικών του πρωινού στο ολόημερο πρόγραμμα. Οι 14 από τους 15 πρότειναν την επαναφορά του θεσμού του εκπαιδευτικού-υπεύθυνου ολοήμερου, έτσι ώστε να επανέλθει η κανονικότητα στη λειτουργία του ολοήμερου ενώ 1 εκπαιδευτικός πρότεινε να παραμείνει η κατάσταση ως έχει ορμώμενος από την κατάσταση που επικρατεί στο σχολείο του.

«Να επανέλθει ο θεσμός του υπεύθυνου ολοήμερου, να είναι ένας δάσκαλος, να έχει τη σειρά του και τον τρόπο του να διαβάξει κάθε μέρα τα παιδιά. Να μάθουν και αυτά σε έναν ρυθμό και έναν τρόπο εργασίας. Τώρα μπερδεύονται, άλλος τους λέει καθίστε κατά τάξεις, άλλος κατά μικτές ομάδες άλλος όπως θέλουν...μπάχαλο». (Y4)

«Ο ίδιος εκπαιδευτικός κάθε μέρα, αυτό θέλουν και τα παιδιά και μας το λένε και τα ίδια....». (Y12)

«Να καταργηθεί, κατηγορηματικά! Να επιστρέψουμε στον ένα δάσκαλο, γιατί όταν είναι ένας ο δάσκαλος θα κάνει και δράσεις, και εκδηλώσεις με τα παιδιά,

παλιότερα έκαναν και θεατρικά με το τέλος της χρονιάς ενώ τώρα οι πολλοί δε μπορούν να κάνουν τίποτα». (Y14)

«Δε χρειάζεται να αλλάζει κάτι, εγώ είμαι υπέρ....πάντα στο σχολείο μας είχαμε το πρόβλημα ποιος θα πάρει το ολοήμερο...τώρα κατεβαίνουμε όλοι μία φορά σχεδόν την εβδομάδα και έληξε το θέμα». (Y9)

A.5. Η καθημερινή μετακίνηση των εκπαιδευτικών στο ολοήμερο πρόγραμμα

A.5.1. Αναπροσαρμογές ως προς την ανάθεση των κατ' οίκον εργασιών

Ένα μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών, οι 12 από τους 15, ανέφεραν πως η καθημερινή μετακίνηση διαφορετικών εκπαιδευτικών του πρωινού προγράμματος στο ολοήμερο και η άμεση επαφή τους με τη λειτουργία του δεν επέφερε κάποιες αλλαγές στην ανάθεση των κατ' οίκον εργασιών, καθώς θεωρούν ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί αφενός είχαν κάποια στιγμή στην καριέρα τους εργαστεί σε ολοήμερο και επομένως γνώριζαν τη λειτουργία του και αφετέρου κάθε εκπαιδευτικός με την πάροδο των ετών έχει διαμορφώσει έναν συγκεκριμένο τρόπο διδασκαλίας και λειτουργίας. Ο όγκος των κατ' οίκον εργασιών δεν φαίνεται να μειώθηκε.

«Θεωρώ ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών είχε δουλέψει και πριν στο ολοήμερο οπότε γνώριζε τη λειτουργία του και δε θεωρώ ότι έφερε κάποια αλλαγή στην ανάθεση των εργασιών.....ο δάσκαλος του πρωινού δε λειτουργεί με βάση το ολοήμερο.....αυτό που είναι να αναθέσει στα παιδιά θα το αναθέσει..... λειτουργεί ανεξάρτητα από το ολοήμερο». (Y10)

«Δε νομίζω ότι υπάρχει κάποια σχέση, νομίζω ότι ένας εκπαιδευτικός που έχει και μια διδακτική εμπειρία ξέρει τον όγκο των εργασιών που αναθέτει. Δε νομίζω ότι αποτέλεσε κριτήριο η επαφή με το ολοήμερο». (Y12)

«.....κάθε δάσκαλος δουλεύει όπως δούλευε και παλιότερα, δεν επηρέασε τους δασκάλους, εγώ προσωπικά φροντίζω η κάθε εργασία να αντιστοιχεί στις ικανότητες του παιδιού και να μπορεί να τη διεκπεραιώσει και μόνο του στο σπίτι ..... Ο εκάστοτε δάσκαλος ακολουθεί το πρόγραμμά του και αναθέτει αυτό που

πιστεύει ότι είναι απαραίτητο για την εμπέδωση της νέας γνώσης, δε νομίζω ότι τον επηρέασε η επαφή του με το ολοήμερο». (Y13)

Εντούτοις, υπάρχουν και 3 εκπαιδευτικοί, οι οποίοι πιστεύουν ότι ο όγκος των εργασιών που ανατίθενται επηρεάστηκε από την καθημερινή μετακίνηση των εκπαιδευτικών του πρωινού προγράμματος στο ολοήμερο και μειώθηκε, προκειμένου τα παιδιά να διεκπεραιώνουν όσο το δυνατόν περισσότερες εργασίες στο ολοήμερο.

«...ήρθαν κάποιοι δάσκαλοι που δεν είχαν επαφή με το ολοήμερο και κατάλαβαν ότι ο όγκος των εργασιών που δίνονταν ήταν πάρα πολύ μεγάλος και κατάλαβαν ότι δεν πρέπει να δίνουν τόσα πολλά, δεν επαρκεί ο χρόνος των παιδιών». (Y2)

«Σε κάποιους σε ένα ποσοστό δασκάλων, νομίζω είναι μοιρασμένες οι απόψεις, κάποιοι συνέχισαν να αναθέτουν όσες εργασίες ανέθεταν και πιο πριν και κάποιοι άλλοι θεωρώ ότι μείωσαν τις εργασίες και τον αριθμό των ασκήσεων και ότι άλλο έπρεπε να κάνουν τα παιδιά για να μην υπάρχει φόρτος εργασίας στο ολοήμερο.....συνήθως των μεγαλύτερων τάξεων όχι των πιο μικρών .....κάποιοι θεωρώντας ότι «ουκ εν τω πολλώ το ευ» να βάζουν λίγα και καλά, αλλά δεν ξέρω αν γίνεται από όλους». (Y6)

«Πιθανόν εδώ να υπάρχει μια αλήθεια και να γίνεται έτσι, να βάζουν λιγότερες εργασίες, έτσι ώστε να προλαβαίνουν τα παιδιά στο ολοήμερο να τις κάνουν, ίσως και τώρα στο ολοήμερο να συνειδητοποιήσαν πόσο χρόνο χρειάζονται οι εργασίες για να γίνουν και να αναθεώρησαν». (Y14)

A.5.2. Ποιότητα μελέτης - προετοιμασίας

Όλοι οι εκπαιδευτικοί, πλην ενός (1), πιστεύουν ότι οι αλλαγές που έγιναν στη λειτουργία του ολοήμερου σχολείου δεν βελτίωσαν την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, ούτε της μελέτης- προετοιμασίας, κυρίως εξαιτίας της συρρίκνωσης των ωρών και της κατάργησης του υπεύθυνου ολοήμερου. Η καθημερινή μετακίνηση των εκπαιδευτικών στο ολοήμερο δεν επέφερε την αναμενόμενη αναπροσαρμογή των κατ' οίκον εργασιών και ούτε επακόλουθα την βελτίωση της ποιότητας της μελέτης – προετοιμασίας.

«Όχι, δε βελτιώθηκε, ο χρόνος είναι ελάχιστος». (Y13)

«Δε βλέπω κάποια βελτίωση ..... αν και θα μπορούσα να πω ότι αντιθέτως χάθηκε η οποιαδήποτε ποιότητα προσπαθούσε να κρατήσει ο κάθε υπεύθυνος ολοήμερου παλιότερα». (Y10)

«Το ολοήμερο μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά που προέρχονται από άλλες χώρες, δεν έχουν ευχέρεια στη χρήση της γλώσσας και χρειάζονται βοήθεια ειδικά στις μικρές τάξεις, όταν δε γνωρίζουν ακόμα καλά τη γλώσσα. Εκεί, λοιπόν, είναι καθοριστικός ο ρόλος του δασκάλου του ολοήμερου γιατί αναπληρώνει τα κενά που έχει ο μαθητής από το πρωινό πρόγραμμα. Με τη συρρίκνωση των ωρών προετοιμασίας αυτό είναι αδύνατον να γίνει. Και τα παιδιά των μεγάλων τάξεων που απαιτείται μελέτη προσεκτική με τη φασαρία που γίνεται στο ολοήμερο δε μπορούν να διαβάσουν» (Y5)

Σε αντίθεση με όλους τους άλλους, 1 εκπαιδευτικός θεωρεί ότι στον τομέα της ανάθεσης των κατ' οίκον εργασιών υπάρχει βελτίωση, η οποία επιφέρει βελτίωση και στην γενικότερη μελέτη - προετοιμασία που γίνεται στο ολοήμερο.

«Ναι, σε αυτόν τον τομέα υπάρχει βελτίωση» (Y2)

A.6. Ικανοποίηση εκπαιδευτικών - Προτάσεις βελτίωσης

Στην ερώτηση αν οι εκπαιδευτικοί είναι ικανοποιημένοι από τη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος οι 10 από τους 15 απάντησαν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι, ενώ 5 από τους 15 απάντησαν ότι σε γενικές γραμμές και λαμβάνοντας υπόψη τις ελλείψεις σε υποδομές και παροχές που υπάρχουν στα σχολεία, είναι ικανοποιημένοι από τη λειτουργία του ολοήμερου, καθώς γίνεται αξιολογη προσπάθεια και από τους εκπαιδευτικούς και από τα παιδιά.

«Όχι, δεν είμαι καθόλου ευχαριστημένη, μου έχει προκαλέσει μεγάλη απογοήτευση όλο αυτό που γίνεται με το ολοήμερο». (Y1)

«Όχι, θεωρώ ότι θα μπορούσε να λειτουργήσει πιο σωστά και να προσφέρει πολλά στα παιδιά». (Y7)

«Σε γενικές γραμμές και με τις υποδομές που έχουμε, ναι είμαι ικανοποιημένη». (Y8)

Σχετικά με τις αλλαγές που προτείνουν οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να βελτιωθεί η γενικότερη λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος οι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην επαναφορά του υπεύθυνου ολοήμερου, στη δομή και την οργάνωση του ολοήμερου προγράμματος σε τμήματα ανάλογα με τις τάξεις, στην αύξηση των ωρών διδασκαλίας, στον εξοπλισμό του ολοήμερου τμήματος και την υλικοτεχνική υποδομή, την πρόσληψη βοηθητικού προσωπικού, την ενίσχυσή του με περισσότερες ειδικότητες αλλά και την αναπροσαρμογή των κριτηρίων για την εγγραφή των μαθητών.

«Το βασικότερο θέμα για μένα είναι αυτό της υλικοτεχνικής υποδομής γιατί δεν υπάρχουν οι απαραίτητοι χώροι. Είναι θέμα οργάνωσης, το ολοήμερο πρέπει να έχει μια ξεχωριστή αίθουσα...». (Y2)

«Να μπορούσαν να υπάρξουν όλες οι ειδικότητες ώστε τα παιδιά να διδάσκονται τα αντικείμενα που έχουν επιλέξει και όχι ότι περισσεύει από το πρωινό, να υπάρχουν και οι κατάλληλες υποδομές, ξεχωριστός χώρος σίτισης και φυσικά με υπεύθυνο δάσκαλο ολοήμερου, μόνιμο». (Y7)

«...ίσως τα κριτήρια για να γραφτεί ένα παιδί στο ολοήμερο θα πρέπει να εξαλειφθούν.....τι θα πει μονογονεϊκή οικογένεια ή αν εργάζονται και οι δύο γονείς και φέρε βεβαιώσεις και φέρε από τον ΟΑΕΔ βεβαίωση ανεργίας κτλ...όποιο παιδί θέλει να μείνει στο ολοήμερο να μπορεί να μείνει...». (Y9)

«Να υπάρχει ο θεσμός του τραπεζοκόμου...». (Y11)

«Να υπάρχει ένας μόνιμος στο ολοήμερο και να μην αλλάζουμε κάθε μέρα, να αυξηθούν οι ώρες και να γίνει πιο σταθερό το όλο πρόγραμμα γιατί τώρα αναστατώνεται και το πρόγραμμα του πρωινού...». (Y15)

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα της έρευνας που αφορούν στην πρώτη θεματική ενότητα.

Θεματική ενότητα	Υποενότητα	Απαντήσεις		
Το ολοήμερο πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων	Ο περιορισμός του ολοήμερου προγράμματος σε 2 διδακτικές ώρες ημερησίως	<u>Κριτική</u> -Υποβάθμιση του ολοήμερου σχολείου	<u>Αιτίες</u> -Οικονομική κρίση -Περικοπές στην εκπαίδευση -Εξοικονόμηση διδακτικών ωρών	<u>Μέτρα βελτίωσης</u> -Αύξηση ωρών διδασκαλίας -Δημιουργία τμημάτων -Βελτίωση υποδομών -Βοηθητικό προσωπικό
	Το ολοήμερο πρόγραμμα ως χώρος φύλαξης των παιδιών	<u>Αιτίες</u> -Μη ολοκλήρωση των κατ' οίκον εργασιών -Εργασία γονέων		
	Ο περιορισμός της μελέτης – προετοιμασίας σε 1 διδακτική ώρα ημερησίως	<u>Κριτική</u> -Μεγάλος όγκος εργασιών -Μεγάλος αριθμός μαθητών -Μαθητές διαφορετικών ταχυτήτων	<u>Μέτρα βελτίωσης</u> -Αύξηση ωρών μελέτης- προετοιμασίας -Δημιουργία τμημάτων -Περιορισμός ωρών ειδικοτήτων -Αναπροσαρμογή χρονικής διάρκειας	<u>Αιτίες</u> -Εξοικονόμηση ωρών δασκάλων -Νέες παιδαγωγικές πρακτικές

			ωρών ολοημέρου	
Η κατάργηση του εκπαιδευτικού-υπεύθυνου ολοημέρου	<u>Επιπτώσεις</u> -Αποδιοργάνωση και αποσυντονισμός των παιδιών -Ανασφάλεια από τους γονείς -Απογοήτευση εκπαιδευτικών	<u>Αντιδράσεις/στάσεις γονέων σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς</u> -Αρνητισμός	<u>Προτάσεις</u> -Επαναφορά του υπεύθυνου ολοημέρου	
Η καθημερινή μετακίνηση των εκπαιδευτικών στο ολόημερο πρόγραμμα	<u>Αναπροσαρμογές ως προς την ανάθεση των κατ' οίκον εργασιών</u> -Δεν παρατηρήθηκε κάποια σημαντική αλλαγή	<u>Ποιότητα προετοιμασίας-μελέτης</u> -Δε βελτιώθηκε η ποιότητα της μελέτης-προετοιμασίας		
Ικανοποίηση εκπαιδευτικών	<u>Προτάσεις βελτίωσης</u> -Επαναφορά υπεύθυνου ολοημέρου -Δημιουργία τμημάτων -Αύξηση διδακτικών ωρών -Υλικοτεχνική υποδομή -Βοηθητικό προσωπικό			

B. Διαφορές ανάμεσα στα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα και στα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία

B.1. Το ωράριο λειτουργίας των δύο τύπων σχολείων

B.1.1. Κριτική

Το διδακτικό ωράριο των σχολείων που λειτουργούσαν με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα εκτείνονταν ως τις 14:00, ενώ το ωράριο των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων είναι 8:15 έως 13:15, δηλαδή όλα τα παιδιά σχολάνε μία ώρα νωρίτερα. Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την αλλαγή αυτή ήταν ποικίλες. Οι περισσότεροι, οι 10 από τους 15 εκπαιδευτικούς, θεωρούν πως η αλλαγή αυτή ήταν προς όφελος των μαθητών καθώς το προηγούμενο ωράριο ήταν εξαντλητικό για τα παιδιά, και κυρίως τους μαθητές των μικρών τάξεων. Η απόδοσή τους έπεφτε κατακόρυφα την τελευταία ώρα και η διεξαγωγή του μαθήματος γινόταν με δυσκολία. Επισημάναν δε, πως οι καιρικές συνθήκες στη χώρα μας κατά τους δύο τελευταίους μήνες του διδακτικού έτους, αλλά και τον Σεπτέμβριο δεν επιτρέπουν την παραμονή των μαθητών στο σχολείο κατά τις μεσημεριανές ώρες.

«Θεωρώ ότι η αλλαγή αυτή ήταν προς όφελος των παιδιών γιατί τόσες πολλές ώρες παραμονής στο σχολείο όχι μόνο δε βοηθούσαν αλλά ωθούσαν τα παιδιά σε ένα διαρκή εκνευρισμό στη διάρκεια της μέρας, γιατί το πρόγραμμα ενός μαθητή έμοιαζε με το ωράριο εργασίας ενός ενήλικα και αυτό είναι αντίθετο στις παιδαγωγικές θεωρίες, όσον αφορά στην κατάργηση της παιδικότητας και την ανάγκη που έχουν τα παιδιά για παιχνίδι για χαλάρωση και για εκτόνωση». (Υ5)

«Η τελευταία ώρα, η 7^η ώρα για όλες τις τάξεις ήταν πάρα πολύ κουραστική και για τα παιδιά και για τους δασκάλους, γιατί εκείνη η ώρα ιδιαίτερα τα καλοκαίρια, από την άνοιξη και μετά ήταν πάρα πολύ δύσκολη..... δεν προσέφερε τίποτα στα παιδιά, αυτό που έγινε τώρα μέχρι τις 13:15 τελικά ήταν καλό, αργήσαμε να το δεχτούμε, στην αρχή ήμουν και εγώ αρνητική αλλά τελικά ήταν καλό». (Υ8)

«Σούπερ θετική γιατί τότε η τελευταία ώρα ήταν μια τρέλα....δε μπορούσαν ούτε τα παιδιά να μείνουν μέσα ούτε μάθημα να κάνεις... εγώ που έπαιρνα μεγάλες τάξεις και συνήθως είχαμε κάποιο δευτερεύον μάθημα τα παιδιά δε μπορούσαν να αντέξουν και να προσέξουν, ούτε εμείς να κάνουμε μάθημα, ήταν η χειρότερη ώρα που έχω δουλέψει ποτέ». (Υ9)

«Στη χώρα μας λόγω των καιρικών συνθηκών και κυρίως της ζέστης για αρκετούς μήνες, και επειδή τα κτίρια δεν είναι κατάλληλα, τα παιδιά δε μπορούν να μένουν στο σχολείο μέχρι τις 14:00, είναι πολύ δύσκολο για όλους να γίνεται μάθημα υπό τέτοιες συνθήκες...καλύτερα να σχολάνε 13:15». (Y14)

Οι 3 από τους 15 εκπαιδευτικούς, αντιθέτως, θεωρούν ότι η εξέλιξη αυτή ήταν αρνητική για τους μαθητές καθώς το ωράριο μέχρι τις 14:00 είχε πολλά να τους προσφέρει και δεν ήταν κουραστικό. Ισχυρίστηκαν ότι τα παιδιά προσαρμόζονται εύκολα στις νέες καταστάσεις και δεν αποτελούσε πρόβλημα η αποχώρηση στις 14:00.

«...τα παιδάκια ακόμα και τα πρωτάκια συνηθίζουν εύκολα και εάν προς το τέλος το πρόγραμμα είχε πιο εύκολα μαθήματα τα πράγματα κυλούσαν πιο ομαλά». (Y11)

«Εμένα προσωπικά μου άρεσε το πρόγραμμα μέχρι τις 14:00, τα παιδιά κυρίως τα πρωτάκια χρειάζονται λίγο χρόνο μέχρι να εγκλιματιστούν, περνάει κανένας μήνας, αλλά μετά μαθαίνουν και συνηθίζουν..... ήταν θέμα προσαρμογής, το έμαθαν, το συνηθισαν». (Y15)

Τέλος, οι 2 από τους 15 εκπαιδευτικούς εντόπισαν και θετικά αλλά και αρνητικά σημεία στην αλλαγή αυτή.

«Και θετική και αρνητική.....θετική από την άποψη ότι δεν κουράζονται τόσο πολύ τα παιδιά τώρα που σχολάνε στις 13:15 , αρνητική από την άποψη ότι με αυτή τη μία ώρα παραπάνω κάτι κέρδιζαν, μια επιπλέον ώρα, είτε αυτή ήταν Γυμναστική, είτε Ευέλικτη Ζώνη, είτε Αγγλικά γιατί ώρες από αυτά κόπηκαν για να μειωθεί το ωράριο». (Y6)

B.1.2. Αντιδράσεις/στάσεις των γονέων σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς

Σχετικά με τις προτιμήσεις των γονέων για την ώρα αποχώρησης των μαθητών από το σχολείο η πλειοψηφία των δασκάλων ανέφερε πως για τους γονείς είναι προτιμότερο τα παιδιά τους να σχολάνε στις 14:00, ιδιαίτερα όταν εργάζονται και οι

δύο γονείς και δεν υπάρχει κάποιος διαθέσιμος να παραλάβει τα παιδιά από το σχολείο.

«Για τους εργαζόμενους γονείς το 14:00 ήταν πιο βολικό, το 13:15 είναι πρόβλημα, ελάχιστοι είναι εκείνοι που έχουν τελειώσει και μπορούν να πάρουν τα παιδιά από το σχολείο. Για πρακτικούς λόγους το 14:00 είναι πιο βολικό».
(Y6)

«Για τους γονείς πιο βολικό είναι όσες περισσότερες ώρες βρίσκονται τα παιδιά σχολείο τόσο καλύτερα για εκείνους. Άλλωστε μας το ανακοινώνουν και κάθε φορά που έρχονται Χριστούγεννα και Πάσχα...πότε επιστρέφετε;» (Y8)

«Νομίζω στις 14:00, κυρίως για τις εργαζόμενες μανούλες ήταν πιο βολικό να παίρνουν το παιδί τους στις 14:00, να σχολάσουν και να πάρουν κατευθείαν το παιδί τους από το σχολείο. Προλάβαιναν, δηλαδή, να πάνε οι ίδιες και όχι να στείλουν κάποιον άλλο, παππού, γιαγιά, όπως γίνεται τώρα».(Y2)

Μια μικρή μειονότητα των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι για τους γονείς δεν υπάρχει κάποια προτίμηση στο ωράριο αποχώρησης των παιδιών από το σχολείο,

«Δε νομίζω ότι κάνει καμιά διαφορά στους γονείς». (Y9)

«Δεν πιστεύω ότι έχει διαφορά για τους γονείς γιατί συνήθως τα ωράρια εργασίας είναι μέχρι τις 15:00 ή τις 16:00, οπότε ούτε το ένα ούτε το άλλο βολεύει...απλά όταν γίνονται τέτοιες αλλαγές διαταράσσεται η οικογενειακή ισορροπία, δηλαδή ποιος θα πάρει τα παιδιά, ποιος θα τα κρατήσει... θα πρέπει να υπάρχει μια σταθερότητα». (Y14)

ενώ ένας εκπαιδευτικός πιστεύει πως οι γονείς ικανοποιήθηκαν με την αλλαγή αυτή.

«Πιστεύω ότι οι γονείς ικανοποιήθηκαν όλοι με το 13:15 που τα παίρνουν τώρα και αυτοί που είναι να τα αφήσουν στο ολόημερο τα αφήνουν ούτως ή άλλως».
(Y13)

B.1.3. Ελεύθερος χρόνος

Στην ερώτηση πως αξιοποιείται από τα παιδιά η μία επιπλέον ελεύθερη ώρα που έχουν το μεσημέρι, εφόσον τώρα σχολάνε στις 13:15, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί, οι 11 από τους 15, ανέφεραν ότι αφιερώνεται σε εξωσχολικές δραστηριότητες, που είτε αυξήθηκαν μετά τη αλλαγή του ωραρίου, είτε μεταφέρθηκαν πιο νωρίς το απόγευμα. Ακόμη, όμως, και αν τα παιδιά παραμένουν στο σπίτι, ο χρόνος αυτός δεν αξιοποιείται δημιουργικά αλλά τα παιδιά καταφεύγουν σε ενασχόληση με ηλεκτρονικά μέσα, όπως τηλεόραση, υπολογιστής και τάμπλετ.

«Πολλές δραστηριότητες. Όσο περισσότερος χρόνος τόσο περισσότερες δραστηριότητες, παιδιά ρομποτάκια με μια τσάντα στην πλάτη όλο το απόγευμα. Αγγλικά, γαλλικά, αθλητισμός, μουσική, ρομποτική, θεατρικό παιχνίδι...». (Y7)

«Θεωρώ ότι ο επιπλέον χρόνος των παιδιών το απόγευμα επιβαρύνεται με εξωσχολικές δραστηριότητες που άλλες από αυτές είναι αρεστές στα παιδιά άλλες όμως είναι εξαναγκαστικές από την πλευρά των γονέων γιατί έχουν υψηλές προσδοκίες από τα παιδιά τους... θέλουν το καλύτερο για τα παιδιά τους αλλά στην προσπάθεια αυτή χάνουν το μέτρο». (Y5)

«Πολλά έχουν εξωσχολικές δραστηριότητες αλλά τα περισσότερα πλέον δεν ασχολούνται με κάτι άλλο πέρα από το τάμπλετ και το κινητό». (Y2)

«Νομίζω ότι δεν υπάρχει ελεύθερος χρόνος των παιδιών το απόγευμα για παιχνίδι και ξεκούραση. Έχουν επιπλέον εξωσχολικές δραστηριότητες για να απασχολούνται κιόλας, είναι και ένα ζητούμενο των γονιών, και τουλάχιστον από τον δικό μου τον κύκλο, από γνωστούς που ακούω έχουν και πάρα πολλά βοηθητικά μαθήματα, για το σχολείο, που δεν τα είχαν παλιότερα, στυλ φροντιστηρίου ή κέντρου μελέτης». (Y6)

Οι 2 από τους 15 εκπαιδευτικούς πιστεύουν ότι ο τρόπος με τον οποίο εκμεταλλεύονται τα παιδιά τον χρόνο αυτό εξαρτάται από το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνουν και κυρίως τον τόπο διαμονής τους.

«.....διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Σε ένα μεγάλο αστικό κέντρο φαντάζομαι αφιερώνεται σε πρόσθετες δραστηριότητες, ενώ στον οικισμό στον οποίο μένω βλέπω τους μαθητές μου καθημερινά να παίζουν στα πάρκα».(Y3)

«Στις αγροτικές περιοχές τα παιδιά τον αφιερώνουν αυτό το χρόνο στο παιχνίδι, βγαίνουν έξω στις γειτονιές και παίζουν, ξεκουράζονται και χαλαρώνουν, τώρα στις αστικές περιοχές πιθανόν τα παιδιά να στρέφονται σε εξωσχολικές δραστηριότητες....δεν είναι λίγες οι φορές που τα παιδιά παραλαμβάνονται από φροντιστές ή γενικότερα τρίτους που τα απασχολούν μέχρι να σχολάσουν οι γονείς τους». (Y13)

Εντούτοις, υπάρχουν και 2 εκπαιδευτικοί οι οποίοι θεωρούν ότι αυτή η μία ώρα που διαθέτουν τώρα τα παιδιά αφιερώνεται στην ξεκούραση και τη χαλάρωση πριν αρχίσουν οι εξωσχολικές δραστηριότητες.

«Αφιερώνεται θεωρώ στην χαλάρωση, την ξεκούραση, να ηρεμήσει το παιδί, να φάει να συνομιλήσει με τους γονείς ή τους παππούδες και μετά ήρεμο να αρχίσει τις εργασίες του, γιατί το απόγευμα ξεκινάνε τα φροντιστήρια, τα Αγγλικά και ένα σωρό άλλες δραστηριότητες... αυτή η ωρίτσα 13:15 με 14:00 είναι μια καλή ευκαιρία να χαλαρώσει το παιδάκι και να δει τους δικούς του...» (Y14)

B.2. Το αναλυτικό πρόγραμμα

B.2.1. Κριτική

Οι αλλαγές στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα διδασκαλίας των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων, και κυρίως η κατάργηση της Θεατρικής Αγωγής και της Ευέλικτης Ζώνης στις Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεις και η ελάττωση των ωρών διδασκαλίας της Φυσικής Αγωγής, της Αγγλικής Γλώσσας και των Νέων Τεχνολογιών προκάλεσαν αρνητική αίσθηση στην συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών. Οι 14 από τους 15 διαφώνησαν ρητά με την κατάργηση της Θεατρικής Αγωγής και της Ευέλικτης Ζώνης στις Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεις, ενώ πιο ήπια ήταν η αντίδρασή τους για τη μείωση των ωρών διδασκαλίας της Φυσικής Αγωγής, της Αγγλικής Γλώσσας και των Νέων Τεχνολογιών. Θεωρούν ότι η Θεατρική Αγωγή και η Ευέλικτη Ζώνη είμαι αναντικατάστατες ώρες, ενώ για τα Αγγλικά και τη Γυμναστική, επειδή εντάσσονται και στις εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών, δεν ήταν τόσο απόλυτοι στις απόψεις τους.

«...όταν (η Ευέλικτη Ζώνη) γίνεται επί της ουσίας και κάνεις Ευέλικτη Ζώνη και διαχειρίζεσαι ένα πρόγραμμα και έχεις τη δυνατότητα να βγάλεις τα παιδιά από την τάξη και να δεις λίγο διαφορετικά την εκπαιδευτική διαδικασία σίγουρα είναι προς όφελος των παιδιών και δε θα έπρεπε να καταργηθεί...». (Y12)

«....το ότι μειώθηκαν οι ώρες των Αγγλικών αλλά και της Γυμναστικής και των Νέων Τεχνολογιών είναι κάτι που με δυσαρεστεί και ως εκπαιδευτικό.... εκ του αποτελέσματος κρίνοντας δε θεωρώ ότι τους ωφελεί, αλλά τους στερεί γνώση. Το ότι καταργήθηκε η Θεατρική Αγωγή και η Ευέλικτη στην Ε' και τη ΣΤ' για μένα είναι ακόμη χειρότερο γιατί παρέμεινε στις πιο μικρές τάξεις, που τα παιδιά πιθανόν να μην έχουν την ωριμότητα και τη σκέψη να χειριστούν τέτοιου είδους μαθήματα και καταργήθηκε από τα πιο μεγάλα που κατ' εμέ έχουν την ωριμότητα και πολλά παιδιά το ζητάνε κιόλας». (Y6)

«Η Θεατρική Αγωγή και η Ευέλικτη Ζώνη χρειάζονται στις μεγάλες τάξεις. Εντάξει, ας κάνουν λιγότερα Αγγλικά ή υπολογιστές, αλλά η Γυμναστική και η Θεατρική Αγωγή θεωρώ ότι είναι απαραίτητες στις μεγάλες κυρίως τάξεις, αποφορτίζουν τα παιδιά από την πίεση των άλλων μαθημάτων και τους επιτρέπουν να εκφραστούν ελεύθερα, να ξεδώσουν, να περάσουν καλά μέσα στο σχολείο». (Y7)

«Μεγάλο λάθος ήταν του υπουργείου που κατήργησε αυτά τα μαθήματα και στην Ε' και στην ΣΤ' γιατί η Θεατρική Αγωγή θεωρώ ότι είναι βασικότερη στο πως στέκονται τα παιδιά, σε συμπεριφορές που αναπτύσσουν γιατί με τους ρόλους που αναλαμβάνουν στη Θεατρική Αγωγή βγαίνουν πάρα πολλά πράγματα για τα συναισθήματα των παιδιών, για τις μεταξύ τους σχέσεις, οι σκέψεις τους για τα μαθήματά τους, το δάσκαλό τους....». (Y15)

Ένας εκπαιδευτικός, παρόλα ταύτα διαφώνησε με τους συναδέλφους του και τάχθηκε υπέρ της κατάργησης των ωρών αυτών.

«Ναι, ήταν προς όφελος των μαθητών γιατί είναι η ύλη των άλλων μαθημάτων τόσο μεγάλη που τα κούραζαν αυτές οι επιπλέον ώρες». (Y9)

B.2.2. Αίτιες μείωσης ωρών ειδικοτήτων

Οι εκπαιδευτικοί εντόπισαν τις αιτίες για την περικοπή των ωρών των παραπάνω μαθημάτων σε δύο σημεία.

α. Οι 12 από τους 15 εκπαιδευτικούς αναφέρθηκαν σε οικονομικούς και όχι παιδαγωγικούς λόγους, κάνοντας λόγο για μείωση των προσλήψεων αναπληρωτών εκπαιδευτικών και εξοικονόμηση διδακτικών ωρών.

«Προφανώς για να περιοριστούν οι ώρες των εκπαιδευτικών, για να μη χρειάζονται τόσες ειδικότητες και να μη γίνονται προσλήψεις, για οικονομικούς λόγους...».(Y14)

«Για να περισσέψουν ώρες διδασκαλίας από τους εκπαιδευτικούς και να μπορέσουν να χρησιμοποιηθούν στα ολοήμερα».(Y3)

*«...λόγω της οικονομικής κρίσης πιστεύω ότι δεν έγιναν και όλα τα σχολεία ΕΑΕΠ, λόγω των περικοπών, καθαρά οικονομικοί λόγοι άλλαξαν τα δεδομένα».
(Y13)*

β. Οι υπόλοιποι 3 εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν το αναλυτικό πρόγραμμα και στη διάκριση ανάμεσα σε πρωτεύοντα και δευτερεύοντα μαθήματα.

«Από τη στιγμή που αποφασίστηκε να ελαττωθούν οι ώρες έπρεπε να ελαττωθούν από τα δευτερεύοντα μαθήματα αφού το πρόγραμμα άλλαξε και το ωράριο έγινε μέχρι 13:15».(Y8)

«...από το να μειωθεί η γλώσσα και τα μαθηματικά είναι προτιμότερο να μειωθεί μια ξένη γλώσσα την οποία όλα τα παιδιά κάνουν και έξω και η Θεατρική Αγωγή...την οποία δεν κατάφεραν να εντάξουν με επιτυχία στο σχολείο και να βάλουν τα παιδιά σε αυτό το κλίμα, απλά γινόταν φασαρία και τίποτα άλλο».(Y9)

«Θεωρώ ότι μειώθηκαν για την αύξηση των ακαδημαϊκών μαθημάτων και την προετοιμασία των μαθητών για το γυμνάσιο και την γενικότερη εξέλιξή τους στο

λύκειο κτλ. Για την παροχή περισσότερης γνώσης στα μαθήματα της Γλώσσας και των Μαθηματικών».(Y5)

B.2.3. Ακαδημαϊκός χαρακτήρας του σχολείου

Όσον αφορά στον ακαδημαϊκό χαρακτήρα του σχολείου και αν αυτός ενισχύθηκε με τις αλλαγές στο εβδομαδιαίο αναλυτικό πρόγραμμα οι 10 από τους 15 εκπαιδευτικούς πιστεύουν ότι ενισχύθηκε ο ακαδημαϊκός χαρακτήρας του σχολείου, καθώς δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στα «κλασικά» μαθήματα, όπως η Γλώσσα, τα Μαθηματικά και η Φυσική, και μειώθηκαν ώρες των λεγόμενων «δευτερευόντων» μαθημάτων, όπως η Μουσική, η Θεατρική Αγωγή και οι Νέες Τεχνολογίες. Παράλληλα, όμως, εκφράστηκαν και οι ενδοιασμοί τους για το κατά πόσο ήταν επιθυμητή αυτή η αλλαγή και αν πέτυχε το στόχο της τελικά.

«Όχι μόνο ενισχύθηκε, θα μπορούσα να πω ότι επιβαρύνθηκε μόνο με τα κλασικά μαθήματα κυρίως για τις μεγαλύτερες τάξεις που στερήθηκαν την Ευέλικτη Ζώνη, τη Θεατρική Αγωγή, την 3^η ώρα της Γυμναστικής .....». (Y4)

«Ναι, ξεκάθαρα....άλλωστε είδαμε και πριν ότι οι ώρες που κόπηκαν για να βγει το ωράριο ήταν ώρες δευτερευόντων μαθημάτων». (Y8)

«Ενισχύθηκε, θεωρούμε ότι ενισχύθηκε, δε ξέρω κατά πόσο, ίσως ήταν η ιδεολογία και το σκεπτικό και ο στόχος για να γίνει κάτι τέτοιο αλλά δε ξέρω αν τελικά είχε και αυτό αποτέλεσμα. Ενισχύθηκαν ποσοτικά αυτά τα μαθήματα, δεν ξέρω όμως αν ποιοτικά έγινε κάποια αλλαγή. Οι ώρες αυξήθηκαν, η ποιότητα όμως;» (Y6)

«Εγώ θα έλεγα ότι έχουμε ατελείωτες ώρες Γλώσσας και Μαθηματικών. Σίγουρα τα παιδιά μαθαίνουν πολύ περισσότερα αλλά τους λείπει πάρα πολύ η εκτόνωση που είχαν στα μαθήματα των Εικαστικών, της Μουσικής και της Ευέλικτης Ζώνης».(Y5)

Οι 5 από τους 15 εκπαιδευτικούς θεωρούν ότι δεν ενισχύθηκε ο ακαδημαϊκός χαρακτήρας του σχολείου και τόνισαν ότι το σχολείο οφείλει να καλλιεργεί όλες τις ικανότητες των παιδιών.

«Όχι, είναι τυπικό, δόθηκε αλλά τυπικά...πως τον ενισχύεις; μόνο αλλάζοντας το ωράριο; Θέλει ένα άλλο πλαίσιο....». (Y12)

«Όχι, εγώ θεωρώ ότι μέσα στο σχολείο δεν υπάρχουν πρωτεύοντα και δευτερεύοντα μαθήματα, όλα τα μαθήματα είναι το ίδιο γιατί τα παιδιά από όλα τα μαθήματα μαθαίνουν σημαντικά πράγματα και αναπτύσσουν δεξιότητες, δε θα πρέπει να υπάρχουν δύο κατηγορίες μαθημάτων. Τα παιδιά ωφελούνται από όλα τα μαθήματα, ακόμα και από τα Εικαστικά». (Y14)

«Ο άνθρωπος έχει εννιά νοημοσύνες, πρέπει να τις αναπτύσσουμε όλες». (Y15)

B.3. Γυμνασιοποίηση του δημοτικού σχολείου

B.3.1. Κριτική

Η συνεχής εναλλαγή εκπαιδευτικών στο πρωινό πρόγραμμα των σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα προκάλεσε έντονες συζητήσεις περί «γυμνασιοποίησης» του δημοτικού σχολείου. Όταν ζητήθηκε η γνώμη των εκπαιδευτικών πάνω σε αυτό το θέμα οι περισσότεροι, οι 10 από τους 15 εκπαιδευτικούς, διαφώνησαν με τον όρο «γυμνασιοποίηση», καθώς θεωρούν ότι η εναλλαγή εκπαιδευτικών ειδικοτήτων σε μια τάξη δεν είναι αρνητική, αντιθέτως τα παιδιά αποκομίζουν αρκετά οφέλη από την επαφή τους με διαφορετικούς ανθρώπους.

«Όχι, καλό είναι να υπάρχουν διάφορες ειδικότητες για τα παιδιά. Έρχονται σε επαφή και με άλλο κόσμο, με νέες ιδέες, με νέα αντικείμενα. Και πολύ πιο ωραία θα το διδάξει το μάθημα ένας εκπαιδευτικός ειδικότητας, τη Θεατρική Αγωγή για παράδειγμα, παρά ένας δάσκαλος που μπορεί να μην έχει ασχοληθεί ποτέ με κάτι τέτοιο, δεν έχει κάνει καμία επιμόρφωση ή δεν του αρέσει κιόλας». (Y2)

«Όχι, όχι δε συμφωνώ...το ότι μπήκαν κάποιες ειδικότητες δεν άλλαξε κάτι στην τάξη, ο δάσκαλος είναι ο κύριος υπεύθυνος ενός τμήματος, μιας τάξης και από εκεί και πέρα οι ειδικότητες που κάνει ο καθένας το αντικείμενό του...δε μπήκε άλλος στα Μαθηματικά, άλλος στη Γλώσσα για να ανατρέψει τις ισορροπίες, αυτά είναι τα μαθήματα του δασκάλου και ο ίδιος τα κάνει...δε θεωρώ ότι υπάρχει αυτό». (Y10)

«Όχι δε συμφωνώ, γιατί και στο εξωτερικό έτσι λειτουργούν τα σχολεία...τα παιδιά σαφώς και αποκομίζουν πολλά πράγματα από αυτή την εναλλαγή των εκπαιδευτικών στην τάξη, είναι άνθρωποι με διαφορετική προσωπικότητα, διαφορετική εκπαιδευτική προσέγγιση, έχουν πολλά θετικά να δώσουν στα παιδιά, και αρνητικά βέβαια αλλά και η σύγκριση καλή είναι, καλό τους κάνει...». (Y12)

Οι 5 από τους 15 εκπαιδευτικούς συμφώνησαν με τον όρο «γυμνασιοποίηση», εκφράζοντας ο καθένας και μια διαφορετική αιτιολογία.

«Η εναλλαγή των εκπαιδευτικών ήταν έντονη στο ΕΑΕΠ και δεν ήταν εκπαιδευτικά αποτελεσματική η διδασκαλία λόγω της διακοπής της ροής του προγράμματος». (Y1)

«Ναι, συμφωνώ γιατί τα παιδιά βρίσκονταν με τα βιβλία στα χέρια ψάχνοντας την αίθουσα του επόμενου μαθήματος, αντί να ξεκουράζονται. Πολύ δύσκολο για τις μικρές τάξεις και πολύ αγχωτικό για τις μεγάλες». (Y3)

«Ναι, γιατί μπαίνοντας μέσα στη τάξη τόσοι πολλοί καθηγητές δε μπορούσαν να κρατήσουν τα παιδιά ήσυχα μες στην τάξη και φώναζαν εμάς (τον δάσκαλο) για βοήθεια και ο δάσκαλος ήταν τελικά ο φύλακας και ο μπαμπούλας της τάξης και κάθε φορά έμπαινε στην τάξη για να επιβάλει την ησυχία». (Y9)

«Δεν ήταν ο λόγος η εναλλαγή των δασκάλων που οδήγησε σε γυμνασιοποίηση, θεωρώ ότι περισσότερο με το φόρτο μαθημάτων και εργασιών και το επίπεδο της ύλης που έχουν να καλύψουν είναι γυμνασιοποιημένο το δημοτικό σχολείο παρά με τα ΕΑΕΠ και σε αρκετά σχολεία έχω δει ότι ούτως ή άλλως εναλλάσσονται πάρα πολλοί εκπαιδευτικοί γιατί δεν είναι ένας δάσκαλος που έχει όλα τα μαθήματα». (Y6)

B.3.2. Διαφορές ανάμεσα στους δύο τύπους σχολείων αναφορικά με την εναλλαγή εκπαιδευτικών στις τάξεις.

Στην ερώτηση αν οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι με την καθιέρωση των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων άλλαξε η κατάσταση αναφορικά με την

εναλλαγή εκπαιδευτικών στις τάξεις οι 13 από τους 15 εκπαιδευτικούς ανέφεραν ότι δεν παρατήρησαν κάποια σημαντική διαφορά. Μειώθηκαν οι ώρες των ειδικοτήτων αλλά συνεχίζει να υπάρχει αυτή η εναλλαγή εκπαιδευτικών και προσώπων που προσφέρει ποικιλία και προκαλεί το ενδιαφέρον των παιδιών.

«Και τώρα η κατάσταση παραμένει η ίδια, όπου υπάρχουν ειδικότητες και εναλλάσσονται είναι προς όφελος των παιδιών». (Y2)

«Το μόνο που άλλαξε είναι ότι έχουν λιγότερες ώρες ειδικοτήτων, πάλι μπαίνουν οι συνάδελφοι στις τάξεις, έρχονται σε επαφή με τα παιδιά αλλά λιγότερες ώρες την εβδομάδα». (Y4)

«.....συνεχίζουν τα παιδιά να βλέπουν πολλά πρόσωπα, και αγγλικών και γυμναστές και αισθάνονται και μια χαρά που περιμένουν κάποιον άλλο στην τάξη τους, υπάρχει μια ποικιλία και κάτι να περιμένουν πέρα από τη δασκάλα τους». (Y15)

Αντιθέτως, μόνο 2 από τους 15 εκπαιδευτικούς πιστεύουν ότι με την με την καθιέρωση των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων άλλαξε η κατάσταση που επικρατούσε στα σχολεία και έχει μειωθεί η ένταση και η αναστάτωση που προκαλούνταν στα παιδιά από τη συνεχή εναλλαγή των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων στην τάξη.

«Τώρα, είναι διαφορετικά. Βλέπω πως άλλαξε η κατάσταση». (Y1)

«Ναι, έχει βελτιωθεί...ακόμα έχουμε βέβαια θέματα με κάποιες ειδικότητες ... δε ξέρω είναι επηρεασμένοι από τα γυμνάσια και δε γνωρίζουν πως είναι τα παιδιά του δημοτικού και δε μπορούν να επιβάλουν την τάξη μέσα σε ένα τμήμα που έχει κάποιους ζωνηρούς και ζητάνε τη βοήθειά μας.... Αλλά τώρα έχουν μειωθεί οι ώρες τους και δεν είναι τόσο συχνό αυτό το φαινόμενο». (Y9)

B.3.3 Προτάσεις

Οι προτάσεις που εκφράστηκαν από τους εκπαιδευτικούς σχετικά με την εναλλαγή των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων στις τάξεις επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων, κυρίως σε θέματα διαχείρισης της

τάξης, αλλά και σε θέματα που προκύπτουν με τη διαμόρφωση του ωρολογίου προγράμματος, σε θέματα υποδομής και στον σωστό προγραμματισμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

«Απλά να υπάρχουν στα σχολεία οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων, δεν είναι η εναλλαγή τους το πρόβλημα, η έλλειψή τους είναι...». (Y2)

«.....αυτοί οι άνθρωποι χρειάζονται επιμόρφωση προτού έρθουν στα σχολεία μας, πραγματική επιμόρφωση όμως. Το να παρακολουθήσουν δυο σεμινάρια και να τελειώσει η υπόθεση δεν είναι έτσι, δεν ξέω τι κάνουν στις σχολές τους και πως λειτουργούν, το ότι ασχολούνται με μικρά παιδιά πρέπει να το δουν λίγο πιο σοβαρά το θέμα.....Θα επανέλθω στο θέμα της επαρκούς επιμόρφωσης αυτών των ανθρώπων, των προερχόμενων από τις καθηγητικές σχολές, αφού μπήκαν και στην πρωτοβάθμια να επιμορφωθούν κατάλληλα για να ανταπεξέλθουν και στις συνθήκες που επικρατούν στα δημοτικά σχολεία». (Y8)

«Μόνο σχετικά με τη διαμόρφωση του εβδομαδιαίου προγράμματος, να υπάρχει αρμονία και ισορροπία στο πρόγραμμα, να μην έχει ένα τμήμα τη Δευτέρα τέσσερις ώρες ειδικοτήτων και την Τρίτη μόνο μία, λέω ένα παράδειγμα...να είναι μοιρασμένες οι ώρες αρμονικά στο πρόγραμμα....». (Y10)

«.....αν είχαν και το δικό τους χώρο θα ήταν ακόμη καλύτερα!! Σκέψου να υπήρχε αίθουσα αγγλικών κατάλληλα διαμορφωμένη από τη συνάδελφο, αίθουσα μουσικής όπου θα υπήρχαν όλα τα μουσικά όργανα και δε θα χρειαζόταν να τα κουβαλάνε από τάξη σε τάξη... Τα παιδιά θα άλλαζαν και περιβάλλον και θα ήταν ακόμα πιο ενδιαφέρον για αυτά...Η ποικιλία και η εναλλαγή προσώπων και χώρων θα τα κρατούσε σε εγρήγορση, δε θα βαριόταν εύκολα». (Y7)

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που αφορούν στη δεύτερη θεματική ενότητα.

Διαφορές ανάμεσα στα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό	Το ωράριο λειτουργίας των δύο τύπων σχολείων	Κριτική	Αποψη γονέων	Ελεύθερος χρόνος
		-Προτιμότερο το ωράριο ως τις 13:15	-Προτιμότερο το ωράριο ως τις 14:00	-Εξωσχολικές δραστηριότητες -Ενασχόληση με

Πρόγραμμα και στα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία	Το αναλυτικό πρόγραμμα	<u>Κριτική</u> -Αντίθεση με την κατάργηση της Ευέλικτης Ζώνης και της Θεατρικής Αγωγής -Πιο ήπια αντίδραση για τη μείωση των ωρών Αγγλικών, Γυμναστικής και Νέων Τεχνολογιών	<u>Αίτιες μείωσης ωρών ειδικοτήτων</u> -Μείωση στις προσλήψεις αναπληρωτών -Διακρίσεις ανάμεσα σε πρωτεύοντα και δευτερεύοντα μαθήματα	ηλεκτρονικά μέσα <u>Ακαδημαϊκός χαρακτήρας του σχολείου</u> -Ενισχύθηκε ο ακαδημαϊκός χαρακτήρας του σχολείου
	Γυμνασιοποίηση του δημοτικού σχολείου	<u>Κριτική</u> -Διαφωνία των εκπαιδευτικών περί γυμνασιοποίησης του δημοτικού σχολείου	<u>Διαφορές ανάμεσα στους δύο τύπους σχολείων αναφορικά με την εναλλαγή εκπαιδευτικών στις τάξεις</u> -Δεν παρατηρείται διαφοροποίηση αναφορικά με την εναλλαγή των εκπαιδευτικών	<u>Προτάσεις</u> -Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων

Γ. Υπέρ και κατά του νέου θεσμού

Γ.1. Ικανοποίηση και προτιμήσεις εκπαιδευτικών

Στην ερώτηση αν οι εκπαιδευτικοί είναι ικανοποιημένοι από τη λειτουργία του νέου θεσμού και ποιόν τύπο σχολείου προτιμούν υπήρξε μια ποικιλία απαντήσεων. Σχεδόν οι μισοί εκπαιδευτικοί, οι 7 από τους 15, απάντησαν ότι είναι ικανοποιημένοι από τα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία και τα προτιμούν σε σχέση με τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα.

«Είμαι ικανοποιημένη από τη λειτουργία του δημοτικού σχολείου σήμερα κατά το πρωινό πρόγραμμα κυρίως στις μικρότερες τάξεις». (Y1)

«...μου αρέσει που τελειώνουμε στις 13:15. Για τα παιδιά ο χρόνος τους είναι πιο δημιουργικός μέχρι εκείνη την ώρα». (Y8)

«Εντάξει θέλει πάρα πολλές αλλαγές για να πω ότι με ικανοποιεί πλήρως, αλλά γενικά ναι...βέβαια θέλει αλλαγές από τη βάση, όλα αυτά που γίνονται τώρα είναι ημίμετρα, αν δεν αλλάξει η δομή και η φιλοσοφία του εκπαιδευτικού συστήματος όποιες αλλαγές και να γίνουν θα είναι επιδερμικές και όχι επί της ουσίας.... προτιμώ το τωρινό σχολείο από την άποψη ότι δεν κουράζονται τα παιδιά». (Y12)

«Κατά 70% με καλύπτει αλλά θα πρέπει να γίνουν και ριζικές αλλαγές στο σχολείο, και στον τρόπο εκπαίδευσης και διδασκαλίας, να υπήρχε καλύτερη ποιότητα μαθησιακά». (Y14)

Οι 3 από τους 15 εκπαιδευτικούς δήλωσαν ικανοποιημένοι από τη λειτουργία του νέου θεσμού αλλά στην ερώτηση ποιόν τύπο σχολείου προτιμούν απαντησαν ένα μεικτό τύπο σχολείου με διαφορετικό ωράριο για τις μικρές τάξεις και αναπροσαρμογή της ύλης.

«Ναι είμαι, όμως θα ήθελα περισσότερες ώρες στις μεγάλες τάξεις.... ίσως να υπάρχει άλλο ωράριο για τις μικρές και άλλο για τις μεγάλες τάξεις, με όλες τις δυσκολίες που αυτό συνεπάγεται...». (Y3)

«Ναι, ως προς το πρωινό πρόγραμμα θα μπορούσα να πω ότι είμαι ευχαριστημένη.... θα προτιμούσα τον προηγούμενο τύπο κλασικού ολοήμερου σχολείου και όχι τα σχολεία με ΕΑΕΠ». (Y4)

Οι 5 από τους 15 εκπαιδευτικούς δεν δήλωσαν ικανοποιημένοι από τα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία και προτιμούν τον τρόπο λειτουργίας των σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα.

«Όχι, έχουν μειωθεί οι ώρες για τα παιδιά, οι ώρες των μαθημάτων που απολάμβαναν και διασκεδάζαν, οι ώρες που ήταν πιο χαλαρές, όπως οι ώρες της Ευέλικτης Ζώνης που κάναμε πάρα πολλά πράγματα, τα οποία ήταν επιλογή των παιδιών». (Y2)

«Ικανοποιημένη δεν είμαι, θα μπορούσαν να γίνουν πολλές αλλαγές προς το καλύτερο». (Y15)

«...εγώ ναι το ΕΑΕΠ σίγουρα...». (Y6)

«Από τη λειτουργία του δημοτικού σχολείου όσον αφορά στις ώρες της Γλώσσας και των Μαθηματικών είμαι ικανοποιημένη, όσον αφορά όμως το ενδιαφέρον των μαθητών και την όρεξη που έχουν δε θα το έλεγα αυτό.....Στον προηγούμενο τύπο σχολείου τα πράγματα όσον αφορά στην ύλη ήταν πιο απλά και τα βιβλία δεν ήταν συνοπτικά, είχαν περισσότερη εικόνα....το προτιμούσα εκείνο το σχολείο». (Y5)

Γ.2. Πλεονεκτήματα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων

Τα πλεονεκτήματα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων, στα οποία αναφέρθηκαν οι εκπαιδευτικοί αφορούν κυρίως στο θέμα του ωραρίου, στις ειδικότητες που υπάρχουν πλέον σε όλα τα σχολεία και φέρνουν τον μαθητή σε επαφή με διαφορετικά αντικείμενα, στην έμφαση που δίνεται στα «πρωτεύοντα» μαθήματα και στην εργατικότητα και τη «φιλοτιμία» των εκπαιδευτικών.

«Ότι το σχολείο αρχίζει λίγο αργότερα, έστω και αυτά τα 10 λεπτά και τελειώνει αρκετά νωρίτερα». (Y4)

«Υπάρχουν ειδικότητες, χωρίς όμως υπερβολή». (Y1)

«Έρχεται σε επαφή και ο μαθητής που προέρχεται από χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα με αντικείμενα όπως τα εικαστικά που οι γονείς τους δε θα μπορούσαν να τους προσφέρουν εκτός σχολείου, με την τεχνολογία και το θεατρικό παιχνίδι, όταν αυτά γίνονται σωστά....». (Y5)

«Η έμφαση που δίνεται στα βασικά μαθήματα». (Y3)

«Υπάρχουν αρκετές ώρες για τα βασικά μαθήματα και από εκεί και έπειτα υπάρχουν και τα μαθήματα ειδικοτήτων που χαλαρώνουν τα παιδιά στο ενδιάμεσο, αρκεί να γίνονται σωστά, δηλαδή, να μαθαίνουν αυτά που πρέπει και

να κάνουν αυτά που πρέπει γιατί ....υπάρχουν και κάποιοι, οι οποίοι απλά μπαίνουν στην τάξη και περνάει η ώρα με μια ζωγραφιά». (Y9)

«Το ότι υπάρχουν ακόμα δάσκαλοι που δίνουν και την ψυχή τους για τα παιδιά, μπαίνουν στην ψυχολογία των παιδιών και γίνονται και οι ίδιοι παιδιά...αυτό που κρατάει το σχολείο σήμερα είναι μόνο οι δάσκαλοι που δουλεύουν, και οι ειδικότητες και όλοι όσοι εμπλέκονται με το σχολείο...». (Y14)

Γ.3. Μειονεκτήματα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων

Όταν οι εκπαιδευτικοί ρωτήθηκαν για τα μειονεκτήματα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων, οι αναφορές τους κάλυψαν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που τους απασχολούν και που θεωρούν πως δυσχεραίνουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Έγιναν αναφορές στην υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων, στην έλλειψη συνεργασίας και υποστήριξης από τους συλλόγους γονέων και την ευρύτερη κοινωνία, στην έλλειψη αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου και την ελλιπή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την καθυστέρηση στην τοποθέτηση ειδικοτήτων στα σχολεία με αποτέλεσμα το χάσιμο πολλών διδακτικών ωρών στην αρχή της σχολικής χρονιάς, στο μεγάλο αριθμό των μαθητών σε κάθε τμήμα, στην ύλη και τέλος στην προβληματική λειτουργία του ολοήμερου με την καθημερινή εναλλαγή των εκπαιδευτικών του πρωινού τμήματος.

«Έχει προβλήματα με τις υποδομές, υλικοτεχνικά, η υλικοτεχνική υποδομή είναι πάρα πολύ φτωχή , εξαρτάται μόνο από την ιδιωτική πρωτοβουλία, από τους συλλόγους και το κατά πόσο ο κάθε διευθυντής μπορεί να διαχειριστεί τα οικονομικά του σχολείου και να φτιάξει κάποια πράγματα .. αλλά και αυτό το ανεξέλεγκτο, ότι δεν υπάρχει αξιολόγηση... θα έπρεπε να υπάρχει αξιολόγηση από κάποιον αξιόπιστο φορέα με κριτήρια επιστημονικά...». (Y12)

«Δεν έχουμε συμπαράσταση από πουθενά, ούτε από τους γονείς έχουμε... Δεν υπάρχει καμιά συνεργασία με τους γονείς, από τους οποίους εισπράτουμε έναν μόνιμο αρνητισμό». (Y14)

«Ένα που σκέφτομαι τώρα είναι η έλλειψη επιμόρφωσης...». (Y13)

«...η έλλειψη ειδικοτήτων και τα πολλά κενά στα σχολεία στην αρχή της χρονιάς. Χάνονται πολλές διδακτικές ώρες τον πρώτο καιρό». (Y2)

«Από τα σημαντικότερα είναι ο μεγάλος αριθμός μαθητών στις πόλεις και κατά συνέπεια η έλλειψη χρόνου για την εκπαιδευτική πράξη». (Y1)

«...θα αναφερθώ στο θέμα της ύλης, στον όγκο της γνώσης που καλούμαστε να μεταδώσουμε στα παιδιά αλλά δεν έχουμε τον χρόνο να τη δουλέψουμε σωστά και τα παιδιά να την κατακτήσουν...Κάνουμε πολλά πράγματα αλλά δεν εμβαθύνουμε, πιστεύω ότι απλά μεταφέρουμε πληροφορίες και δεν μεταλαμπαδεύουμε γνώσεις πλέον...πολλά βιβλία είναι ακατάλληλα για το επίπεδο και την ηλικία των μαθητών...». (Y7)

«Το πιο σημαντικό πρόβλημα που εντοπίζω είναι η καθημερινή εναλλαγή εκπαιδευτικού στο ολοήμερο...». (Y4)

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που αφορούν στην τρίτη θεματική ενότητα.

Υπέρ και κατά του νέου θεσμού	Ικανοποίηση και προτιμήσεις εκπαιδευτικών	Πλεονεκτήματα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων	Μειονεκτήματα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων
	-Διάσταση απόψεων, οι περισσότεροι ικανοποιημένοι αλλά και αρκετοί μη ικανοποιημένοι	-Ωράριο -Ειδικότητες σε όλα τα σχολεία -Έμφαση στα πρωτεύοντα μαθήματα -Εργατικότητα εκπαιδευτικών	-Υλικοτεχνική υποδομή -Έλλειψη αξιολόγησης -Ελλιπής επιμόρφωση -Καθυστέρηση στην τοποθέτηση εκπαιδευτικών ειδικοτήτων -Μεγάλος αριθμός μαθητών ανά τμήμα -Πιεστική ύλη -Προβληματική

			λειτουργία ολοήμερου τμήματος
--	--	--	-------------------------------

Δ. Προτάσεις

Αναφορικά με τις αλλαγές που προτάθηκαν από τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να βελτιωθεί η λειτουργία του σημερινού σχολείου θα μπορούσαν συνοπτικά να ομαδοποιηθούν στις παρακάτω κατηγορίες:

α. Η υλικοτεχνική υποδομή των δημοτικών σχολείων είναι ελλιπής και παρωχημένη, τα εποπτικά μέσα δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας και τα σχολικά κτίρια χρειάζονται σημαντικές επιδιορθώσεις.

«...το υπουργείο να μας φτιάξει σχολεία που πραγματικά να ανταποκρίνονται στο 2019, δε μπορεί να μπαίνουμε στα σχολεία και οι πόρτες τους να είναι χαλασμένες ή να μην έχουμε αίθουσες να βάλουμε τα παιδιά μας». (Υ8)

«...θα αναφερθώ στην κτιριακή υποδομή, χρειάζονται σημαντικές επεμβάσεις για να γίνουν τα σχολεία κατάλληλα...». (Υ14)

β. Το ολοήμερο πρόγραμμα δεν λειτουργεί αποτελεσματικά και προτείνεται η επαναφορά του θεσμού του υπεύθυνου ολοήμερου, παράλληλα με την αύξηση των ωρών μελέτης-προετοιμασίας.

«Θα πρέπει να αλλάζουν πολλά πράγματα, εκ βάθρων, και κυρίως να αλλάξει η νοοτροπία των δασκάλων. Να αντιμετωπίσουν το ολοήμερο με σοβαρότητα και συνέπεια έτσι ώστε να αλλάξει κ η στάση των γονέων απέναντι σε αυτό». (Υ3)

«Να οριστεί πάλι υπεύθυνος ολοήμερου, να έχουν τα παιδιά περισσότερες ώρες μελέτης και προετοιμασίας». (Υ4)

γ. Η ουσιαστική και σύμφωνη με τις ανάγκες που προκύπτουν κάθε χρόνο επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αποτελεί επιτακτική ανάγκη, καθώς οι ίδιοι αισθάνονται ανεπαρκείς και ανήμποροι να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις.

«Καταρχήν πρέπει να αλλάξει η δομή... όλα αυτά τα σεμινάρια και οι επιμορφώσεις που γίνονται να μη θεωρούνται χάσιμο χρόνου από τους εκπαιδευτικούς... να χάνονται μαθήματα αλλά τα σεμινάρια που γίνονται να είναι εποικοδομητικά και χρήσιμα για τους εκπαιδευτικούς.... Ακόμη και να δίνονται εκπαιδευτικές άδειες για να μπορούν οι εκπαιδευτικοί να εξελιχθούν και να επιμορφωθούν με διάφορα προγράμματα μεταπτυχιακά και μη...». (Y12)

«Να υπάρχει επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για να αντιμετωπίζουν τις νέες καταστάσεις που προκύπτουν...τώρα με τους πρόσφυγες έχουν δημιουργηθεί σοβαρά θέματα που καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε χωρίς καμία επιμόρφωση». (Y15)

δ. Οι υποστηρικτικές δομές αποτελούν πλέον απαραίτητο στοιχείο σε κάθε σχολική μονάδα, καθώς τα τμήματα ένταξης και οι τάξεις υποδοχής προσφέρουν σημαντική βοήθεια στους μαθητές που τα παρακολουθούν.

«Μόνιμος ψυχολόγος στο σχολείο, μόνιμος όχι μία φορά τη βδομάδα για να προσαρμόζονται τα παιδιά με προβλήματα και από την οικογένεια και την κοινωνία γενικότερα, θεωρώ ότι είναι απαραίτητο τέτοιο υποστηρικτικό προσωπικό». (Y10)

«Ένα σημαντικό θέμα είναι και οι υποστηρικτικές δομές, να υπάρχουν τάξεις υποδοχής και τμήματα ένταξης σε όλα τα σχολεία...είναι πολύ σημαντικό για όλη τη λειτουργία του σχολείου και προσφέρουν πολλά στα παιδιά που τις παρακολουθούν...». (Y13)

ε. Τα βιβλία θεωρούνται από πολλούς εκπαιδευτικούς ακατάλληλα και κακογραμμένα και η ύλη που πρέπει να καλυφθεί υπερβολική. Οι εκπαιδευτικοί πιέζονται να την ολοκληρώσουν και στερούν από τα παιδιά δραστηριότητες και δράσεις που παλιότερα τα ευχαριστούσαν αλλά έδιναν και μια πιο χαλαρή νότα στη σχολική πραγματικότητα.

«Σίγουρα πρέπει να αλλάξουν κάποια βιβλία, ας πούμε της Β' και της Δ' τα βιβλία των Μαθηματικών είναι δυσνόητα ακόμα και για κάποιους εκπαιδευτικούς. Να μειωθεί η ύλη για να έχουμε χρόνο να αφιερώσουμε με τα παιδιά σε άλλες δραστηριότητες που έχουν κάτι να προσφέρουν, όπως κάναμε με

την Ευέλικτη Ζώνη που τους άρεσε πολύ. Γενικά, όλος ο σχεδιασμός στην εκπαίδευση να γίνεται με βάθος χρόνου και όχι επιφανειακές αλλαγές». (Y2)

«Θα πρότεινα καλύτερα βιβλία γραμμένα και ελεγμένα από ανθρώπους που έχουν μπει μέσα στην τάξη και όχι από ανθρώπους που δεν έχουν διδάξει ποτέ και παράγουν βιβλία που δεν έχουν αντίκρισμα στη σχολική πραγματικότητα, με πολλές ασάφειες και πολλά λάθη. Μέσα σε μια σελίδα μπορεί να έχει 2 ή 3 έννοιες που μπερδεύουν το μαθητή, δεν προκαλούν το ενδιαφέρον αλλά τον κάνουν να το αποστρέφεται» (Y5)

στ. Τέλος, αναφορικά με τα αγγλικά, οι εκπαιδευτικοί αναγνώρισαν την αναγκαιότητα της διδασκαλίας των αγγλικών στα δημοτικά σχολεία και μάλιστα θεωρούν ότι μέσα από την δημόσια εκπαίδευση τα παιδιά θα μπορούσαν να αποκτήσουν κάποιο επίσημο πιστοποιητικό.

«.....εγώ είμαι οπαδός της ιδέας να προωθηθεί και να εμπλακούν τα παιδιά στις εξετάσεις του κρατικού πιστοποιητικού ή τουλάχιστον στις δεξιότητες που μαθαίνουν μέσα από τις εξετάσεις του κρατικού να τις δουλεύουμε μέσα στο σχολείο στο μάθημα των αγγλικών». (Y6)

«.....οι ξένες γλώσσες που γίνονται στο δημοτικό πρέπει να γίνονται με τέτοιο τρόπο ώστε τα παιδιά να εφοδιάζονται κατάλληλα και να προετοιμάζονται από το ίδιο το σχολείο στο γυμνάσιο να παίρνουν κάποιο πτυχίο». (Y10)

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που αφορούν στις προτάσεις των εκπαιδευτικών για τη βελτίωση του δημοτικού σχολείου.

<u>Προτάσεις των εκπαιδευτικών</u>	
-Υλικοτεχνική υποδομή -Ολοήμερο πρόγραμμα -επαναφορά υπεύθυνου ολοήμερου και αύξηση διδακτικών ωρών	-Βιβλία-ύλη -Αγγλικά -Επιμόρφωση -Υποστηρικτικές δομές

Συζήτηση

α) Ο περιορισμός του ολοήμερου προγράμματος σε 2 διδακτικές ώρες ημερησίως

Όσον αφορά στον περιορισμό του ολοήμερου προγράμματος σε 2 διδακτικές ώρες ημερησίως, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι ο περιορισμός αυτός υποβάθμισε τον ρόλο του ολοήμερου προγράμματος καθώς δεν επαρκεί ο χρόνος για την ολοκλήρωση των εργασιών που ανατίθενται στα παιδιά από τους δασκάλους του πρωινού προγράμματος και η καθημερινή εναλλαγή εκπαιδευτικών στο ολοήμερο δυσχεραίνει την ομαλή λειτουργία του. Οι σφοδρές αντιδράσεις των δασκάλων για τον περιορισμό του ολοήμερου προγράμματος σε 2 διδακτικές ώρες, που είχαν εκδηλωθεί μετά την ανακοίνωση του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων τον Απρίλιο του 2016, φαίνεται στην πράξη ότι τελικά ήταν δικαιολογημένες.

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι κύρια αιτία του περιορισμού των ωρών του ολοήμερου προγράμματος ήταν η γενικότερη οικονομική κρίση που βιώνει η χώρα τα τελευταία χρόνια, με αποτέλεσμα τις περικοπές στην παιδεία και ειδικότερα την προσπάθεια εξοικονόμησης διδακτικών ωρών από τους ήδη υπάρχοντες εκπαιδευτικούς. Για μια ακόμη φορά φαίνεται, σύμφωνα πάντα με τη γνώμη των εκπαιδευτικών, ότι η εκπαιδευτική πολιτική δεν χαράσσεται και υλοποιείται με βάση κάποια ερευνητικά δεδομένα, κάποιες διαπιστωμένες ανάγκες, δεν στηρίζεται σε κάποια παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές, αλλά στον οικονομικό παράγοντα στην ανάγκη εξοικονόμησης χρημάτων, και όλο αυτό βέβαια «ντύνεται» με το περίβλημα της βελτίωσης.

Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών για τη βελτίωση της λειτουργίας του ολοήμερου προγράμματος επικεντρώθηκαν στην αύξηση των ωρών διδασκαλίας στο ολοήμερο πρόγραμμα και στην επαναφορά του θεσμού του Υπεύθυνου Ολοήμερου. Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι για να λειτουργήσει σωστά το ολοήμερο θα πρέπει τα παιδιά να είναι χωρισμένα σε τμήματα, να έχουν έναν σταθερό δάσκαλο, να βελτιωθούν οι υποδομές των σχολείων και να προσληφθεί βοηθητικό προσωπικό.

β) Το ολοήμερο πρόγραμμα ως χώρος φύλαξης των παιδιών

Το ολοήμερο πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων από την αρχή της λειτουργίας του ακόμα θεωρήθηκε από πολλούς γονείς ως χώρος φύλαξης των παιδιών τους και όχι ως συνέχεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας που συντελούταν στο πρωινό

πρόγραμμα. Εξυπηρετούσε τους εργαζόμενους γονείς, καθώς τα παιδιά τους παρέμεναν σε ένα ασφαλές περιβάλλον μέχρι οι ίδιοι να τελειώσουν την εργασία τους, δεν ήταν όμως ικανοποιημένοι από τη δουλειά που γινόταν στο ολοήμερο. Το 2007 το ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Παιδαγωγικών Ερευνών –Μελετών (ΙΠΕΜ-ΔΟΕ) πραγματοποίησε πανελλαδική έρευνα με τις απόψεις γονέων και εκπαιδευτικών για τη «Διερεύνηση του Κοινωνικού και Παιδαγωγικού Ρόλου του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου» και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το Ολοήμερο Σχολείο ικανοποιεί τις κοινωνικές ανάγκες των γονέων, δεν ικανοποιεί όμως, στον ίδιο βαθμό, τις παιδαγωγικές ανάγκες των παιδιών. Ομοίως, και στην παρούσα έρευνα οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν πως το ολοήμερο πρόγραμμα θεωρείται χώρος φύλαξης των παιδιών και το αποδίδουν στο γεγονός ότι στον περιορισμένο πια χρόνο που έχουν στο ολοήμερο τα παιδιά δεν ολοκληρώνουν την προετοιμασία τους για την επόμενη μέρα.

γ) Ο περιορισμός της μελέτης – προετοιμασίας σε 1 διδακτική ώρα ημερησίως

Η συρρίκνωση του ολοήμερου προγράμματος σε 2 διδακτικές ώρες ημερησίως, από τις οποίες η μία αφιερώνεται σε κάποιο μάθημα ειδικότητας και η μία μόνο στη Μελέτη –Προετοιμασία των μαθητών για τα μαθήματα της επόμενης ημέρας προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από τους εκπαιδευτικούς κύκλους κατά την ανακοίνωση του ωρολογίου προγράμματος των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων. Οι αντιδράσεις επικεντρωνόταν στο γεγονός ότι ο περιορισμός της Μελέτης –Προετοιμασίας σε μία ώρα ημερησίως θα καταστήσει το ολοήμερο μη αποτελεσματικό και θα στερήσει από τους μαθητές, οι οποίοι ήδη ζουν σε δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, τη δυνατότητα εμπλουτισμού των γνώσεών τους. Κατά κοινή ομολογία και οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα παραδέχθηκαν ότι η μία ώρα Μελέτης –Προετοιμασίας την ημέρα, και μάλιστα σε ένα ανομοιογενές τμήμα με μαθητές όλων των τάξεων δεν επαρκεί για την ολοκλήρωση των κατ' οίκον εργασιών.

Για να γίνει πιο λειτουργικό το ολοήμερο πρόγραμμα και πιο αποδοτικό οι εκπαιδευτικοί πρότειναν την αύξηση των ωρών Μελέτης –Προετοιμασίας, την δημιουργία τμημάτων ανάλογα με τις τάξεις, τη μείωση των ωρών ειδικοτήτων ή ακόμα και μια αναδιάρθρωση στη διάρκεια των ωρών διδασκαλίας προκειμένου να εξοικονομηθεί κάποιος επιπλέον χρόνος για την προετοιμασία. Σαν κύρια αιτία του

περιορισμού της Μελέτης –Προετοιμασίας, πέρα από τις σύγχρονες τάσεις στην εκπαίδευση και την τεράστια διαφορά ανάμεσα στη θεωρητική προσέγγιση των εκπαιδευτικών πραγμάτων και την πρακτική εφαρμογή τους, θεωρήθηκε η δύσκολη οικονομική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα τα τελευταία χρόνια και επιτάσσει την εξοικονόμηση ωρών διδασκαλίας προκειμένου να καλυφθούν τα τεράστια κενά σε εκπαιδευτικούς. Ο Α΄ Σύλλογος Αθηνών Π.Ε ανέφερε ότι βασικό κριτήριο της κυβέρνησης για την εφαρμογή του νέου τύπου ολοήμερου σχολείου είναι οι μνημονιακές οικονομικές δεσμεύσεις, τις οποίες προσπαθεί να υλοποιήσει με περικοπές σε σχολεία, εκπαιδευτικούς, μαθητές και χρηματοδότηση, και επικεντρώνεται στους μηδενικούς διορισμούς εκπαιδευτικών, την εργασιακή ομηρία των αναπληρωτών εκπαιδευτικών αλλά και την εργασιακή ευελιξία των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων.

δ) Η κατάργηση του εκπαιδευτικού- υπεύθυνου ολοήμερου

Οι εκπαιδευτικοί ομόφωνα αντέδρασαν αρνητικά στην κατάργηση του υπεύθυνου ολοήμερου καθώς θεωρούν ότι η λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος υποβαθμίστηκε. Ο δάσκαλος του ολοήμερου ήταν υπεύθυνος για τη λειτουργία του, οργάνωνε την εκπαιδευτική διαδικασία και είχε τη γενικότερη επίβλεψη του ολοήμερου προγράμματος. Με την κατάργησή του επήλθε αποσυντονισμός και αποδιοργάνωση στο ολοήμερο και χάθηκε κάθε συνέχεια και συνοχή του μεταμεσημβρινού προγράμματος. Και οι γονείς κράτησαν αρνητική στάση και αντιμετώπισαν με δυσπιστία την νέα κατάσταση αφού και οι ίδιοι διαπιστώνουν καθημερινά πως η λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος δεν είναι πλέον τόσο αποτελεσματική όσο στο παρελθόν. Πρόταση όλων των εκπαιδευτικών ήταν η επαναφορά του υπεύθυνου ολοήμερου, σαν πρώτο και βασικότερο βήμα για την βελτίωση της λειτουργίας του.

Σε αντίθεση με την κατάσταση που επικρατεί μετά την εφαρμογή του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου έρχεται η έρευνα της Σκοπελίτου το 2016, όταν το ολοήμερο λειτουργούσε με περισσότερες διδακτικές ώρες ημερησίως και με έναν σταθερό εκπαιδευτικό-υπεύθυνο για το ολοήμερο. Στα ευρήματα της έρευνας αναφέρεται ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο ολοήμερο πρόγραμμα είναι συμβουλευτικός και υποστηρικτικός, πραγματοποιούνται καινοτόμες δράσεις και οι

μέθοδοι που χρησιμοποιεί είναι ομαδοσυνεργατικές, βιωματικές και αλληλοδιδασκτικές.

Ζώντας καθημερινά τη σχολική πραγματικότητα, οι εκπαιδευτικοί είχαν εξ αρχής αντιδράσει στην κατάργηση του εκπαιδευτικού-υπεύθυνου του ολοήμερου τονίζοντας ότι η καθημερινή εναλλαγή εκπαιδευτικών στο ολόημερο πρόγραμμα αποτρέπει τη δημιουργία θετικού παιδαγωγικού κλίματος και ότι ο εκάστοτε δάσκαλος που μπαίνει στο ολόημερο τμήμα μία φορά την εβδομάδα και για 45 λεπτά της ώρας δεν είναι δυνατόν να μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά ένα μαθητή. Δεν έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει την εξελικτική του πορεία και να βρίσκεται δίπλα στο μαθητή όταν τον χρειάζεται.

ε) Η καθημερινή μετακίνηση των εκπαιδευτικών στο ολόημερο πρόγραμμα

Με την καθημερινή μετακίνηση των εκπαιδευτικών στο ολόημερο πρόγραμμα και την άμεση επαφή τους με αυτό αναμενόταν να γίνει από τους δασκάλους αναπροσαρμογή ως προς την ανάθεση των κατ' οίκον εργασιών, να μειωθεί ο όγκος τους και να γίνουν πιο επιλεκτικοί στις εργασίες που αναθέτουν για την επόμενη μέρα, με σκοπό να βελτιωθεί και η ποιότητα της Μελέτης- Προετοιμασίας στο ολόημερο πρόγραμμα. Ίσως, ακόμη, σκέψη του Υπουργείου να ήταν μια προσπάθεια αλλαγής της νοοτροπίας των εκπαιδευτικών σχετικά με την πρακτική ανάθεσης κατ' οίκον εργασιών γενικότερα. Σύμφωνα, όμως, με τους εκπαιδευτικούς κάτι τέτοιο δεν έγινε πραγματικότητα και σε συνδυασμό με την κατάργηση του υπεύθυνου ολοήμερου και την μείωση των διδακτικών ωρών του ολοήμερου σε δύο ώρες ημερησίως τα αποτελέσματα κινήθηκαν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Εντούτοις, υπήρξε και μια μειοψηφία εκπαιδευτικών, οι οποίοι παρατήρησαν πως συνάδελφοί τους, μετά την επαφή τους με το ολόημερο πρόγραμμα, συνειδητοποίησαν πόσο χρονοβόρες είναι για τα παιδιά οι κατ' οίκον εργασίες και αναθεώρησαν τις απόψεις τους για τη χρηστικότητά τους.

στ) Ικανοποίηση εκπαιδευτικών

Η λειτουργία του ολοήμερου σχολείου σύμφωνα με τα δεδομένα του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου φαίνεται από τη έρευνα ότι δεν ικανοποιεί εξ ολοκλήρου τους εκπαιδευτικούς, αν και παραδέχθηκαν ότι με τις συνθήκες που επικρατούν και τα μέσα που διαθέτουν, η δουλειά που γίνεται είναι αρκετά

αποτελεσματική. Εκτός από τη επαναφορά του υπεύθυνου ολοήμερου και την αύξηση των ωρών διδασκαλίας που είναι αιτήματα των τελευταίων ετών για τους εκπαιδευτικούς, οι αλλαγές που πρότειναν να γίνουν προκειμένου να βελτιωθεί η λειτουργία του ολοήμερου προγράμματος είναι ίδιες με τις προτάσεις που είχαν κάνει οι εκπαιδευτικοί στην έρευνα των Κυρίζογλου και Γρηγοριάδη το 2005 και αφορούσαν στην υλικοτεχνική υποδομή και το εκπαιδευτικό υλικό, στην οικονομική, διοικητική και επιστημονική υποστήριξη, στο βοηθητικό υποστηρικτικό προσωπικό και στην αναγκαιότητα ο πρωινός και ο απογευματινός κύκλος να αποτελούν ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο πρόγραμμα.

ζ) Το ωράριο λειτουργίας των δύο τύπων σχολείων

Η μείωση του διδακτικού ωραρίου των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων κατά μία διδακτική ώρα ημερησίως αντιμετωπίστηκε θετικά από τους περισσότερους εκπαιδευτικούς, καθώς θεωρούν ότι η λήξη των μαθημάτων στις 14:00 ήταν εξαντλητική για τους μαθητές, επέφερε κόπωση και ανησυχία και δεν είχε καμία παιδαγωγική αξία. Εντούτοις, σχεδόν σε όλο τον κόσμο τα σχολεία είναι ολοήμερα και έχει παγιωθεί το γεγονός ότι τα παιδιά αποχωρούν από το σχολείο στις 16:00 ή στις 17:00. Για τους εργαζόμενους γονείς ήταν πιο βολικό τα παιδιά τους να παραμένουν στο σχολείο μέχρι τις 14:00. Αναφορικά με την αξιοποίηση του χρόνου που εξοικονομήθηκε με την λήξη των μαθημάτων στις 13:15 οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι αφιερώνεται στην απασχόληση των παιδιών με τα ηλεκτρονικά μέσα ή σε εξωσχολικές δραστηριότητες.

Ομοίως, στα αποτελέσματα της έρευνας του Ινστιτούτου Παιδαγωγικών Ερευνών-Μελετών (ΙΠΕΜ-ΔΟΕ) το 2011 αναφέρεται ότι η επιμήκυνση του ωραρίου σχολειοποιεί τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών, τα κουράζει και δεν τα απαλλάσσει από τις εξωσχολικές δραστηριότητες. Στο ίδιο μοτίβο και στην έρευνα των Γρόλλιου και Λιάμπα το 2012 αναφέρεται ότι τα σχολεία διευρυμένου ωραρίου χαρακτηρίζονται από την εντατικοποίηση της διδασκαλίας των μαθητών. Η αύξηση των ωρών διδασκαλίας συνεπάγεται την αύξηση της κούρασης των μαθητών και οδηγεί σε μείωση των επιδόσεων, απειθαρχία και επιθετικότητα ενώ εξυπηρετούνται οι ανάγκες των γονέων και όχι οι μορφωτικές ανάγκες των μαθητών.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας του Μπούργου το 2011, το διευρυμένο ωράριο φαίνεται να αποτελεί πρόβλημα μόνο για τους μαθητές των μικρότερων τάξεων ενώ οι αλλαγές στο ωρολόγιο πρόγραμμα κρίνονται θετικά στο σύνολό τους.

η) Το αναλυτικό πρόγραμμα

Το αναλυτικό πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων διαμορφώθηκε ύστερα από περικοπές σε «δευτερεύοντα» μαθήματα, όπως η Ευέλικτη Ζώνη, η Θεατρική Αγωγή, τα Αγγλικά, η Φυσική Αγωγή και η Πληροφορική, ενώ καταργήθηκε τελείως η Ευέλικτη Ζώνη και η Θεατρική Αγωγή στις Ε΄ και ΣΤ΄ Τάξεις. Οι εκπαιδευτικοί τάχθηκαν κατά της κατάργησης της Ευέλικτης Ζώνης και της Θεατρικής Αγωγής καθώς τα θεωρούν μαθήματα απαραίτητα για την ελεύθερη έκφραση και την δημιουργικότητα των παιδιών. Απέδωσαν, όμως, τις περικοπές των ωρών αυτών σε μια προσπάθεια μείωσης των προσλήψεων αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών αλλά και μια διάκριση ανάμεσα σε «πρωτεύοντα» και «δευτερεύοντα» μαθήματα, θέλοντας το υπουργείο να ενισχύσει τον ακαδημαϊκό χαρακτήρα του σχολείου.

Ενώ ήδη από το 2013 ο Α΄ Σύλλογος Αθηνών Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης δήλωνε ότι το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών των σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα οδηγεί σε εντατικοποίηση της γνώσης και εξοντωτικούς ρυθμούς μάθησης και ο Σύλλογος εκπαιδευτικών Π.Ε «Ο Αριστοτέλης» ανέφερε ότι ο συγκεκριμένος τύπος σχολείου εγείρει πληθώρα παιδαγωγικών ζητημάτων με αφορμή τη δομή του και το περιεχόμενο της λειτουργίας του, οι περικοπές και καταργήσεις ωρών στο αναλυτικό πρόγραμμα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων έρχονται να ενισχύσουν τις αντιδράσεις αυτές. Ο Κουμέντος το 2017 τόνισε ότι οι αλλαγές στα αναλυτικά και στα ωρολόγια προγράμματα σπουδών των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων άλλαξαν τον προσανατολισμό του ωρολογίου προγράμματος με την υπερίσχυση των λεγόμενων ακαδημαϊκών μαθημάτων, έναντι των καινοτόμων. Με τον τρόπο αυτό και με τον περιορισμό του χρόνου ελεύθερων δημιουργικών δραστηριοτήτων επιστρέφουμε σε παραδοσιακές, συντηρητικές εκπαιδευτικές πρακτικές.

Στην έκθεση «Recommended Annual instruction Time in Full Compulsory Education in Europe 2018-2019», του δικτύου πληροφοριών «Ευρυδίκη» αποτυπώνεται ότι

στην Ελλάδα η ανάγνωση, η γραφή και η λογοτεχνία γενικά αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό διάρκειας διδασκαλίας σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα, και ιδιαίτερα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ εκτός από τις ώρες διδασκαλίας των βασικών δεξιοτήτων (κατανόηση κειμένου, αντίληψη μαθηματικών και φυσικών επιστημών) η ελληνική υποχρεωτική εκπαίδευση δίνει ελάχιστο χρόνο στην ανάπτυξη πρακτικών δεξιοτήτων.

θ) Γυμνασιοποίηση του δημοτικού σχολείου

Ο όρος γυμνασιοποίηση του δημοτικού σχολείου χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα των Γρόλλιου και Λιάμπα το 2012, όπου αναφέρεται ότι τα σχολεία διευρυμένου ωραρίου χαρακτηρίζονται από την εντατικοποίηση της διδασκαλίας των μαθητών και η λειτουργία του δημοτικού σχολείου, από την άποψη των παιδαγωγικών πρακτικών, τείνει να προσομοιωθεί με τη λειτουργία του γυμνασίου. Ομοίως, ο Σύλλογος Εκπαιδευτικών Π.Ε. «Ο Περικλής» το 2014 αναφέρθηκε στην γυμνασιοποίηση του δημοτικού σχολείου με τη συνεχή εναλλαγή εκπαιδευτικών στην τάξη, γεγονός που καθιστά δύσκολη, κυρίως για τις μικρές ηλικίες, την οικοδόμηση μιας υγιούς παιδαγωγικής σχέσης ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές.

Στην παρούσα έρευνα η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών διαφώνησε με τον όρο γυμνασιοποίηση του δημοτικού σχολείου. Θεωρείται ότι η εναλλαγή εκπαιδευτικών ειδικοτήτων σε μια τάξη είναι ευεργετική για τους μαθητές, οι οποίοι έρχονται σε επαφή με νέα αντικείμενα, διαφορετικούς τρόπους διδασκαλίας και ανθρώπους που φέρουν άλλες ιδέες και προσεγγίζουν την εκπαιδευτική διαδικασία από μια διαφορετική οπτική γωνία. Δεν θεωρούν ότι η μείωση κάποιων ωρών ειδικοτήτων διαφοροποίησε τα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία από τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα ως προς την εναλλαγή των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων στην τάξη, εντόπισαν όμως, σημαντικό πρόβλημα στην παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων και την έλλειψη επιμόρφωσης σε θέματα διαχείρισης της τάξης, ένα πάγιο πρόβλημα της ελληνικής εκπαίδευσης.

Το ίδιο πρόβλημα είχε εντοπιστεί και αρκετά νωρίτερα, το 2011 στην έρευνα του Μπούργου αλλά και έπειτα το 2016 στην έρευνα της Σκοπελίτου, όπου η ανεπαρκής και μη ουσιαστική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αναγνωρίστηκε ως ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα μετά την εισαγωγή του Νέου Σχολείου στην

πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Και στα ευρήματα της έρευνας του Παπαδήμα, το 2014 αναφέρθηκε ότι παρά το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων φαίνεται να χρησιμοποιούν το ίδιο συχνά παιδαγωγικές πρακτικές όπως και οι δάσκαλοι, οι τελευταίοι θεωρούν ότι οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων υστερούν παιδαγωγικά για να μπορούν να εργάζονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων, ωστόσο, φάνηκαν συνειδητοποιημένοι όσον αφορά την έλλειψη παιδαγωγικής επάρκειας από μέρους τους, υποστηρίζοντας ότι η παιδαγωγική κατάρτιση θα έπρεπε να αποτελεί προαπαιτούμενο για οποιονδήποτε θέλει να εργαστεί στον χώρο της εκπαίδευσης.

ι) Ικανοποίηση και προτιμήσεις εκπαιδευτικών

Στην παρούσα έρευνα οι γνώμες των εκπαιδευτικών αναφορικά με το ποιόν τύπο σχολείου προτιμούν είναι διχασμένες. Οι μισοί σχεδόν εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι γενικά είναι ικανοποιημένοι από τη λειτουργία του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου, υπάρχει, όμως, μεγάλο περιθώριο βελτίωσης τόσο σε θέματα δομής όσο και σε λειτουργικά καθημερινά ζητήματα. Αρκετοί είναι, ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί που δήλωσαν ότι προτιμούν τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, επικεντρώνοντας τη συζήτηση στις ώρες των «δευτερευόντων» μαθημάτων, οι οποίες περικόπηκαν στον Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου, και οι οποίες προσέφεραν ώρες χαλάρωσης, δημιουργικότητας και αποφόρτισης στους μαθητές. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δηλώσεις εκπαιδευτικών, οι οποίοι προτιμούν έναν διαφορετικό τύπο σχολείου με συνδυαστικά στοιχεία τόσο από τα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία, όσο και από τα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, όπως για παράδειγμα οι διαφορετικές ώρες αποχώρησης των μαθητών ανάλογα με την τάξη τους.

κ) Πλεονεκτήματα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων

Κοινό σημείο αναφοράς όλων των εκπαιδευτικών στην ερώτηση ποιά είναι τα πλεονεκτήματα του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων ήταν το ωράριο λειτουργίας τους, το οποίο θεωρείται πιο φιλικό και πιο κατάλληλο για τους μαθητές του δημοτικού. Έμφαση δόθηκε και στην ύπαρξη ίσων ευκαιριών για όλους τους μαθητές με την εισαγωγή νέων αντικειμένων, όπως η Νέες Τεχνολογίες και η Θεατρική Αγωγή σε όλα τα σχολεία, και όχι μόνο στα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, όπως ίσχυε μέχρι το 2016. Βασική

προϋπόθεση, εντούτοις, αποτελεί η έγκαιρη στελέχωση όλων των σχολείων με εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων.

Φαίνεται, λοιπόν, πως στον τομέα αυτό οι εξαγγελίες του Υπουργού Παιδείας τον Απρίλιο του 2016 πως στο νέο, ενιαίου τύπου ολοήμερο δημοτικό σχολείο, όλα τα παιδιά θα διδάσκονται διδακτικά αντικείμενα που μέχρι σήμερα προσφέρονταν μόνο στο 1/3 των δημοτικών σχολείων και πως το νέο δημοτικό θα είναι πιο πλούσιο για όλα τα παιδιά, έγιναν πραγματικότητα. Και ο Πρόεδρος του ΙΕΠ Γεράσιμος Κουζέλης σε άρθρο του στην εφημερίδα Αυγή την ίδια χρονική περίοδο έκανε λόγο για ενίσχυση της δημοκρατικής φυσιογνωμίας του σχολείου και βελτίωση του προγράμματος σπουδών των δημοτικών σχολείων.

λ) Μειονεκτήματα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων

Αναφορικά με τα μειονεκτήματα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων, οι εκπαιδευτικοί τα διέκριναν σε δύο κατηγορίες: α) τα προβλήματα που προέκυψαν τα τρία τελευταία διδακτικά έτη, όπως η εναλλαγή εκπαιδευτικών στο ολοήμερο και η κατάργηση του υπεύθυνου ολοήμερου, η συρρίκνωση του ολοήμερου προγράμματος σε δύο διδακτικές ώρες ημερησίως και ο μεγάλος όγκος της ύλης που πρέπει να καλυφθεί στο πρωινό πρόγραμμα, και β) τα προβλήματα που προϋπήρχαν στα σχολεία, όπως η ανεπαρκής υλικοτεχνική υποδομή, η ελλιπής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η έλλειψη αξιολόγησης και η καθυστερημένη τοποθέτηση των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων στα σχολεία.

Οι επισημάνσεις για τα μειονεκτήματα των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων που αναφέρονται στην παρούσα έρευνα έχουν αναφερθεί και σε προηγούμενες έρευνες, χωρίς, ωστόσο, να υπάρξει κάποια ουσιαστική βελτίωση. Στα αποτελέσματα της έρευνας του που ανέθεσε η ΔΟΕ στο Ινστιτούτο Παιδαγωγικών Ερευνών-Μελετών και δημοσιεύτηκαν τον Ιούνιο του 2011 συμπεριλήφθηκαν τα παρακάτω σημεία:

- Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ήταν ελλιπής ή μηδενική και δεν έχει παρασχεθεί στους εκπαιδευτικούς καμιά υποστήριξη για τη διδακτική πράξη
- Η χρηματοδότηση ήταν ελλιπής και η υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων ανεπαρκής

- Γίνονται επισημάνσεις για το περιεχόμενο κάποιων βιβλίων, για την έλλειψη υποστηρικτικού υλικού και την ανεπάρκεια ενημέρωσης για το ψηφιακό υλικό

Στα ευρήματα της έρευνας του Μπούργου το 2011 σχετικά με τα προβλήματα των σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα συμπεριλήφθηκαν και τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν λόγω της υποχρηματοδότησης των σχολείων, τα οργανωτικά προβλήματα εξαιτίας της μη έγκαιρης στελέχωσης των σχολείων τους με όλους τους εκπαιδευτικούς και τα προβλήματα παιδαγωγικής φύσεως που προκύπτουν και αφορούν στην διαχείριση της τάξης και τη μαθησιακή διαδικασία.

Στην έρευνα της Σκοπελίτου το 2016 τα προβλήματα των δημοτικών σχολείων συνέχισαν να εντοπίζονται στην ανεπαρκή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την υποστελέχωση των σχολείων σε εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων, τον περιορισμό του χρόνου για δημιουργικές δραστηριότητες και την έλλειψη υλικοτεχνικών υποδομών.

μ) Προτάσεις

Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών για την καλύτερη λειτουργία του ολοήμερου δημοτικού σχολείου αποτέλεσαν στην ουσία και τις προτεινόμενες λύσεις στα προβλήματα των σχολείων. Οι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στο ολοήμερο πρόγραμμα και στην ανακατανομή των ωρών διδασκαλίας και την επαναφορά του εκπαιδευτικού- υπεύθυνου ολοήμερου αλλά και στο πρωινό πρόγραμμα και την ανανέωση της υλικοτεχνικής υποδομής των σχολείων, την ουσιαστική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την αναπροσαρμογή και τον εξορθολογισμό της ύλης και την αλλαγή κάποιων βιβλίων και τέλος την ενίσχυση των υποστηρικτικών δομών, όπως τα Τμήματα Ένταξης και οι Τάξεις Υποδοχής, που προσφέρουν σημαντικό έργο στα

Την σπουδαιότητα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών τόνισε στην διδακτορική της έρευνα και η Χαλκιαδάκη το 2013, η οποία ανέφερε ότι «Για να αλλάξει η ελληνική εκπαίδευση και να ανανεωθεί η διδακτική πράξη χρειάζεται να αλλάξει πρώτα ο τρόπος διδασκαλίας, η μέθοδος. Όσα νέα προγράμματα ή θεσμοί και να ενταχθούν στα σχολεία, όσα νέα εγχειρίδια και να παραδοθούν στους μαθητές και δασκάλους δε θα λειτουργήσουν αποτελεσματικά αν η πολιτεία δεν «φροντίσει» τους λειτουργούς της διδακτικής πράξης, αν δε σκύψει στις ανάγκες του δασκάλου που καλείται να υλοποιήσει το καθετί. Πρέπει να είναι προτεραιότητα της εκπαιδευτικής πολιτικής ο

σχεδιασμός και οργάνωση ουσιαστικής επιμόρφωσης σε θέματα διδακτικής μεθοδολογίας, με βάση τις πραγματικές ανάγκες και τα «κενά» των εκπαιδευτικών».

Οι παρεμβάσεις που προτάθηκαν από τους εκπαιδευτικούς και στην έρευνα της Σκοπελίτου το 2016 δεν διαφέρουν ουσιαστικά από αυτές που προτείνονται στην παρούσα έρευνα και αφορούν στην χρηματοδότηση από την Πολιτεία, στην έγκαιρη στελέχωση των σχολείων με όλους τους εκπαιδευτικούς, στην αλλαγή του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του ολοήμερου αλλά και σε αλλαγές στη γενικότερη νοοτροπία όλων των εμπλεκομένων απέναντι στο θεσμό του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αγγελοπούλου, Δ., (2005). Ολοήμερο Σχολείο: Ίδρυση-Εξέλιξη-Προβλήματα και προβληματισμοί. Στο Δ. Λουκέρης (Επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο: Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση* (σσ. 75-107) Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη

Αθανασιάδης, Β., (2005). *Το Ολοήμερο Σχολείο: Ένας σοσιαλδημοκρατικός θεσμός σε νεοφιλελεύθερο περιβάλλον*, Ανακτήθηκε Ιούνιος, 25, 2018 από <http://conf2007.edu.uoi.gr/Praktika/1339-1387.pdf>

Αθανασίου, Λ., (2000). *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*, Ιωάννινα, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Αρβανίτη, Ι. (2006). Η θεσμοθέτηση και η εξέλιξη του ολοήμερου σχολείου στην Ελλάδα. Στον Α.Γ. Κυρίδης, Ε. Τσακιρίδου, Ι. Κ. Αρβανίτη (Επιμ.), *Το ολοήμερο δημοτικό σχολείο στην Ελλάδα* (σσ. 13-84). Αθήνα : Τυπωθήτω- Δαρδανός

Βιτσιλάκη, Χ. (2001). Βασικοί Άξονες Διαμόρφωσης του Προγράμματος του Ολοήμερου Σχολείου. Στον Ι.Ε. Πυργιωτάκη (Επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο. Λειτουργία και Προοπτικές*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Βρεττός, Ι. (2001). Το Ολοήμερο Σχολείο: Οι απαιτήσεις και οι υποσχέσεις του για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, Στον Ι.Ε. Πυργιωτάκη (Επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο-Λειτουργία και προοπτικές*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Γιαννικοπούλου, Α. & Κοπτής, Α.,(2010). Μεγιστοποίηση της μάθησης σε ένα νέο Ολοήμερο Σχολείο, *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.)*, 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω», 7-9 Μαΐου 2010

Γκονέλα, Ε., (2006) , Οι «κατ' οίκον» εργασίες στο Δημοτικό Σχολείο και στην προετοιμασία-μελέτη του Ολοήμερου Σχολείου, *Επιστημονικό Βήμα* τ. 6,181-190

Γρόλλιος, Γ. & Λιάμπας Τ., (2012), Όψεις των Ολοήμερων Σχολείων Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος, *Παιδαγωγική, Θεωρία και Πράξη* (5/2012). Ανακτήθηκε Αύγουστος, 6, 2018 από <http://www.pedagogy.gr/images/tefxoi/teuxos5.pdf>

Δεμίρογλου Π., (2005), *Η λειτουργία του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου στη χώρα μας*, Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη

Δεμίρογλου, Π., (2009), *Το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο από τη σκοπιά των εκπαιδευτικών*, Δημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε Ιούνιος, 24, 2018 από www.didaktorika.gr

Διακογεωργίου Α. (2013). Το Ολοήμερο σχολείο - Μια καινοτομία στην Εκπαίδευση, *Παιδαγωγικά Ρεύματα στο Αιγαίο*, Σεπτέμβριος 2013 τ. 6-7

Θωίδης Ι., & Χανιωτάκης, Ν. (2007). Ολοήμερη Εκπαίδευση: Η Ευρωπαϊκή εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας. *Επιστημονικό Βήμα*, 6, 97-116.

Θωίδης Ι., & Χανιωτάκης, Ν. (2015). *Ολοήμερο σχολείο – Παιδαγωγικές και κοινωνικές διαστάσεις*. Β' έκδοση. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ & ΙΠΕΜ/ΔΟΕ. (2007). *Διερεύνηση του Κοινωνικού και Παιδαγωγικού ρόλου του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου*. Πανελλαδική Έρευνα με τις Απόψεις Γονέων και Εκπαιδευτικών. Αθήνα: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ. Ανακτήθηκε Ιούνιος, 27, 2018 από <http://www.syllogosperiklis.gr/old/oloimero/1-2.pdf>

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2003), Έρευνα του ΙΝΕ: Ολοήμερο σχολείο , η κοινωνική σημασία και οι προοπτικές του, *ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ*, τ.95,σ. 7-22 Ανακτήθηκε Αύγουστος , 3, 2018 από https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/95_MAY_03.pdf

ΙΠΕΜ-ΔΟΕ (2011). *Εμπειρίες και απόψεις εκπαιδευτικών που εργάζονται σε σχολεία Ενιαίου Αναμορφωμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος*. Παρουσίαση των ευρημάτων πανελλαδικής έρευνας. Αθήνα: ΙΠΕΜ-ΔΟΕ.

Καραβασίλης , Γ. , (2005), Ολοήμερο Σχολείο: Οργάνωση-Προβλήματα-Προοπτικές, Στο Β. Σακκάς (επιμ.) «*Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία-Όραμα και*

Πραγματικότητα, Λειτουργία και Προβλήματα, Προσανατολισμοί και Προσδοκίες», Αθήνα: Ατραπός

Κοντορλή, Ο.. (2010), «Διερευνώντας τις δυσκολίες υλοποίησης του ολοήμερου σχολείου: η αφήγηση των εκπαιδευτικών», Στο δικτυακό τόπο:

http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/3379/1/Nimertis_Kontorli%28ptde%29.pdf, ανακτήθηκε στις 28/6/2018

Κυρίζογλου, Γ., Γρηγοριάδης Γ, (2005), Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο: Πώς αξιολογούν την εφαρμογή του θεσμού γονείς, δάσκαλοι/ες και διευθυντές/ντριες, *Επιστημονικό Βήμα*, τ. 4, 69-83

Λουκέρης, Δ., Καραμπατζάκη, Ζ., Σταματοπούλου, Ε., (2005). Αξιολόγηση του θεσμού του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου. Μια κριτική προσέγγιση σύμφωνα με τις απόψεις των διευθυντών και υποδιευθυντών ή υπευθύνων τους. Στο Δ. Λουκέρης (Επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο: Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση* (σσ. 349-397) Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη

Λουκέρης, Δ., Σταματοπούλου, Ε., Αλβέρτης, Ν., (2005), Αξιολόγηση της συμμετοχικής διαδικασίας σχεδιασμού, οργάνωσης και λειτουργίας του Προγράμματος του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου. Μια κριτική προσέγγιση σύμφωνα με τις απόψεις των Διευθυντών και Υποδιευθυντών ή υπευθύνων των σχολείων της Περιφέρειας Πειραιά. *Επιστημονικό Βήμα* τ. 4, σ.50-68

Μαναριώτης, Χ., Ζευγίτη, Ε., Δελέγκος, Ν., (2006) Εκπαιδευτικές αλλαγές και Ολοήμερο Σχολείο- «Κοσμογονία» ή «ένα όνειρο που κήκε». Στο Γ. Μπαγάκης (Επιμ.), *Εκπαιδευτικές αλλαγές, η παρέμβαση του εκπαιδευτικού και του σχολείου* (σσ. 256-264) Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Μιγάλης, Η. (2002). Το ολοήμερο σχολείο απέναντι στο εκπαιδευτικό σύστημα, *Εκπαιδευτικά*, 63-64, 139-141.

Μούσιου-Μυλωνά, Ο., (2010), *Τα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία του νομού Φλώρινας το σχολικό έτος 2002-2003: Μια μελέτη περίπτωσης*. Ανακτήθηκε Ιούλιος, 26, 2018 από <http://www.olgamousiou.gr/keimena/paidagwgikakeimena-arthra/111-2010-08-20-11-32-43.html>

Μπουζάκης, Σ. (1995). *Το Ολοήμερο Σχολείο: Θεωρία και πράξη ή σύγχρονες τάσεις*. Εισήγηση στο 9ο Συνέδριο. Δ.Ο.Ε. ή Π.Ο.Ε.Δ. στην Πάφο της Κύπρου, με θέμα το Ολοήμερο Σχολείο. Λευκωσία.

Μπούργος, Ι. (2012). *Τα Δημοτικά Σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ), Η περίπτωση του νομού Ηλείας*, Α δημοσίευτη διπλωματική διατριβή, ΤΕΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Πατρών

Μπουτογιάννης, Δ., Γενικά παιδαγωγικά θέματα του ολοήμερου σχολείου-Επιστημονική και Παιδαγωγική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών. Ανακτήθηκε 2/7/2018 από <http://www.musesnet.gr/simbl/sem%20karitsa%20noe03/BUTO.DOC>

Παληγιάννης, Β., & Μήνας, Α., (2008), Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο. Σημερινή πραγματικότητα, διαπιστώσεις, προτάσεις, *Επιστημονικό Βήμα* τ. 9,56-64.

Παμουκτσόγλου, Α., (2005), Αξιολόγηση και ποιότητα στην εκπαίδευση: Η περίπτωση της καινοτομίας του Ολοήμερου Σχολείου, Στο Β. Σακκάς (επιμ.) «*Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία-Όραμα και Πραγματικότητα, Λειτουργία και Προβλήματα, Προσανατολισμοί και Προσδοκίες*», Αθήνα: Ατραπός

Παπαδήμας, Λ. ,(2014), *Το Παιδαγωγικό κλίμα στη σχολική τάξη-Η περίπτωση των σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα*. Στο διαδικτυακό τόπο https://www.researchgate.net/publication/278022337_Paidagogiko_klima_sta_Scholia_me_Eniaio_Anamorphomeno_Ekpaideutiko_Programma_praktikes_kai_aporeseis_ekpaideutikon/link/5579404008aeacff20028f78/download, ανακτήθηκε στις 28/6/2018.

Παπάς, Α. ,(2001). Ολοήμερο Σχολείο και διαπροσωπική επικοινωνία. Στον Ι.Ε. Πυργιωτάκη (Επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο-Λειτουργία και προοπτικές*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Παπαχρήστος, Κ., (2010). Η διαπολιτισμική μάθηση στο Ολοήμερο Σχολείο: Διαπιστώσεις-Προβλήματα και Προτάσεις, *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.)*, 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «*Μαθαίνω πώς να μαθαίνω*», 7-9 Μαΐου 2010

Πατινώτης, Ν., Ντολιοπούλου, Ε., & Θωμά, Ε. (2003). Πώς βλέπουν οι γονείς το Ολοήμερο Σχολείο. *Επιστημονικό Βήμα*, 2, 24-43.

Πυργιωτάκης, Ι.Ε. (2001). Ολοήμερο Σχολείο: Διεθνείς εξελίξεις και η ελληνική περίπτωση. Στον Ι.Ε. Πυργιωτάκη (Επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο. Λειτουργία και Προοπτικές*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Fashola, O.S. (1998). Review of extended-day and after- school programs and their effectiveness. Retrieved in 9/11/16 by <http://www.csos.jhu.edu/crespar/techReports/report24.pdf>

Holtappels, Heinz Günter (1994). More Time for Children! Pedagogical Guidelines for All-Day Schools, *European Education*, 26:2, 36-57

Benawa, A., Peter, R., & Makmun, S., (2017). The Effectiveness of Full Day School System for Students' Character Building, [IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, Volume 288, conference 1](#), Retrieved July, 4, 2018 from <http://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/288/1/012160>

Pfeifer, M., & Holtappels, H.G., (2008). Improving Learning in All-Day Schools: results of a new teaching time model, *European Educational Research Journal*, Volume 7 Number 2 p.p 231-242 Retrieved July, 6, 2018 from <http://www.wvwords.eu/EERJ>

Saiti, A. & Saitis, C., (2006). In-service training for teachers who work in full-day schools. Evidence from Greece, *European Journal of Teacher Education* Vol. 29, No. 4, November 2006, pp. 455–470

Μη επιστημονικές πηγές

Α΄ Σύλλογος Αθηνών Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, 2013. *Για τα ερωτηματολόγια των σχολείων Ενιαίου Αναμορφωμένου Προγράμματος*, Ανακτήθηκε Αύγουστος, 5, 2018 από <http://www.a-athinon.gr/?p=2377>

Α΄ Σύλλογος Αθηνών ΠΕ, 2016. *Για τον «Ενιαίο Τύπο Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου»*, Ανακτήθηκε Αύγουστος, 7, 2018 από <http://www.a-athinon.gr/?p=6737>

Δίκτυο Κριτικής στην Εκπαίδευση. Για ένα διαφορετικό σχολείο. Ανακτήθηκε Αύγουστος, 6, 2018 από

<https://giaenadiaforetikosxoleio.wordpress.com/2014/12/03/>

Ενιαίου Τύπου Ολοήμερο Σχολείο με ...διαφοροποιημένες αντιδράσεις, 2016, Ανακτήθηκε Αύγουστος, 5, 2018 από <http://www.fmvoice.gr/index.php/epikairoτητα/koinonia/item/138217-eniaiou-typou-oloimero-sxoleio-me-diaforopoiimenes-antidraseis>

Ζαβουδάκης, Π., Ολοήμερο Σχολείο: Μύθοι και πραγματικότητα , *Εργατικός Αγώνας*, Ανακτήθηκε: Αύγουστος, 5, 2018 από

<https://ergatikosagwnas.gr/arthra/pedia/991-oloimero-sxoleio-mythoi-kai-pragmatikotita>

Κοινή ανακοίνωση των συλλόγων Π.Ε. « Ο Αριστοτέλης», «Α΄ Αθήνας», Αιγάλεω, «Αμαρουσίου», Άνω Λιοσίων-Ζεφυρίου-Φυλής, «Γλυνός», Γλυφάδας-Βούλας-Βάρης-Βουλιαγμένης, Κορυδαλλού-Αγίας Βαρβάρας, «Παρθενώνας», Δυτικής Αττικής, Κερατσινίου-Περάματος «Νίκος Πλουμπίδης, Πειραιά «Η Πρόοδος», 2011. *Ακυρώθηκαν ντα σεμινάρια εκτός ωραρίου – κοινή ανακοίνωση των συλλόγων Π.Ε.* Ανακτήθηκε Αύγουστος, 5, 2018 από <http://www.a-athinon.gr/?p=201>

Κουζέλης, Γ., 2017. *Δύο χρόνια στο ΙΕΠ*, Ανακτήθηκε Αύγουστος, 5, 2018 από <http://www.iep.edu.gr/el/deltia-typou-genika/arthro-tou-proedrou-tou-iep-stin-efimerida-avgi>

Κουμέντος, Γ., 2012. *Ο νέος ρόλος και οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών* <http://www.fourtounis.gr/arthra/2012/06/23/23-06-2012.html>

Κουμέντος, Γ., 2013. *Τα Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) ο νέος ρόλος των εκπαιδευτικών και οι δυσκολίες εφαρμογής του προγράμματος.* Ανακτήθηκε Ιούνιος, 28, 2018 από http://www.fourtounis.gr/arthra/2013/12/17/ergasia_koumentos.pdf

Κουμέντος, Γ., 2016. *Και τώρα τι γίνεται με το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ); 2ο Μέρος* <http://fourtounis.gr/2016/04/29/%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CF%8E%CF%81%CE%B1-%CF%84%CE%B9-%CE%B3%CE%AF%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9-2/>

Κουμέντος, Γ., 2016. *Και τώρα τι γίνεται με το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ); 3ο Μέρος*
<http://fourtounis.gr/2016/05/09/%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CF%8E%CF%81%CE%B1-%CF%84%CE%B9-%CE%B3%CE%AF%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9-3/>

Κουμέντος, Γ., 2017. *Προβληματισμοί και προβλήματα από την εφαρμογή του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου*, Ανακτήθηκε Αύγουστος, 5, 2018 από
<http://www.alfavita.gr/special-edition/provlimatismoi-kai-provlimata-apo-tin-efarmogi-toy-eniaioy-tyroy-oloimeroy-dimotikoy>

Λαζαρίδης, Ι. , 2013. *Εισήγηση για Ολοήμερο Σχολείο*, Διαθέσιμο:

<https://www.dropbox.com/s/juqjksrpolp3g50/%CE%95%CE%B9%CF%83%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%9F%CE%BB%CE%BF%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%BF2013.pdf>

Λακασάς, Α. ,2019. *Λιγότερες ώρες στα θρανία οι μαθητές*. Ανακτήθηκε Ιούλιος 2019 από

<https://www.kathimerini.gr/1034881/article/epikairothta/ellada/ligoterres-wres-sta-8rania-oi-ma8htes>

Σκληρές κόντρες για το ολοήμερο σχολείο, 2016 . Ανακτήθηκε Αύγουστος, 5, 2018 από <http://www.ant1news.gr/news/Society/article/442813/sklires-kontres-gia-to-oloimero-sxoleio>

Σύλλογος εκπαιδευτικών ΠΕ «Ο Αριστοτέλης», 2011. *Γράμμα του Συλλόγου Εκπαιδευτικών Π.Ε. "Αριστοτέλης" προς τους γονείς*, Ανακτήθηκε Αύγουστος, 6, 2018 από http://59osdaskalos.blogspot.com/2011/09/blog-post_562.html?m=0

Σύλλογος εκπαιδευτικών ΠΕ «Ο Αριστοτέλης», 2013. *Σχετικά με τη «Συμπλήρωση ερωτηματολογίου στο πλαίσιο έρευνας πεδίου για το ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ»*. Ανακτήθηκε Αύγουστος, 6, 2018 από <https://www.sylaristotelis.com/news/%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%B7->

[%C2%AB%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%BB%CE%AE%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%BF](http://www.syllogosperiklis.gr/%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%B1%CE%B5%CF%80-%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B8%CE%AD/)

Σύλλογος εκπαιδευτικών ΠΕ «Ο Περικλής», 2014. *Είναι τα σχολεία ΕΑΕΠ τα σχολεία που θέλουμε;* Ανακτήθηκε Αύγουστος, 5, 2018 από <http://www.syllogosperiklis.gr/%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%B1%CE%B5%CF%80-%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B8%CE%AD/>

Σύλλογος Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης "Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ", 2016. *Ανοιχτή επιστολή προς τους γονείς των μαθητών μας*, Ανακτήθηκε Αύγουστος, 7, 2018 από http://syllogos-seferis.gr/2016/05/11/blog-post_11-7/

Σταυρόπουλος, Γ. ,2017. *Ολοήμερο σχολείο ή σχολείο φύλαξης και σίτισης παιδιών;* Ανακτήθηκε Αύγουστος, 5, 2018 από

<http://www.alfavita.gr/arhron/ekpaideysi/oloimero-sholeio-i-sholeio-sitisis-kai-fylaxis-paidion>

Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ. (2009). *Το νέο σχολείο: Πρώτα ο μαθητής*. Πηγή: http://archive.minedu.gov.gr/docs/neo_sxoleio_brochure_100305.pdf

Φίλης, Ν., (2016). *Το ολοήμερο όχι μόνο δεν καταργείται, αλλά αναβαθμίζεται*, Ανακτήθηκε Αύγουστος, 5, 2018 από

<http://www.capital.gr/epikairota/3123637/n-filis-to-oloimero-oxi-mono-den-katargeitai-alla-anabathmizetai>

http://www.pi-schools.gr/programs/oloimero/oloimero_01_03/

http://www.epeaek.gr/epeaek/el/a_2_1_2_1_2_3.html

http://www.epeaek.gr/epeaek/sitecontent/Kef_1_Anath.pdf/

ΦΕΚ/ Υπουργικές Αποφάσεις

ΦΕΚ 188/1997

ΦΕΚ1022/1997

ΥΠ.Ε.Π.Θ Φ.13.1/767/Γ1/884/3-9-1998 «Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο –Σχολείο Διευρυμένου Ωραρίου- Εκτεταμένη Λειτουργία Τμημάτων Δημιουργικών Δραστηριοτήτων»

ΦΕΚ 1043/2000

ΦΕΚ 1130/2001

ΦΕΚ 1471/2002

ΦΕΚ 304/2003

ΦΕΚ 1325/2003

ΦΕΚ 1050/2003

ΥΠ.Ε.Π.Θ Φ.50/57/26650/Γ1/ 17- 3- 2003 «Σκοπός και περιεχόμενο του ολοήμερου δημοτικού σχολείου»

ΥΠ.Ε.Π.Θ Φ.50/58/26861/Γ1/17 -3-2003 «Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο: Προγραμματισμός λειτουργίας του για το νέο σχολικό έτος (χρονοδιάγραμμα ενεργειών έως και 15 - 9 - 03)»

ΦΕΚ 1394/2005

ΦΕΚ 1139/2006

ΥΠ.Ε.Π.Θ Φ.12/773/77094/Γ1/28–7-2006 «Αναμόρφωση Ωρολογίων Προγραμμάτων στο Δημοτικό Σχολείο»

ΥΠ.Ε.Π.Θ Φ.3/823/88155/Γ1/5-9-2006 «Λειτουργία σχολείων με την έναρξη του νέου σχολικού έτους 2006 – 2007»

ΦΕΚ 804/2010

ΦΕΚ 1048/2010

ΦΕΚ 1139/2010

Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ. Φ. 12/ 652 / 63838/Γ1/3-6 -2010 «Διευκρινίσεις για τα 800 δημοτικά σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα»

Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ. Φ.12/668/67296/Γ1/10-6-2010 «Προγραμματισμός εκπαιδευτικού έργου σχολικού έτους 2010-2011»

Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ. Φ. 3 / 724/ 71442 /Γ1/18 - 6 - 2010 Τροποποίηση – Συμπλήρωση της Φ. 3/609/60745/Γ1/28-5-2010 (ΦΕΚ 804 /9-6-2010 τ. Β΄) Υπουργικής Απόφασης με θέμα: «ορισμός 800 δημοτικών σχολείων με ενιαίο αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα»

Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ. Φ.7Α/646/ 151734 /Γ1/ 30- 11-2010 «Αξιολόγηση των μαθητών στα νέα διδακτικά αντικείμενα στα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ)»

ΦΕΚ 440/2011

ΦΕΚ 1327/2011

ΦΕΚ 1345/2011

ΦΕΚ 1360/2011

ΦΕΚ 1583/2013

ΦΕΚ 2501/2013

ΦΕΚ 1963/2014

Υ.Π.Π.Θ. Φ. 50/660 / 86320 /Δ1/9.05.2015 «Προγραμματισμός λειτουργίας του Ολοήμερου Προγράμματος των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων, Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) και Ολοήμερων Νηπιαγωγείων της χώρας για το σχολικό έτος 2015-2016»

ΦΕΚ 1324/2016

Υ.Π.Ε.Θ. Φ12/657/70691/Δ1/26-4-2016 «Ωρολόγιο Πρόγραμμα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου»

Υ.Π.Ε.Θ. 87776/Δ1/30-5-2016 «Προγραμματισμός λειτουργίας του Ολοήμερου Προγράμματος των Ενιαίου Τύπου Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων και των Ολοήμερων Νηπιαγωγείων για το σχολικό έτος 2016-2017»

Υ.Π.Ε.Θ. 71858/Δ1/ 3-5-2017 «Ενέργειες προγραμματισμού του εκπαιδευτικού έργου των Δημοτικών Σχολείων για το σχολικό έτος 2017-2018 –προγραμματισμός λειτουργίας Ολοήμερου Προγράμματος»

Υ.Π.Ε.Θ. 96315/ 9-6-2017 «Ενέργειες προγραμματισμού του εκπαιδευτικού έργου των Ολιγοθέσιων Δημοτικών Σχολείων (1/θέσια, 2/θέσια και 3/θέσια) για το σχολικό έτος 2017-2018 – προγραμματισμός λειτουργίας Ολοήμερου Προγράμματος»

ΦΕΚ 1800/2017

Π.Δ. 79/ 1-8-2017

Υ.Π.Ε.Θ. 3270/28-8-2017 «Απόφαση Έγκρισης του «Οδηγού Υλοποίησης και Εφαρμογής Φυσικού Αντικειμένου και Διαχείρισης Οικονομικού Αντικειμένου» της Πράξης: «Ενιαίος Τύπος Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου, 2017-18», με κωδικό ΟΠΣ: 5009814, με συγχρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, στο πλαίσιο των Αξόνων Προτεραιότητας 6, 8 και 9, του ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» του ΕΣΠΑ 2014-2020.

Υ.Π.Ε.Θ. Φ.7/ΦΜ/143016/Δ1/ 31-08-2017 «Λειτουργία Δημοτικών Σχολείων για το σχολικό έτος 2017-2018»

Υ.Π.Ε.Θ. 69345/Δ1/ 205-2018 «Προϋποθέσεις για τη λειτουργία του Ολοήμερου Προγράμματος των 4/θέσιων και άνω Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερωτηματολόγιο

Δημογραφικά στοιχεία

Α. Φύλο: Άντρας Γυναίκα

Β. Ηλικία: έως 30
                         31-40
                         41-50
                         51 και πάνω

Γ. Ειδικότητα:

Δ. Σχέση εργασίας: Μόνιμος/ η
                                 Αναπληρωτής / τρια
                                 Ωρομίσθιος / α

Ε. Σπουδές: Βασικό πτυχίο
                         Δεύτερο Πτυχίο
                         Εξομοίωση
                         Μεταπτυχιακό
                         Διδακτορικό

ΣΤ. Έτη Υπηρεσίας :

Ζ. Έτη Υπηρεσίας σε ΕΑΕΠ:

Ερωτήσεις

Ολοήμερο πρόγραμμα (μεταμεσημβρινό)

1. Θεωρείτε ότι ο περιορισμός του ολοήμερου προγράμματος σε δύο διδακτικές ώρες ημερησίως βελτίωσε ή υποβάθμισε τον ρόλο του ολοήμερου σχολείου;
  - 1α Γιατί έγινε αυτό;
  - 1β Πώς θα μπορούσε να βελτιωθεί η λειτουργία του ολοήμερου;
2. Συμφωνείτε με την άποψη ότι το μεταμεσημβρινό πρόγραμμα λειτουργεί πλέον ως χώρος φύλαξης των παιδιών; Γιατί;
3. Οι ώρες της μελέτης-προετοιμασίας στο ολοήμερο πρόγραμμα περιορίστηκαν σε 1 διδακτική ώρα κάθε ημέρα. Πιστεύετε ότι μία ώρα είναι αρκετή για την ολοκλήρωση των κατ' οίκον εργασιών; Γιατί;
  - 3α Τι θα μπορούσε να γίνει για να βελτιωθεί η μελέτη και προετοιμασία;
  - 3β Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι περιορίστηκε η προετοιμασία μελέτη στο ολοήμερο;
4. Ποιές ήταν κατά τη γνώμη σας οι συνέπειες της κατάργησης του εκπαιδευτικού-υπευθύνου του ολοήμερου σχολείου;
  - 4α Πιστεύετε ότι η συνεχής εναλλαγή εκπαιδευτικών στο μεταμεσημβρινό πρόγραμμα αναβάθμισε ή υποβάθμισε τον ρόλο του ολοήμερου σχολείου; Με ποιο τρόπο;
  - 4β Βελτιώθηκε η εικόνα του ολοήμερου στους γονείς;
  - 4γ Τι θα προτείνατε να αλλάξει ως προς την εναλλαγή των εκπαιδευτικών;
5. Θεωρείτε ότι η μετακίνηση των δασκάλων του πρωινού προγράμματος στο ολοήμερο τμήμα και η άμεση επαφή τους με τη λειτουργία του επέφερε αλλαγές ή αναπροσαρμογές ως προς την ανάθεση κατ' οίκον εργασιών; Ποιές;
  - 5α Αναθέτουν τώρα λιγότερες εργασίες οι εκπαιδευτικοί της πρωινής ζώνης οι οποίοι εμπλέκονται πλέον στην προετοιμασία και μελέτη;
  - 5β Βελτιώθηκε η ποιότητα προετοιμασίας και μελέτης;

6. Σε γενικές γραμμές είστε ικανοποιημένος/η από τη λειτουργία του ολοήμερου σχολείου;

6α Τι θα προτείνατε να αλλάξει;

Διαφορές ΕΑΕΠ και ΕΤΟΔΣ

Ωράριο λειτουργίας

7. Το διδακτικό ωράριο των σχολείων που λειτουργούσαν με Ενιαίο Ανανεωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΑΕΠ) εκτείνονταν ως τις 14:00 για όλες τις τάξεις ενώ με την καθιέρωση των σχολείων που έχουμε τα τελευταία τρία χρόνια (ΕΤΟΔΣ) οι μαθητές όλων των τάξεων σχολάνε μία ώρα ωρίτερα, στις 13:15. Πώς κρίνετε την αλλαγή αυτή;

7α Πιστεύετε ότι τα παιδιά κουράζονταν με το προηγούμενο ωράριο;

7β Για τους γονείς ποιό από τα δύο ωράρια ήταν πιο βολικό;

8. Με ποιόν τρόπο πιστεύετε ότι αξιοποιείται ο επιπλέον ελεύθερος χρόνος των παιδιών το απόγευμα; Αφιερώνεται στο παιχνίδι και την ξεκούραση ή επιβαρύνεται το παιδί με πρόσθετες εξωσχολικές δραστηριότητες;

Αναλυτικό πρόγραμμα

9. Στα σχολεία που έχουμε τώρα (ΕΤΟΔΣ) καταργήθηκε η Θεατρική Αγωγή και η Ευέλικτη Ζώνη στις Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεις και ελαττώθηκαν οι ώρες διδασκαλίας της Αγγλικής Γλώσσας, της Φυσικής Αγωγής και των Νέων Τεχνολογιών. Πώς κρίνετε τις αλλαγές αυτές στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα διδασκαλίας; Θεωρείτε πως ήταν προς όφελος των μαθητών;

9α Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι έγιναν οι περικοπές αυτές;

9β Ενισχύθηκε ο ακαδημαϊκός χαρακτήρας του σχολείου; (περισσότερη έμφαση στα «κλασικά», στα βασικά μαθήματα: Γλώσσα, Μαθηματικά, Φυσική κ.λπ.)

10. Στον προηγούμενο τύπο δημοτικού (στα σχολεία με ΕΑΕΠ) πολλοί μιλούσαν για «γυμνασιοποίηση» του σχολείου, λόγω της συνεχούς εναλλαγής εκπαιδευτικών στο πρωινό πρόγραμμα. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Γιατί;

10α Πιστεύετε ότι τώρα με τα ΕΤΟΔΣ άλλαξε η κατάσταση;

10β Έχετε κάτι να προτείνετε όσον αφορά την εναλλαγή των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων στην τάξη;

Υπέρ και κατά του νέου θεσμού

11. Είστε ικανοποιημένος/η από τη λειτουργία του πρωινού προγράμματος του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου σήμερα;

11α Θα προτιμούσατε τον προηγούμενο τύπο σχολείου;

11β Ποιά θεωρείτε τα πιο δυνατά σημεία του νέου τύπου σχολείου;

11γ Υπάρχουν προβλήματα; Ποιά είναι τα σημαντικότερα;

Προτάσεις

12. Τι θα προτείνατε να αλλάξει στη λειτουργία του σημερινού δημοτικού σχολείου ώστε να γίνει καλύτερο;